

YORDAN YOVKOF

Seçilmiş
hikâyeler

„NARODNA PROSVETA“

Yaratıcılığının hayatla münasebeti hakkında söz olurken Yordan Yovkof şöyle diyor: „Ben, meselâ, ömrümün otuz yılını köyde geçirdim. Bu zaman esnasında yetiştim, hayata ve insanlara dair münasebetlerimi bu zaman esnasında tesbit ettim. Yaşayışlarımın en kuvvetli ve en ehemmiyetlileri bu zamana aittir; bütün tecrübe ve müşahedelerim, bütün iç dünyam o zamandandır . . .“

Bunun için de Yordan Yovkof'un bütün hikâyeleri hayatla sıkı sıkıya bağlı, hayatın birer lirikleşmiş şarkısıdır. Bu hikâyelerde, yüzyılımızın başındaki Dobruca köyünü, güzellikleri, insanları, bu insanların bütün yaşayışlarıyla birlikte görmek mümkün olduğu gibi, bir köpeğin sadakatını, çiçek satıcı bir biçarenin en nazik arzularını, bütün yaz çalışarak kazandığı ve palto almak için topladığı beş on parasını, hastası olan bir zavallı kadıncağıza cani gönülden veren bir fakirin insanîyetini, ezilen, istismar edilenlerin isyankârlığını, onların kahramanlıklarını da ayan, güzel, lirik bir şekilde görürüz.

Bu kitap, büyük klâsîğimiz Yordan Yovkofun en güzel hikâyelerini içine almaktadır.

Tercüme eden *Strahil Nikolof*
Redaktor *Sabahattin Bayramof*
Teknik redaktor *Gavr. Petkof*
Ressam redaktor *Olga Vilnarova*

Kapak El. *Boyacieva*
Korektor *E. Yotsova*
Tiraj 2000

Sofya

1960

„D. Blagoef“ Devlet poligrafîya kombinatı

TEKERLEKLERİN ŞARKISI

Ali-Anife köyündeki meşhur araba ustası Salih Yaşarın şöhreti artık çok uzaklara varmıştı. Ali-Anife, köy olalı onun gibi bir usta görmemişti ve kim bilir bundan sonra da görecek miydi. Etraf köylerin lafı olamazdı ya, kasabada bile, evet, uçsuz bucaksız bir düzlüğün ortasında bulunan ve bir yıldızın şuaları gibi bütün istikametlere uzanan yolların merkezi ve, ta eski zamanlardan beri ilk meşhur ustaları arabacı ustası olan kasabada bile onun gibi yoktu. Ama bazı defa böyle şeylere raslanıyor ya. Salih Yaşar, allah vergisi olan istidatıyla oralarda bütün arabacıardan üstün olmuştu. Belirmesi de en ağır hastalıkları tedavi eden, çok defa şifalı bir ot, kızdırılmış demir ucu veyahut sadece birkaç sözle ölüm döşeğindeki birçok hastaları ayağa kaldıran o meşhur halk hekimlerinin köylerde tesadüfen belirişi gibiydi.

Gerçi, onu bu insanlara benzeten bir şey vardı. Her demirci gibi o da sağlam ve kuvvetliydi, fakat bununla beraber, iyi yürekli, sakin ve derin bir adamdı. Az konuşuyor, ama ayan, akıllı ve ölçüyle konuşuyordu. Dinleyenler, her vakit, onun gözlerinde söylenmeden kalan, saklı bir şeyciğin daha bulunduğunu zannediyorlardı. Sanki, Salih Yaşarın içinde, yine onun gibi çalışan, yine onun gibi demir döven başka bir demirci gizleniyordu. Bu ikinci adam görünmüyor, bu iç ateşin kıvılcım ve parıltıları sadece Salih Yaşarın düşünceli gözlerinde parlıyordu. Bir sözle, Salih Yaşar, elleri her vakit kömüre boyalı alelade bir adamdı; demir dövüyor, araba yapıyordu, ve âdeta bir bilgin gibi, onu tanımayan ve ellerinin maharetini bilmiyen kimselere dahi, kendisine saygı telkin ediyordu.

Onun, yine köydaşları tarafından iyi bilinen başka bir âdeti daha vardı: her akşam, güneş batmazdan biraz evvel, başkaları için gayet erken sayılan bir saatte, birdenbire işi kesiyor, işliğini kapıyordu. Çıraklarla kalfalar, çabucak, kömürlü yüzlerini yıkıyor ve acele acele evlerine gidiyorlardı. Tek bir kandırma, tek bir yalvarma, acele yapılması gereken

herhangi bir işi tamamlamak için Salih Yaşarı bu vakitten sonra dükkânda tutamazdı. Bu gibi hallerde hep: „Aceleyle lüzum yok, yaparız, yarın da vakit var, yarın da allahın günü.“ diyordu. Ve bunu, sakince, fakat kati bir şekilde söylüyordu: sanki o anda her şeyden kopmuş, her şeyi unutmuş bulunuyordu; sanki gür kaşlarının gizlediği gözlerini dolduran o dalgınlığa büsbütün derinleşiyordu. Ve terli omuzlarına bir elbise atarak, biraz kamburlaşmış ve bakışını yere dikmiş, evine doğru yollanıyordu Yolda karşılaştığı insanlar onu saygıyla selâmladıktan sonra, yüzüne şaşkın şaşkın bakıyor ve Salih Yaşarın kalbini bir keder kurcaladığını, bu anda acele acele evine gidiyorsa, dinlenmek için değil de, kendiyile ve düşünceleriyle başbaşa kalmak istediğini zannediyorlardı.

Hakikatte ise hiç kimse, istirahatın tadını Salih Yaşar kadar hissedemezdi. Evine varır varmaz dışardaki peykeye oturuyor, gözlerini karşiki ovaya dikerek kahvesini içiyor, sigara sigara arkasından yakıyor, dinleniyordu. Yorgunluk hoş bir titreme ile vücudundan süzülürken hiçbir şey düşünmeden, sadece gözlerinin önünde duran manzaraya seviniyordu. Yarısı gölgede, yarısı güneşte kalmış yeşil çayırılıkta koyunlar otluyor, kar gibi beyaz kazlar, dizi halinde köye doğru ilerliyorlardı. Sürülerinden ayrılan bir beygir ve bir genç aygır, dalgalanan yeleleriyle birbirine karşı koşuyor ve kişniyordu. Ve gurunun gökyüzüne serdiği aydınlık, sanki kırlangıçları mest ediyordu ki, alçaktan uçup dururken, birdenbire ok gibi yukarıya doğru süzülüyorlardı. Leylekler, sakın ve ciddi bir tavır takınarak, saplıklara sokuluyordu. Salih Yaşar, onların yavrularını besleyişlerini, ve doyurduktan sonra da, bir şeyler konuşacakmış gibi, biraz geriye çekilişlerini ve uzun gagalarını takırdatarak göğe ve allaha bakmak istercesine başlarını yukarıya kaldırışlarını seyrediyordu. Bu esnada üzerinde çoban yıldızının şuaları titriyen meyva ağaçlarının ötesinden hocanın ezan sesi geliyor; o zaman Salih Yaşar kalkıp, namazını kılmaya gidiyordu.

Biraz sonra Salih Yaşar yeniden peykesine döndüğü zaman, vukubulan değişikliğe hayret ediyordu: büsbütün kararış ovada artık bir şeyler görünmüyor; ay, ufuktan, parça parça olmuş toz bulutları arasından kızgın bir demiri andıran yüzünü gösteriyordu. Ve öyle saatler geliyordu ki, Salih Yaşar, dışarıyı seyretmekten vazgeçerek kendi düşüncelerine dalyordu. Belki de Ali-Anifeliler haklıydılar : Salih Yaşarı üzen bir şey vardı ve her akşam aynı vakitte o, hep bu şeyi düşünüyordu.

İşleri iyi gidiyordu. Vaktiyle fakir ve alelade bir demirci olan Salih Yaşar, şimdi meşhur usta olmuştu. Ona en uzak yerlerden müşteriler geliyordu. Lüzumundan fazla işi vardı. Salih Yaşar, hiç kimseyi geri çevirmek istemiyordu. Zaten işinin fazla ve acele olduğu zamanlarda çok daha iyi çalışıyordu. İçi kuvvetle doluyor, canlanıyor, heves ve ihtirasla çalışıyor; eli daha emin, bakışı daha keskin oluyordu. Ve o zaman demir parçaları çekicinin darbeleri altında öyle mükemmel şekillere giriyordu ki, bazan ne kadar yavaş ve dikkatli çalışacak da olsa, bunun benzerini yapamazdı. Salih Yaşar da zaten ancak böyle işi seviyordu. Hakiki birer harika eseri olan arabalar böyle bir çalışma neticesinde meydana geliyordu. Kendiliğinden hareket edivercek gibi, hafif, kanatlarına açılan hakikî çiçekler misali boyadan alacalar yapılmış, gelin gibi süslü arabalardı bunlar. Fakat bu arabaların en tuhaf tarafı, giderken çıkardığı seslerdi. Sanki demir dingillerinde bir müzik gizleniyordu. Salih Yaşarın bunları nasıl yaptığını bir allah biliyordu. Onun arabaları diğerleri gibi çingirdamıyor, yollar üzerinde âdeta şarkı söylüyordu.

Şarkı söylüyor ve sanki bir insanın ne kadar zengin ve aynı zamanda ne kadar bedbaht olduğu hikâyesini anlatıyordu. Salih Yaşara bu zenginlik neye lâzımdı? Pek geç gelmişti. Şehirden dönerken arabalardan çıkan ahenkli seslerin yayıldığı ana yolun sağ tarafındaki bayırın üzerinde bulunan mezarlıkta iki oğlu, iki şahin yatıyordu. Mezarları üzerinde, yüksek ve kabaca yontulmuş taşlar dikiliydi. Oradaki toprak, sanki hiçbir zaman kazılmamış gibi ota bürünmüş ve sanki bizzat allah tarafından dikilen bir leylâk her ilkbaharda çiçek açarak etrafa nefis koku saçıyordu. Salih Yaşar: „Altınlarımdan ne onlara bir şey götürebileceğim, ne de yanlarına gittiğim zaman yanıma bir şey alacağım.“ diye düşünüyordu. Karanlık, Salih Yaşarın gözlerini örtüyor ve o anda bu gözlerde neler gizlendiğini görmek mümkün değildi. Ve yere bakarak kendi kendine, zengin olacağıma, mavi gözleriyle hâlâ karşımda gülmüşiyen iki tosunum sağ olsaydı daha iyi olurdu, diyordu.

Ve bu neticeye varmış olan Salih Yaşar, kendini, oldukça daha fazla insana fayda getirecek, nesiller boyu yaşıyacak, hakikî ve menfaat gözetmeyen iyiliklerde bulunmaya mecbur kılıyordu. Buna, vaktiyle ak saçlı ihtiyarlardan öğrendiğine göre, sevap deniyordu. Ve öyle anlarda, meşhur Karalez çeşmesini yapan Sirnevo köyünden Murat bey aklına geliyordu. Ne güzel bir yerde kurulmuş, ne güzel bir çeşmeydi bu! On dokuz taş tekne, önünde han avlusu gibi bir kaldırım, gözyaşı misali ber-

rak su şırıldıyan üç musluk. Etrafı ise, sararmış bir ova, kupkuru, çatlak toprak ve çöllere hâs olan bir sıcaklık. Buraya her taraftan insanlar, sürü sürü hayvanlar geliyor, sıcaktan ve susuzluktan parlıyan gözlerle çeşmeye koşuyorlardı. Çeşmenin her iki tarafında taş yolu vardı ve oradan geçenler, giderken olsun, dönerken olsun, su içmek için çeşmeye sapıyorlardı. Ve söylemeseler de, her su içinin kalbinde allaha ve bu çeşmeyi yapana karşı derin bir minnettarlık ve şükran duyguları doğuyor, üç musluktan şırıldıyan su ise mütemadiyen onun ismini fısıldıyordu.

Salih Yaşar da işte buna benzer bir hayır yapmak istiyordu. Fakat her yerde çeşme yapılamazdı, uygun bir yer yoktu. Aklından, bir pınar kazdırmak, fena bir yere köprü veyahut yolculara bir han kurdurmak geçiyordu. Fakat bütün bunlar ona ya kâfi görünmüyor, yahutta elverişli gelmiyordu. Böylece, bu düşünceler içinde başını yoruyor, halledilmez güç bir vazifenin önündeymiş gibi, ne yapacağını bilemiyordu. En nihayet, eve dönmesi lâzım geldiğini hatırlayınca, kalkıp yollanıyordu. Bu saatlerde ay bir hayli yükselmiş ve solmuş görünüyordu. Yakından, yanbaşında uzayan gölgesiyle biri geçiyordu. Ortalık aydınlık olduğundan Salih Yaşar, geçenin omuzunda tüfek bulunduğunu görüyor ve onun gece bekçisi Capar olduğunu anlıyordu.

Capar duruyor, karanlıkta ağızdaki sigara daha ziyade parlamaya başlıyordu ve:

— Akşamların hayrolsun, Salih usta! diyordu.

— Hayrolsun, Capar.

— Ne güzel hava, ha!

— Hakikaten güzel. Ben de bunun için fazlaca oturdum ya.

Capar, şakalaşarak:

— Ne güzel mehtap! Tam kır beygir hırsızlığı havası, değil mi? diyor ve yoluna devam ediyordu.

Salih Yaşar evine yollanıyor, salkım ağaçlarının gölgesinde altın gibi parlıyan noktalara bakıyor ve aklına her akşam gelen şeyi yine düşünmeye başlıyordu. Capar, her akşam buradan geçerek ona sesleniyordu. O, fakir, fakat iyi yürekli bir delikanlıydı. Birkaç yıl evvel Salih Yaşarın kızını istemişti; lakin kız onu beğenmedi. O zamandan beri çok vakit geçmişse de Capar, Salih Yaşarla muhabbet etmeyi hâlâ seviyordu; fakat ihtiyaç, bu dostluğun arkasında derin bir derdin, onun her söylediği sözün ardında gizli düşüncelerin bulunduğunu seziyordu. Ve o, karanlığa dalıncaya kadar

arkasından bakakalıyor, cıgarasını parlata parlata yürüdüğünü gördükçe, bu adamın içinde hâlâ maziden bir şeyler kalmış olduğunu, kalbinde derin bir yaranın, şu cıgarasının ateşi gibi hâlâ yanmakta olduğunu düşünüyordu.

*

Salih Yaşar, her akşam avlusuna çıkarak peykeye oturma âdetine hep devam ediyordu. Fakat deniz rüzgârı aldatıcıdır. Ve öyle oldu ki, Salih Yaşar bir gün kendini üşüderék döşeğe düştü. Önceden ufak bir soğuk alma olduğunu ve çabuk iyileşeceğini zannediyordu. Kalfaları işine devam ediyorlar; çekiç sesleri yine evvelkisi gibi işitiliyordu. Fakat hastalığı gittikçe ağırlaştı, kalfalar artık yalnız başlarına çalışamaz oldular ve çekiçlerin çınlayışı birdenbire kesildi. Bu sükût Salih Yaşarı korkuttu. Hasta olduğunu ve ölüm tehlikesinde bulunduğunu ancak şimdi anladı. Ölümünden korkmıyordu, zira hayatında her şeyi aklından geçirmiş olduğu için, ona da hazırlanmıştı. Fakat o da insan oğluydu, onun da zayıflıkları vardı. Onun da düşünceleri, ifade edilmez bir kuvvetle en kıymetli ve en sevimli hâtıralarına dönüyordu. Ve en büyük arzusu, bir an evvel biricik kızını görmektir; bundan başka bir şey beklemiyor, bir şey istemiyordu. Salih Yaşar umumiyetle çocuklarını çok seviyordu, fakat kızına karşı duyduğu muhabbete bir de onun çok güzel oluşu, ilk karısına çok benzeyişi katılıyordu. Bu ise, fakir olup yavan ekmek yediği, fakat genç ve bahtiyar olduğu zamanı hatırlatıyordu.

Kızına Salih Yaşarın hasta olduğu haberini götürmeye ve onu buraya getirmeye hususî bir adam gitmişti. Salih Yaşar, onun gelmesi için gereken zamanı dakikası dakikasına hesaplıyor, fakat kız hâlâ gelmiyordu. Dün gelmesi lâzımken, bugün de geçti, gece akşam oldu, hâlâ yoktu. Salih Yaşar mülayim bir adamdı, kimseyi kolay kolay azarlıyamıyordu ama, bugün kendine sahip olamıyor, sinirleniyor, bağılıyor ve kızını, nankörlük ve saygısızlıkta itham ediyordu. Heyecan ve sıkıntıdan iki defa fena oldu, yüzüne soğuk su serperék zor ayıltılar. Kuvvetten düşmüş, bekleyiş ve ümitten takatsız kalmış bir halde yüzükoyun yatıyordu. Alnından bağlanmış beyaz bir başörtüsünün altında, şakaklarına konmuş iki yarım limon parçası görünüyordu. Yerde, ayak ucunda yorgunluktan keza bitap bir halde kafası uyukluyordu.

Sıcak geceler geri dönmüştü. Pencereler geniş açılmış, dışarda salkım ağaçları kararıyor, yaprakları arasına mehtabın

beyaz ışığı yayılıyordu. Köy sessizdi, hattâ köpekler dahi havlamıyordu. Gecenin sükûtunu, arada sırada geçen herhangi bir baykuşun, ölümün çağrısıymış gibi inliyen meş'um sesi bozuyordu. Sonra ortalık yeniden sükûta kavuşuyor ve karşıda yalnız mehtabın gümüşü aydınlığından sarkan salkım ağaçlarının gölgeli dalları kararıyordu. Salih Yaşar, büsbütün kulak kesilmesine rağmen, boğuk bir sestən başka bir şey işitmiyor ve az sonra bu sesin, kulaklarında çarpan kandan ileri geldiğini anlıyordu.

Birdenbire yerinden sıçradı: yakından araba geçiyordu. Boğuk bir sesle ağır ağır tıngırdıyor, her halde yokuş çıkıyordu. Biraz sonra yokuşu aşarak, aşağıya doğru gürültüyle iniyor, sonra sesi kesiliyor, sonra düzlüğe çıkarak acele acele tıngırdamaya ve şarkı söylemeye başlıyordu. Salih Yaşarın kalbi çarpıyor, yatağında doğruluyor ve dikkatle dinliyordu. Kendi kendine: „Her halde Şakiredir, odur“ diyordu. Ve buna emindi, zira gece karanlığında öten, tekerleklerin altında beyaz kuş gibi uçşan, salkım ağaçlarının yaprakları arasına sokulan, ayın şualarıyla gelen, pencerede duran, tanıdık gözlerin ve tebessümün parlaklığını getiren ve „geliyor! diyen bu çelik sesler bunu söylüyordu.

Salih Yaşarın kalbinde sıcak ve tatlı bir şey uyandı. Kalkmaya çalıştı, altındaki sedir çatırdamaya başladı. İhtiyar karısı uyandı ve korka korka etrafına bakınarak sordu:

- Ne var?
- Kalksana, Şakire geliyor.
- Şakire mi? O mu gelen? Nerede?
- Dinle! Araba sesleri var...
- Araba sesleri... of! Şimdiye kadar az mı araba sesine kulak kabarttık!...

Fakat Salih Yaşarın gözleri yanıyor. Eliyle emredici bir işaret yaptı, karısı sustu.

Salih Yaşar, elini pencereye doğru uzatarak:

— Dinlesene! diye bağırdı.

Salkım ağaçlarının yaprakları titriyor, aralarından ayın şuaları örümcek ağı gibi yayılıyor ve tekerleklerin tatlı sesi, sıcak bir yağmurun damlacıkları gibi pencerelerden içeriye giriyordu. Belli ki araba artık yakındaydı. Avluya girdiği, birdenbire durduğu bir bir işitiliyordu. Yorgun beygirler kişniyor, aralarında Caparın sesi de dahil, birçok erkeğin konuşması, Şakirenin ayak sesleri duyuluyordu. İhtiyar anne dışarıya fırladı, Salih Yaşarın gözlerinden iki damla gözyaşı süzüldü, yüzünde iki sıcak çizgi meydana getirerek aşağıya yuvarlandı.

Bir aydan fazla bir zaman geçmişti. Çoktan iyileşmiş olan Salih Yaşar artık işinin başındaydı. Ölmemişti. Kendisinin de dediği gibi ölüm, beklerken değil, hiç ummadığın zamanda gelir. Fakat Salih Yaşar, artık bunu düşünmüyordu bile. İnsanın sıhhati iyileşince ıstıraplar ve ağrılar kolay unutulur.

Kızı birkaç gün evvel gitmişti. Salih Yaşar yine, eskiden olduğu gibi, peykeye oturmuş, en çok onu düşünüyordu. Şakire onun evine büyük bir sevinç getirmişti. O zamana kadar Salih Yaşarın büyük ve geniş evi âdeta bir mezarlığı andırıyordu. Vaktiyle onu kurdururken içinde kalabalık bir ailenin oturacağını hesabetmişti, ve meraklıların dikkatini çeksin diye, etrafını yüksek ve dikenli bir çitle çevirmişti. Halbuki burası şimdi sakin ve ıssız bir mezarlığı andırıyordu. Hastalıklı, kuvvetsiz bir ihtiyar kadın, hayalet gibi odalarda dolaşıyor, kendisi ise âdeta bir misafir gibi evinde pek seyrekle duruyordu. Şimdi, işte genç ve güzel bir kadın, ev içinde dört dönüyor, merdivenleri koşa koşa iniyor, salkım ağaçlarının altından bahçeye giderek, güllerin arasında geziniyordu. Etrafı şarkı ve gülüşler cınlattı, ev canlanıverdi. Hayır, Allahın insana gönderdiği mükâfatlar arasında güzellikten daha büyüğü yoktur. Şakirenin söylediği her söz güzel, yaptığı her şey iyi idi. Salih Yaşar, denebilir ki, hastalıktan Şakirenin arzusu üzerine iyileşebildi. Çünkü Şakirenin bir isteğini yerine getirmek mümkün değildi.

Şakire, bir çocuk gibiydi, oyun ve eğlenceye ihtiyacı vardı. Evi temizleyip, her şeyi yerli yerine koyduktan sonra, anasından kalma ağır ve kıymetli eski zaman elbiselerinin saklı bulunduğu sandıkları karıştırmaya başladılar. Ve her gün türlü türlü elbiseler giyer, delilikler yapar, oynardı. Onun için sadece bir eğlence teşkil eden bu şeyleri Salih Yaşar kırık kalbiyle seyrederek, gözlerinin önünde, geçmiş bir zamanın geride kalan günleri canlanır, kalbinde o günlerin hayalleri uyanırdı.

Bir gün Şakire, yine böyle süslenmiş, onun odasına girdi ve pencerenin önüne oturarak çevre işlemeye başladı. Atlas şalvarının büküntülerinde kırmızı ışık sütunları parıldıyor, göğsünü sıkan mavi yeleşimin sirmasında küçük küçük kıvılcıklar yanıp sönüyordu. Şakire hiçbir zaman bu kadar güzel görünmemişti. Kaşları yay gibi gerilmiş, yüzü beyaz ve yuvarlak, gözleri ok misali uzun kirpiklerle gölgelenmişti. Başını önüne eğmiş, hiç konuşmadan çalışsa da, bu anda bir

şeyler düşündüğü belliydi; kendi kendine gülümsüyordu. Birdenbire başını kaldırdı, gözlerini pencereye doğru çevirdi ve dışıyla iplik koparıldıktan sonra başını yine çevrenin üzerine eğdi, Salih Yaşara bakmadan gülümsüyerek, şöyle dedi:

— Capar ne oldu, ne yapıyor? . . .

Salih Yaşar birdenbire titredi. Gözlerinin önünde, her gece evlerinin etrafında dolaşan Caparın sigarasını görür gibi oldu. Kısa bir süküttan sonra:

— Ne yapacak Capar, iyidir. buralardadır! dedi.

Şakirenin güzel yüzünde tebessüm kaybolmuştu. Kınalı parmakları şimdi daha çevik hareket ediyordu. Hafif bir sesle şarkı söylemeye başladı ve şarkısı mı öyleydi, yoksa ona mı öyle geldi, kim bilir ama, Salih Yaşar, yeşil bir ova ve bu ovada şarkılar söyliyerek uzaklara giden yeni arabalar görür gibi oldu.

Salih Yaşar, hep Şakireyle ilgili daha birçok vakalar hatırlıyordu. Heyecanlanarak, kalbi şefkatle doluyor ve istemiyerek, hastayken öleceğini zannettiği o anları, arabanın sesini ve Şakirenin geldiğini duyduğu o ağır saati hatırladı. Ay aydınlığında şarkı söyleyen o arabayı hiçbir zaman unutmuyacaktı. Salih Yaşar, bu saatin acısını ve sevincini o kadar kuvvetle hissediyordu ki, gözleri tıpkı o zamanki gibi yaşıyor, buğulanıyordu.

Güneşin hafifçe yaktığı, gökyüzünün masmavi olduğu ve havada, örümcek ağlarının gümüşten teller misali sarktığı bir sonbahar gününde yine avludaki peykesinde oturan Salih Yaşar, karşıdan omuzunda tüfeğiyle Capar'ın ona doğru geldiğini gördü. Üzerinde bir başkalık olduğunu hemen farkına vardı. Capar, tıraş olmuş, ince, sarı bıyıklarını burmuş, uçlarını iğne gibi sivrilmişti. Fesi, yiğitçe bir yana yamuk, geniş omzu, iri vücuduyla gururla adım atıyordu. Salih Yaşar, fodulları sevmiyordu, kaşlarını çattı ve Capar yanına gelerek selâm verdiği zaman, selâmına, yüzüne bakmadan cevap verdi. Bu anda Salih Yaşarın aklından: „Bir gece çit yanındaki salkım ağaçları altında bu hayırsızın sigarasını yanarken görmüştüm; o zaman Şakire de oradan dönüyordu. Gizlice kızımın konuşmuş olmasın?“ düşüncesi geçti.

Biraz sonra, yapmacıktan sakın bir tavırla:

— Nasılsın Capar? Ne var, ne yok? diye sordu.

Capar, tüfeğini duvara dayadı ve oturmaya hazırlanırken

— En yeni havadisi söyleyeyim mi? dedi. Dün akşam çavuş İbrahim dönmüş.

Salih Yaşar, hayretle Capara baktı.

— Haydi ulan, hani onu yolda basarak öldürmüşlerdi ya? Öyle demiyorlar mıydı?

— Öyle diyorlardı ama, adamcağız sağ salim evine döndü işte. Gözümlle gördüm.

Belliydi ki, Capar bütün vakayı anlatmaya hazırlanıyordu; fakat ilkönce bir sigara sarıdı, yaktı ve sonra, köyde insanların anlatmaya sevdikleri tavsilatla, yavaş yavaş anlatmaya başladı.

— Dün akşam kasap Osmanın harmanına kadar gitmişim. Köpekler havlıyordu da, sebebini anlamak için o tarafa doğru yollandım. Bir şey yoktu. Biraz dinlenmek için orada bir mürver altına oturdum. Vakit epeyce ilerlemişti, kervankıran yıldızı parlıyordu. Bir ara can, can . . . diye bir ses geldi. Kulak verdim: araba sesiydi . . . uzaktan, mezarlığın öbür ucundan geliyordu. Ama öyle güzel bir sesi vardı ki, arabanın . . . sanki bir şarkıydı . . .

Capar, sözünün burasında biraz sustu, düşünceli bakmaya başladı.

— Ne diyeyim Salih usta, işim böyle, bütün gece uyanık durmalıyım. Geceler ise uzundur, kolay kolay geçmiyor. Vakit geçsin diye dolaşıyorum, etrafa bakıp oyalanıyorum. Bazı defa oturup köye dönen arabaları dinliyorum. Ve doğrusunu söyleyeyim, Salih usta, senin yaptığın arabalar hiçbir yerde bulunmaz. Herbirinin kendisine mahsus bir sesi var, herbiri kendi makamı ile şarkı söylüyor. Ve oturup, onları dinliyor, kendi kendime: bu araba Muradın, bu, Halioglu Eşrefin, bu ise Karaninindir, diyorum . . . Neyse, biz lâfımıza gelelim, dün akşam da o arabanın sesini duyunca, hemen: „Bu araba Çavuşundur, dedim, başkasının olamaz“. Ve hakikaten, biraz sonra kulağıma ayak sesleri geldi, bir kadın ve etrafında domuz yavruları gibi bağrıışan birkaç çocuğun yaklaştığını gördüm. Derhal tanıdım: Çavuşun karısı idi. „Evlâtlarım, babanız geliyor“ diyordu. Araba ise öte öte yaklaşıyordu. Doğrusunu söyleyeyim, Salih usta, acıdım zavallılara, hattâ kendimi tutamıyarak ağladım bile. Ah, görsen dün akşam Çavuşlarda ne büyük sevinç, ne büyük neşe vardı!

Dinlediklerinden büsbütün heyecan kesilen Salih Yaşar, hiç konuşmadan yere bakıyor, bir şeyler düşünüyordu. Tek söz söylemedi. Capar, biraz daha oturduktan sonra tüfeğini omuzladı ve gitmezden önce:

— Salih usta, dedi, sen yaptığın arabalarla ne kadar sevaba giriyorsun, bilsen! Düşün bir kere, yoldan eve dön-

yorsun, evdekiler, seni arabanın sesinden tanıyarak karşılamaya çıkıyorlar, ne iyi şey!

Bu sözleri Salih Yaşar işitti mi, işitmedi mi, anlaşılmadı; fakat tek lâf söylemeden, sigarasının koyu dumanına bürünmüş, olduğu yerde düşünceli kaldı.

Ertesi gün işliğine varıp da işe koyulduğu zaman onunla, pek seyrek rastlanılan bir hal oldu: üç defa, çekicini örsün üzerine bırakıp, kollarını göğsünde çaprazlıyarak, uzun zaman öylece düşünceli kaldı. İlk defasında, Caparın Çavuşun döndüğüne dair anlattıklarını hatırladı. İkinci defasında, Şakire gelirken araba sesini duyusu geçti aklından ve böyle hallerde her zaman olduğu gibi, yine gözleri yaşardı. Üçüncü olarak çekicine dayanıp da düşünceye daldığı zaman, gözleri önünden, düş görüyormuş gibi, köye dönen ve yollarda şarkı söyleyen binlerce araba geçti. Onları karşılamak için evlerden kucaklarına küçük çocuklarıyla kadınları çıkıyor. Büyük çocuklar ise annelerinin etrafında koşuyor, böylece, hep birlikte arabalara doğru ilerliyorlardı.

Salih Yaşar, hiçbir zaman böyle heyecan ve böyle sevinç hissetmemişti. „Allahım!“ dedi ve elini alınma götürerek:

— Ben körmüşüm, aptalmışım! diye ilâve etti. Çeşme, köprü yapmak istiyorum! Hayır için! Benim yaptığım hayırdan daha büyük hayır mı var? Ben, araba yapmalıyım, araba!“

— Çocuklar, gayret! diye haykırdı.

Ve çekiçler örsün üzerinde çınlamaya, kızarmış demirden kıvılcımlar fırlamaya başladı. Salih Yaşarın çırağı kalfası, onun bu hummalı coşkunluğunu görmeye alışmış oldukları halde, hayret dolu gözlerle, gülümsüyerek bakıyorlardı.

O gün öğleden sonra Salih Yaşar evden çıktı ve geniş adımlarla, bakışını her vakitki gibi yere dikerek, Caparın köy kenarındaki evine doğru yollandı. Onu, kolları sıvalı, elleri yağlı, tüfeğini temizlerken buldu. Salih Yaşarın onlara doğru geldiğini görünce Capar da şaşıtı ama, buna en çok onun kuvvet ve takatsız kalmış anası hayret etti.

Kahvelerini içtiler, şundan bundan bahsettiler. En nihayet, yalnız kaldıkları zaman, Salih Yaşar lâflarını teker teker seçerek, kati bir sesle şöyle dedi:

— Capar, çocuğum, çok defa seni düşünmüşümdür... Sabahattan akşama kadar çalışıyorsun, ekmeğin parası çıkarıyorsun, sokakta kalmadın... buna diyecek yok... Fakat, öğlüm, sanattan sanata fark var, senin de bir parça toprağın olsa, herkesin yaptığı gibi, işlesen onu, daha iyi olmaz mı? İşte, benim halim vaktim yerinde... sana yardımında bulun-

mak istiyorum... bunu yapmak benim için zor bir şey değildir...

Ve bulunduğu müşkül durumdan kurtulmak için, Capara bir para kesesi uzattı ve kati bir sesle:

— Al şunu! dedi.

Fakat Capar, ne elini uzattı, ne de keseyi aldı.

Salih Yaşar konuşmaya başlıyalıdan beri Capar, susarak dikkatle onun yüzüne bakıyordu. Mavi gözlerinde parlak bir tebessüm vardı.

Salih Yaşar tekrar etti:

— Al, oğlum, al! Kazandığın zaman çevirirsin. Kendine bir parça toprak al.

Capar keseyi aldı, fakat bunu, sadece Salih Yaşarın hatırını kırmamak için yaptı. Ödünç olduğu anlaşılсын diye oturup saydılar.

Salih Yaşar, derin bir göğüs geçirerek:

— Haydi, evlendiğin zaman sana bir araba yaparım, dedi.

Caparın yüzüne bir hüznün çöktü.

— Ben evlenmeyeceğim, dedi. Paraları ısrar ettiğin için alıyorum. Fakat, sana bir şey sormak istiyorum, Salih usta, hani çeşme yapmak istiyordun, ne oldu...

Salih Yaşar, gitmek üzere ayağa kalkarak Caparın sözünü kesti:

— Bırak sen o meseleyi! Çeşme meşme lâzım değil! Araba yapacağım ben, bana o yeter.

Salih Yaşar, gönüllü rahat, işliğine döndü. Bunu niçin ve ne maksatla yaptığını bilmiyor, bilmek de istemiyordu. Fakat hastalığı esnasında kızına itaat etmeye alışmış olan bu baba, şimdi de, onun arzusunu yerine getirdiğini zannediyor, onun tasvip edici bakışı, tebessümü gözlerinden gitmiyordu.

Salih Yaşar arabacılığına devam etti. Yaptığı arabalar şimdi eskisinden çok daha güzel şarkı söylüyordu. Ve Salih Yaşar sadece müşterilerini memnun etmek için değil, zamanlardan beri zilhini yoran o büyük hayırı da yapmakta olduğuna inandığından dolayı, daha büyük bir merakla çalışıyordu.

Bunun için de bir iki ay sonra başına yeni bir felâket geldiği zaman o kadar çok üzülmeydi. Güveyi vefat etmiş, Şakire dul kalmıştı, babasına döndü. Ve kocasının ölümünden az zaman sonra Capar'a evlendiği duyulduğu zaman, ne onun bu aceleliğine şaşan, ne de onu itham eden bulundu.

Şimdi Salih Yaşar yeni damadına vadedmiş olduğu arabayı işliyordu. Her şey hazır. Sıra arabanın çıkaracağı sesi, tekerleklerin söyleyeceği şarkıyı denemeye geldi. Salih Yaşarın

yaptığı şarkı söyleyen arabaların sırrı, tekerleklerle dingilin temeli arasına konan çelik daireydi. Arabanın tekerlekleri biraz gevşek bırakıldığı zaman bu çelik daireler, kâh tekerleğe, kâh dingile çarpıyor ve böylece ses çıkarıyordu. Bütün bu iş gayet basitti ve meselenin sırrı, dairelerin yapıldığı halitada, dairelerin ölçü ve şeklinde gizleniyordu. Bunu ise sade Salih Yaşar biliyordu.

Şimdi Salih Yaşar, Capar'ın arabasına yerleştirilecek daireleri denemeye hazırlanıyordu. Çekiç elinde demirin başına geçti ve düşünmeye başladı. Salih Yaşar hakikaten akıllı bir adamdı, hayatında çok gezmiş, çok görmüştü ve şu kanaata varmıştı ki, dünyada, üzüntü ve felâketle dolu olmasına rağmen, güzel ve pek çok üstün olan bir şey de var: insan sevgisi.

İşte, şimdi yapmakta olduğu bu araba ile Capar yoldan dönecek, Şakire de sesini duyunca kocasını karşılamaya çıkacaktı. İşte bunun için bu araba mutlaka en güzel şarkıyı söylemeliydi! Ve... Salih Yaşar, elindeki çekiçle dairelere hafif hafif vuruyor, kulağını yaklaşıyor, seslere dikkat ediyor, ahenkleri yürekten yokluyordu...

Rada çıkmış, yollara bakar
Aşağıdan gelir Mustafa...
(Bulgar halk şarkısı)

ŞİBİL

Zaptiye ve kırsardarlarının yerde gökte aradıkları korkunç eşkiya Şibil, dağdan inerek teslim olmaya gidiyordu. Yarın bu havadis her tarafa yayılacaktı ama, buna inanan olacak mıydı acaba? Bu, Şibilin umurunda bile değildi. Acele acele yürüyor, bu anda başka şeyler düşünüyordu.

Bir iki ay evvel, onun kartal yuvalarına eş olan eşkiya yuvasının bulunduğu Mavi Kayaların yüksek tepelerinde, aşağıki yolca gelen birkaç kadın görmüştü. Eşkiyaların nizamnamesinde kadına dokunmak müsaade edilmiyordu; ne de eşkiyanın kalbinde kadın için bir yer vardı. Fakat şimdiye kadar birçok kanunları çiğnemiş olan Şibil artık günah nedir bilmiyor, bilmek de istemiyordu. „Burada, bu cehennem bu çağında kadına rasgelmek iyi bir ganimettir!“ diye düşündü. Ve merakının, onu nereye sürüklediğine aldıriş etmeden ayağa kalktı. Haydutlar onu sevinçle takip ettiler. Dişleri, aç kurtların dişleri gibi parlıyordu.

Aşağıya indiler, henüz daha yeşillenmemiş ormandan geçtiler ve Cehennem'in en korkunç yerinden geçen yola çıktılar. Buradaki yol kâh derenin içine giriyor, kâh bir tarafına, kâh öbür tarafına geçiyor ve iki yay, iki kapan çemberi çiziyordu. Birçok kimseler bu kapanda ölümünü bulmuşlardı. Eşkiyalar, her zaman yaptıkları gibi, bu defa da, başlarında siyah arnavut külâhları, ellerinde silâhlar, yolun ortasına geçip durdular. Kadınlar yol dönemecinden sapınca, onları görür görmez, donakaldılar; sonra kimisi aşağıya, kimisi yukarıya koşmaya çalıştı, fakat ayakları kesiliyor, vurulmuş birer kuş gibi oldukları yerde dönüp duruyorlar, korkudan bayılarak yere düşüyor, ağlaşıyorlardı.

Eşkiyalar bu manzaradan mütehassiz olmadılar, hattâ kadınlara bakmadılar bile. Onların dikkati şimdi başka şeydeydi: yolun ortasında genç ve gayet güzel bir kadın vardı. Öyle

iyi giyinmişti ki bu kadın! Sırtında taftadan mavi bir fıstan ve kırmızı atlastan bir yelek, önünde alacalı bir hacılık peş-tamalı, belindeki sırmalı kolanda gümüşten bir toka. Boy-nunda ise bir sıra iri altın, bir sıra da mahmudiyyeden mürek-kep ağır bir gerdanlık takılıydı. Bu süsle nereye, düğüne mi gidiyordu acaba? Onu yalnız başına bu dağlara salan ba-bası deli miydi?

Şibil, birkaç adım ilerledi. Kız, sakince, doğru onun göz-lerine bakıyordu. Kalın kaşlarının arasında dik bir çizgi hasil olmuş, kırmızı dudakları tiftiriyordu.

— Bire! diye bağırdı.

Gevrek sesi, kadınların ağlayışı içinde bir acayip çınladı.

— Sizi gidi haylazlar, neye yolunuza gitmiyorsunuz? Utanmıyor musunuz, bu kadınlardan ne istiyorsunuz?

Onun bu sözleri üzerine boynundaki altınlardan gözlerini indirmiyen eşkiyalar, damarları mor mor görünen ellerini daha karşidan uzatarak üzerine yürüdüler. Şibil eliyle işaret ede-rek, onları durdurdu. Sonra kızı tepeden tırnağa kadar süzdü. Yüzü ne beyazdı! Beli incecik, entarisinin eteği ise, kukla-larinki gibi, genişti. Ve ne büyük cesareti vardı! Şibilin göz-leri şen şen parlamaya başladı. Yüzü aydınlanarak, daha gü-zel oldu, mavi gözleri, beyaz dişleri daha çok parlamaya başladı. Şibil, kendi kendine: „Bu şeytan da kimdir acaba?“ diyerek şaşkın şaşkın kızın yüzüne bakıyordu.

Şibil, bundan sonra olan bitenin nasıl cereyan ettiğini an-lıyamadı. Kadınlar yavaş yavaş kendilerine geldiler ve hâlâ geyikler misali ürkek oldukları halde, ona yaklaştılar. Dağ sanki birdenbire açıldı, aşağıdan derenin fısıldayışı ve kuş sesleri geldi. Şibil, orada bir taşta oturmuş gülümsüyor ve kızı dinliyordu. Ne konuştuğunu bir allah biliyordu. Hiçbir şey ifade etmiyen ve insanın aklında kalmıyan sözlerdi bun-lar. Fakat gözleri öyle parılıyordu ki, insan onlara bakmak-tan zevk duyuyordu. Eşkiyalar, sanki bir keramete uğriya-rak uslanmışlar, bir kenarda oturuyor ve sakince tütün içi-yorlardı.

Şibil:

— Demek ki, sen Veliko kâhyanın kızıydın, öyle mi? di-yordu. Adın Rada ha. Nasıl olmuş da baban seni bu altın-larla yalnız başına böyle yerlere yola salmış. Ben onları alacağım!

— Bire, alacakmış! Sen bu merakından vazgeç de, bana senin altınlarından ver, benimkiler yetmiyor! diye bağırdı.

Ve elini uzatarak:

— Baksana, gömleğinin yeni nasıl yırtılmış! dedi. Dur, şimdi diyeceğim!

Şibil, tüfeğinin namlusu üzerinde duran koluna bir göz attı: hakikaten, kırmızı, çuha gömleğinin yeni yırtılmıştı. Ve kızın şaka edip etmediğini anlıyamamıştı ki, birdenbire ya-nına geldiğini, onun beyaz yüzünün güzelliğini ve kırmızı dudaklarını yakından gördü. Gözlerinden yumuşak ve tatlı bir aydınlık yayılıyordu. Gülümsüyor, cilveyle Şibil'e baki-yordu. Ağzında iğne iplik, yırtık yenini kıvırıyordu.

— Kimildama! diye bağırdı, başlıyorum. Ve aklını da dik-mememi istersen ağzını kapa. Hiç olmazsa onu elden ka-çırma!

Hepsi güldüler.

Rada, devam ediyordu:

— Bana bak, sen artık evlenmelisin, yırtıklarımı diyecek insanın olsun... çingene gibi yırtık pırtık gezme!

— Ne gibi dedin?

— Çingene gibi!

Şibil kaşlarını çattı. Kadınlar korkarak bakiştılar.

Şibil:

— Pekalâ evleneyim, dedi, amma kızlar beni istemiyorlar.

— İsterler, isterler. Senin gibi delikanlı kaçırılır mı?

— E, haydi sen al beni, olmaz mı?

— Kim? Ben mi? „Dağdan dağa gezer, nice canlar üzer“ — nedir o? — Eşkiya. Hayır, bana eşkiya lâzım de-ğil. Eşkiya istemiyorum.

Şibil yeniden kaşlarını çattı. Rada, kadınların yalvarıcı ba-kışlarını görünce, derhal yaptığı hatayı düzeltmeye çalıştı:

— Olur, olur... sana evlenirim. Ama Veliko kâhyaya sor-man lâzım.

Ve biraz sustuktan sonra:

— Kırserdarı Murad beye de sormalısın... Hazır. Gördün mü ne güzel diktim, dedi ve Şibilin kolunu saldı. Benden hatıra olsun, sağlıkla kullan...

Şibil, kızın yüzüne baktı, gülmeye başladı. Biraz daha ko-nuştu, sonra kadınlar yollarına devam ettiler, Şibil de or-manın sona erdiği ve düzlüğün başladığı yere kadar onları uğurladı.

Bu hâdise ilkbaharda vukubulmuştu. Dere boylarında ye-şermiş tek tük taze meşe yapraklarına rastlanıyordu: diğer bütün ağaçlar tomurcuklanmaya başlamıştı. Şibil biraz sonra dağa dönerken hâlâ gülümsüyordu. Arkasından eşkiyalar yü-

rüyor, hepsi yere bakıp susuyorlardı. Üzerlerinden „ga-ga!“ diye bağırarak bir karakuzgun geçti: bu fena bir alametti. Şibil bunun farkına bile varmadı, lâkin eşkiyalar bir yere toplanıp aralarında birşeyler fısıldaştılar. Bir kadın, hem de güzel bir kadın yollarını kesmişti. Bu, iyiye âlâmet değildi.

Günler geçti, havalar daha çok ısındı. Yaban erikleri çiçeklendi, armutlar yaprak sürdürdü ve bir gün güneşin okşayıcı ziyaları altında guğuk kuşunun da sesi işitildi. Şibil, daha kaç sene yaşıyacağını hesaplamaya başladı. Bu onun âdetiydi. Fakat yaşının bir hayli ilerlediğini görünce, düşünmeye başladı. İhtiyarlamıştı. Radayı hatırladı ve yüzünde bir tebessüm belirdi. Kendi kendine: „Bu kadın, hem çocuk, hem de şeytan gibi, acayip bir şey“ diyordu. „Hem de ona her şey yakışıyor; her söylediği söz akıllı, her yaptığı iş güzel!“ Ve ağzında iğne ve iplikle yüzüne bakıp gülümseyişi Şibilin gözleri önünden gitmiyordu. Derin bir göğüs geçirerek: „İğne değil, ağzında bıçak tutsa, insan bu bıçaktan ölmeye canı yürekten razı gelir“ diyordu.

Şibilin tam bunları düşündüğü bir sırada, oradan birkaç tüccar geçiyordu. Eşkiyalar hemen yollarını kestiler. Korkudan sapsarı kesilen tüccarlar, beygirlerinin eyerleri üzerinde zor tutunabiliyor ve Şibilin ne diyeceğini bekliyorlardı. Fakat Şibil, ne onların heybelerini açtırdı, ne de kemerlerini yokladı. Uzaktan, şundan bundan lâf açıyor, Veliko kâhyanın hatırını soruyordu. En sonra da sözü Radaya çeviriyordu. Eşkiyalar yere bakıyor, utançlarından yerin dibine batıyorlardı. Şibil, tüccarları serbest bıraktı, hattâ muayyen bir yere kadar onları uğurlamaya gitti ve arkalarından bağırarak Radaya selâm götürmelerini ısmarladı.

Eşkiyalar artık ne Şibille konuşuyorlar, ne de onun gözlerine bakmaya cesaret ediyorlardı. Akşam olup da kartal yuvaları arasındaki Mavi Kayalar tepesine sığındıkları zaman, Şibil yatağına girip uyudu, eşkiyalar ise ateşin etrafında konuşmaya kaldılar. Dağ aynı dağdı, sığınakları emindi. Fakat nedense onlar endişeliydiler, mütemediyen etraflarına bakınıyorlardı. Arada sırada duyulan bir tilki sesi, onlara insan öksürüğü gibi geliyor, bir çırpı çitirtisinden, biri geliyormuş gibi irkiliyorlardı. Bunun için birbirlerine daha çok sokuluyorlar, fısıldaşıyorlar ve Şibilin uykusunda bir bir, bir diğer tarafına dönüşünü ve inilliyerek sayıklamasını seyrediyorlardı. Sonra, buradan gitmeyi kararlaştırdılar. Şibili öldürmediler ama, ondan, vebadan kaçır gibi kaçtılar.

Şibil yalnız kalmıca, sultan hazinelerinden çalınan paralar, dirilerin ve ölülerin parmaklarından çıkarılan yüzükler, kiliselerden ve manastırlardan aşırılan altın ve gümüşler, yani zamanlardır toplanarak mağara ve ağaç kovuklarına saklanılan bütün servet, Radaya hediye olarak, Veliko kâhyanın evine akmaya başladı. Radadan her selâm getirene kıymetli hediyeler veriliyordu. Böylece, bir gün, Şibil, baş döndürücü bir haber aldı: Rada onu köye çağırıyordu. Babası razılığını veriyor, Murad bey de onu affediyormuş. Ve verilen sözün doğru olduğunu ispat etmek için, kırserdarı ona bir kehlibar hacılık tespihi göndermişti.

Şibil, bunun bir tuzak olup olmadığını bir hayli düşündü. Artık nesi varsa vermişti. Orman ise büsbütün yeşermiş, gölgelenmiş, ağırlaşmıştı; çayırları yüksek bir ot kaplamış, şakayıklar, gelincikler, papatyalar açmıştı. Vadiye leylâk ve ıhlamur kokusu yayılmıştı. Bir de ormanın derinliklerinde ceylan melemeleri ve Eski Koruda güvercin sesleri çınlamaya başlayınca geceleri yastık yerine başının altına koyduğu taş, omuzunda taşıdığı tüfek Şibile ağır geldi. Artık tahammülü kalmamıştı. Köye yollandı.

Mavi Kayalardan hareket ettiği zaman, öğle üstüydü, aşığıya, yola inerek arkasına dönüp bakınca, dağın tepeleri güneşin batışından kıpkırmızı olmuştu. Fakat kartallar hâlâ daha yarların beyaz yüzleri ve uçurumların taşlı duvarları üzerinde daireler çizerek uçuyordu. Leş yemeğe almış olan bu kartallar, çok defa bir kayanın üzerine konmuş, insan eti parçaladıkları olurdu. Ortalık kararıyordu, vadilerin üzerine mavimsi bir duman çöküyor, bayırlarda uzun gölgeler sürükleniyordu. Dağ, sessiz ve düşünceli, büzülmüş, sanki Şibilin arkasından bakıyor ve „nereye“ diye soruyordu. Şibilin canı sıkıldı. Şüphe, âdeta bir kurt gibi kalbini kemiriyordu. Bir taşa oturdu, düşünmeye başladı.

Aklından yine her şeyi geçirdi, her şeyi iyice düşündü. Başını kaldırdığı zaman ay doğmuştu. Şibil, karşısında başka bir dünya görüyordu. Dağın manzarası da büsbütün değişmişti: şimdi o, üzerine boydan boya beyaz bir örtü örtülmüş mavi bir duvar gibi görünüyordu. Ormanlar karanlık gölgelerin arasında kayboluyor, kucağından tatlı bir serinlik gelen çayırların üzerinde emekliyen duman, yılan gibi kıvrıla kayıyordu. Karanlıkta bir ateşböceği yandı, ateşten bir çizgiyle bir işaret, esrarengiz bir kelime yazdı, söndü. Vadinin derinliğinden bir şarkı sesi — acaba nehir miydi söyliyene? — hafif, güzel bir şarkı sesi geliyordu.

Şibil, önüne bakarak düşünüyordu. Gözlerinde yansıyan ay şuaları kısa sarı teller misali örülerek kâh beliren, kâh kaybolan bulanık bir sima şeklinde parlayıp, birbirine karışıyordu. Fakat ona dik dik bakan o iki göz, o aldatıcı tebessüm, Şibilin gözleri önüne yine geliyor, yine ayan görünmeye başlıyordu. Ayağa kalktı, yürüdü, bir daha arkasına dönüp bakmamak üzere o gözlerin, o tebessümün ardından yürüdü.

Babasının evine geldi. Üç defa dikkatle vuruştan ve sesizce „Benim, Mustafa“ diye fısıldayıştan sonra kapı açıldı. İçeri girdi. Ocaklıkta ateş yanıyor, duvarlarda gölgeler oynuyordu. Şibilin piştofları, palaskaları ve torbasının püskülleri üzerinde şualar titreyordu. İriyarı ve geniş omuzlu bir adam olan Şibil'e ev dar göründü. Gözleri annesinin gözleriyle karşılaştınca, onu üzen bütün endişeyi anladı.

Anası :

— Mustafa, ne diye geldin? dedi. Oraya gidecek misin?

— Gideceğim.

— Gidecek misin? Ne vakit?

— Yarın.

İhtiyar kadın oğlunu tanıyordu: ısrar etmenin, onu kandırmaya çalışmanın beyhude olduğunu anlıyordu. Ateşin başına oturdu, ellerini dizleri üzerine koyarak gözlerini yere dikti ve göz yaşları arasında:

— Mustafa, dedi, üç günden beri kırsardarların seymenleri kurşun döküyor, bıçak biliyorlar, bıçaklarının keskinliklerini parmakla deniyor, kılı ikiye bölüyorlar. Arada sırada bıyıklarını büküp, bizim evimize doğru bakıyorlar... Mustafa, fena bir şey olacak, oğlum.

Şibil başını çevirip anasına baktı. Bu bakıştan anası, oğlunun onun sözlerini işitmiş olup olmadığını anlayamadı. Bir köşeye çekildi, artık hiçbir şey söylemedi.

Şibil ise, üzerindeki altın saplı piştofları, kulaklı bıçakları ve gümüşten işlenmiş palaskalarını, yani onun için artık ağır ve lüzumsuz bir yük olan her şeyini çıkarıp bir yana fırlattı.

* * *

Yukarıda, Kilise kahvesinde, kırsardarı Murad beyle Veliko kâhya açık bir pencerenin yanında oturuyorlardı. Bey, kaşlarını çatmış susuyor, düşünceli ve dalgın, çubuğunu çekiyordu. Fakat Veliko kâhya neşeliydi. Geniş şalvarının ağını yerde sürükleyerek odanın içinde geziniyor, arada sırada ala-

calı ipekli kuşağından top kadar büyük saatini çıkarıp bakıyordu.

Biraz sonra, ellerini uvuşturarak :

— Bey efendi, herşey yolunda, diyordu, keyfine bak, kurt kapana girdi artık...

Kırsardarın önündeki masanın üzerinde biri beyaz, diğeri kırmızı, iki mendil vardı. Bunlar, pusuda bekleyen seymenlere verilecek işaret içindi. Bey pencereden beyaz mendili sallarsa, af demekti, kırmızı mendili sallarsa ölüm demekti. Bunun için şimdi sokağa doğru bakıyor, bekliyorlardı. Kimse görünmüyordu. Ne Rada kapıya çıkmış, ne de Mustafa geliyordu. Veliko kâhya sabırsızlanarak eve koştu.

Dönünce, bey :

— E-e, ne oldu? diye sordu.

— Her şey yerinde. En güzel fistanımı giymiş, atlas yeleğiyle süslenmiştir. Tıpkı onu dağa gönderdiğimiz zamanki gibi giyinmiştir. Ayna karşısında kaş yakıyor, candan yürekten gülüyordu.

Bey sinirlenerek :

— Gülecek ne var! dedi. Neler olacağını bilmiyor mu?

— Biliyor, bilmez olur mu?

— Sen ona her şeyi söyledin mi?

— Ne diyeyim, bey efendi. Her şeyi söyleyebilir miyim? Ama merak etme, merak etme! Her şeyi söyledim, her şey yolunda.

Bir saat daha geçti. Gelen giden yoktu. Veliko kâhya yine eve koştu ve bu defa diğer defadan daha fazla kaldı. En nihayet dönünce, bey yine :

— E-e, ne oldu? diye sordu.

— Bırak allah aşkına, şimdi de başka belâya çattık. Ağlıyor. O cadaloz kadın, anası, gelmiş. Onu orada bulmuş olsaydım, iyi bir ders verirdim amma... Gelmiş, efendim, ve kim bilir neler söylemiş. Şimdi ellerini kırarak ağlıyor ve: „Başımdan bir kıl düşmesine müsaade etmiyeceğim. Ona varacağım, onunla beraber dağa kaçacağım!“ diye bağıyor. Gel de bu işin içinden çık. A-ah, kadın dediğin budur işte. Neyse. İşi yoluna koydum. Çıkacak. İşte şimdi kapının önünde göreceksin...

Kırsardarı sakalını okşiyarak susuyordu. Başının üstünde mavi duman daireleri dönüyordu.

Rada kapının önüne çıktı aşağıdan da Mustafa göründü. Kırsardarı ile Veliko kâhya pencereye koşular, perdenin arkasına saklanarak heyecanla bakmaya başladılar.

Mustafa sokağın ortasından yürüyordu. Evlerin çatıları ve meyva ağaçları üzerinde güneş parlıyordu. Uzakta, sokağın öbür ucunda, Mustafanın orada kendisini çar hissettiği dağlar gözüktüyordu. Üzerinde silâh yoktu. Sırma ve altınla işlenmiş çuhadan bir mavi elbise giymişti. İnce ve uzun boylu, biraz esmer ve zayıf, fakat güzel ve yakışıklı idi. Elinde kehlibar bir tespih ve bir karanfil vardı. Tespih beyden, karanfil ise Radadan hediye idi. Şibil yaklaştı, Radaya baktı ve gülümsedi.

Bey, ak sakalını sıkarak:

— Ne yakışıklı, ne güzel delikanlı! dedi.

Veliko kâhya:

— Mendili, bey efendi, mendili! diye bağırdı.

Düşünceye dalmış olan bey, sözlerini yine tekrarladı:

— Ne güzel, ne yakışıklı delikanlı!

Veliko kâhya kırmızı mendili kaparak, pencereye doğru koştu. Bey, onu kolundan tutarak:

— Hayır, çorbacı, böyle bir adamı öldürmiyelim! dedi.

Veliko kâhya:

— Ya kızım! Ya şerefim ne olacak benim? diye bağırdı ve beyin elinden kurtularak pencereye koştu, kırmızı mendili salladı.

Tüfekler patladı. Pencerelerin camları çınıladı, evler sarsıldı, etrafı karanlık bir gölge kapladı. Şibil durdu. Korkunç ve güzeldi. Tespihi kopararak parçaladı, fakat karanfili atmadı, kollarını göğsü üzerinde kavuşturarak bekledi. Böylece, seymenler tüfeklerini yeniden dolduruncaya kadar bir iki an geçti. Alt mahalle tarafından keskin bir ses işitildi. Şibil irkilmedi. Veliko kâhyanın sokak kapısı tarafından gelen başka bir ses işitildi. Şibil başını o tarafa çevirdi! Rada idi. Ona doğru koşuyor ve onu kurtarmak istiyormuş gibi, kollarını ileri uzatıyordu. Şibil de onu kucaklamak için kollarını açtı. Yeniden tüfek sesi işitildi. Şibil düştü, ilkönce yüzüstü, düştü, sonra yuvarlandı. Onun yanına da Rada düştü.

Ortalığı derin bir sükût kapladı. Güneş kaldırımın taşlarını aydınlatıyordu. İki cesedin arasında, âdeta bir kan damlası gibi, kırmızı bir karanfil al al duruyordu.

Kilise kahvesinin penceresinde bir adam ümitsizce bir beyaz mendil sallıyordu.

EN EMİN MUHAFIZLAR

Ormanın derinliklerinde saklı bulunduğu için köylüler tarafından „Klepaloto“ diye adlandırılan Sveta Troyitsa manastırının keşişleri arasında en okumuş ve en dindar keşiş, Dragota idi. Manastırın ihtiyar baş keşişi Amfilohiy'in bütün ümitleri ondaydı. Dragota'nın çalışkanlığını, elyazısının temizliğini, kopya ettiği mukaddes kitapların başlık veya diğer süslerini altın ve kırmızı boya ile resmetmek hususundaki maharetini her vakit methediyordu. Ömrünün yakında sona ereceğini düşünen ihtiyar Amfilohiy, Dragotanın, sadece onun lâyük vekili değil de, ismiyle bu küçük ve fakir manastırın şanını artıracak olan büyük bir ruhanî olacağını ümit ediyordu.

Manastırda, Dragota ve baş keşişten başka üç keşiş daha vardı. Bunlar, manastırın keçilerini otlatan, arılara bakan, bağları kazan ve odun kesen cahil köylülerdi. Hilesiz ve basitçe dua ettikleri allahlarının takdis eylediği her işi yapıyorlardı. Onlar Dragotayı sevmiyorlardı, çünkü hep onun yüzünden baş keşişin azarlamalarına maruz kalıyorlardı. Baş keşiş ise, Dragota'yı daima örnek gösteriyordu. Dragota'nın düşünceli ve kaşları çatık bir surette gezindiğini gördükleri zaman ise, kendilerini baş keşiş Amfilohiyanın gözünden düşürecek yeni iftiralar hazırladığını düşünüyorlar, korkuyorlardı.

Dragota, bu üç cahil keşişin memnuniyetsizliğine aldırış etmiyordu. Herkesin gözünden saklanabildiği hücresinde yalnız başına kalınca, ilk işi, kilit altında saklı tuttuğu yemekle karnını iyice doyurmak oluyordu. Ve çok defa baş keşiş Amfilohiyanın kendisini ölçü ile yiyip içen bir keşiş örneği olarak gösterdiğini düşündükçe, onun her vakitki ekşi yüzünde acı ve acayip bir tebessüm beliriyordu. Fakat karnını rahat rahat doyuruyor ve yine rahatça yemeği dolaba koyarak kilitliyordu. Bundan sonra tok, fakat keyfi kaçmış, sedire uzanıyor ve ellerini başının altına koyarak, düşünceye dalyordu.

Baş keşişin onun faziletini saymasında aldandığına ve diğer keşişlerin, ondan entrika çeviriyor diye şüphe etmele-

rine üzülüyordu. Sırrını kimse bilmediğinden memnundu, zira onun düşünecek şeyi vardı ve her zaman, baş keşişin övgülerini dinlediği, mukaddes kitapları kopya ettiği, hattâ duaları esnasında alnını manastır kilisesinin soğuk duvarlarına dayadığı zamanlarda bile hep onu düşünüyordu. Hep, onu bu manastıra sığınak aramaya sevkeden o hâdiseyi düşünüyordu.

Bu ilkbahar — o zamandan beri altı yedi ay ya geçmiş, ya geçmemişti — konakları Karnobat ovasındaki Eserliy köyünde bulunan tatar sultanlarından biri, Hacı Emin, ava çıkmıştı. Başka vakitte olduğu gibi, birçok köylü, yardım etmek ve av hayvanlarını korkutmak için zorla köyden dışarı çıkarılmıştı. O zaman Jeruna köyü papazı, Lukanın yazıcısı ve şarkıcısı olan Dragota da, aralarındaydı; sıra bu defa onun köyüne gelmişti.

Daha sabahtan beri av iyi gitmeye başlamıştı. Sultan gayet memnundu. Bir sıra, yeşil ağaçların arasından bir yaban kumrusu fırladı. Sultanın beyaz atı sıçradı, omuzundaki doğan uçarak yaban kumrusunun peşine düştü. Doğancılar haykırarak atlarını dört nala kaldırdılar. Fakat ikinci bir doğan, oğtan daha süratli bir uçuşla süvarilerinin başları üzerinden geçti, birinciye yetişti ve ikisi, yaban kumrusunu birlikte kovulacakları yerde birbirinin üzerine atılarak döğüşmeye ve yumak halinde havada dönmeye başladılar. Bu bir an içinde oldu. Doğanlardan biri etrafta uçan tüyler arasında, taş gibi yere düştü, diğeri bir tarafa uçtu.

Avcılar bağırışlarını kesmişlerdi, atlarını kartalın uçtuğu tarafa sürdüler. İlk olarak sultan yetişti, atını durdurduğu zaman bir de ne görsün: düşmüş olan doğan onun doğanıydı. Ağzı açık, ağır ağır nefes alıyordu. Bir kanadında kan damlası vardı.

Sultan dönerek arkasına baktı. Yüzü korkunçtu. Avcılar yarı daire şeklinde etrafına toplanmış, titriyorlardı. Sultan doğanını saldığı zaman, başka kimse kendininkini salamazdı; bu bir kanundu. Sultanın gözleri kıvılcımlar saçıyor, insandan insana geziyordu. Herkesin doğanı elindeydi. Fakat sultanın hiddeti üzerine düşeceğinden herkes korkuyor, sessizce bir kenara çekiliyordu. Elinde doğanı olmayan biri göründü. Kosan'dı.

Sultan:

— Doğan senin midir? diye sordu.

Kosan, bir şey söyleyemedi, başıyla „evet“ işareti verecek gözlerini yere dikti. Beyaz at, büyük ve beyaz bir kuş

gibi fırladı ve bir anda sultan kendini Kosan'ın yanında buldu. Kamçısını kaldırdı, zavallı adamcağzın üzerine atılarak yüzünü, başını kamçılamağa başladı. Dövdü, dövdü ve ancak yorulduktan sonra bıraktı. Bütün doğancılar bir kenara çekilmişlerdi. Önceki yerde şimdi yalnız Kosan kalmıştı ve ürkmüş atının üzerinde güç halle tutunabiliyordu. Yüzünden ve kalpağının altında saçları arasından kan akıyordu.

Sultan, doğanı istedi, onu eline aldı ve acıma ifade eden bir tavırla başını sallıyarak, Kosan'a doğru yeniden kinli bir bakış attı. Sonra kuşu sol dirseğine koydu ve beygirini yavaş yavaş ileriye sürdü. Doğancılar onu takip ettiler. Hepsi susuyordu; sadece beygirlerin ayak sesleri duyuluyordu. Sultan, arada sırada dirseğini çevirerek doğana bakıyordu. Doğan, hep öyle takatsız, tüyleri karmakarışıklı. Avcılar, öksürmeye bile cesaret edemiyorlardı.

Bir ara doğan birdenbire canlandı, kendini silkeledi, tüylerini düzeltti ve sonra dinç ve canlı bir halde ayakları üzerinde doğruldu. Sultan gülümsedi. Arkasından gelen bütün avcılar rahatladı.

O zaman, sultanın maiyetinde, gülünç ve nükteli hikâyeleriyle onu eğlendirmek için bulunan ve cılız, sapsarı bir tatar olan Kara İmam, cesaretlendi ve sultana yaklaşıp şöyle dedi:

— Efendim, ağır elin var! Bu köpek dayağa lâyıktı ama... burada başka bir şey var.

— Ne var?

— Bugün şu Kosanın keyfi yerinde değil. Demek istediğim şey şudur ki, o gayet iyi bir doğancıdır, fakat şimdi akli başka yeredir. Ne diyeyim, bey efendi... kara sevda! Aklını bir gâvur kıza almış. Ama ne kız, biliyor musunuz, bey efendi, güzeller güzeli. Öyle bir kız için Kosanın yediği dayığı ben de yedim!

— O kadar da mı güzel bu kız!

— Güzel de ne demek, efendim!

— Bu dilber kimin kıza Kara İmam?

— Jerunali Dimço kâhyanın kıza.

— Dimço kâhyanın mı? Hani o çok koyunu olan zengin çorbacının mı?

— Ta kendisi, efendim. Her kış ovamıza üç bin koyun getirir.

Sultan, doğanına baktı ve yüzünde memnuniyetten doğan bir tebessümle gözlerini atının yelesine dikti. Bir şey söylemedi. Sanki Kara İmamın dediklerini unutmuştu.

Birdenbire elini kaldırarak durmalarını işaret etti. Ve birkaç adım ileri gittikten sonra atlılara döndü. Güzel atı bir kuğu kuşu gibi boynunu büktü ve gemini çığneye çığneye ayağını yere vurmaya başladı. Oradakilerin hepsini sert bakışıyle süzdükten sonra her tarafı kan olan Kosanı görmezlikten gelerek, yavaş, fakat ağır sesle emirlerini verdi: „yardımcı köylüler ve yabancı doğancılar köylerine gitsinler, benim doğancılarım ve uşaklarım konağa dönsünler.“ Kendisi ise Kara İmamla seizlerini yanına alarak dağ yolunu tuttu. Dragota birdenbire irkildi. Sultanın gittiği yol, Jeruna köyüne götürüyordu.

Buraya kadar olan biteni Dragota kendi gözleriyle görmüştü. Sonradan vukubulan şeyleri ise görmedi, lâkin onlardan o kadar çok bahsedilmişti ki, görmüş gibi her şeyi iyice biliyordu.

Aynı akşamın geç saatlerinde sultan ve seyisleri Dimço kâhyanın evi önünde durdular. Pencerelerde hâlâ ışık vardı, ev sahipleri henüz yatmamışlardı. Uşaklar çıktı, fenerler yandı ve uzun aydınlık şuaları karanlığı yarıdı. Evin büyük kapıları, bir çara, veyahut düğünde açılır gibi, ardına kadar açıldı. Uzun boylu ve yakışıklı bir kadın olan ev sahibesi Marga çıkararak misafirleri karşıladı, içeri davet etti. Sonra onları bir an için odada yalnız bırakarak dışarı çıktı ve derhal yine geldi. Giyinmiş kuşanmıştı.

Nezaket kaideleri, konuşarak, misafirlere en küçük bir sıklıganlık dahi hissettirilmemesini gerektiriyordu. Marga da konuşmasına aşırı lütfkârlıklar ve ince iltifatlar katarak, ufak tefek şeylerden, hava, bereket ve insandan, hayvanlar arasındaki hastalıklardan bahsediyordu. Fakat, fena bir şey olacağını da hissediyor, konuştuğu müddetçe, tehlikenin nereden geleceğini takip ediyor ve onu vaktinde karşılamaya hazırlanıyordu. Arada sırada Dimço kâhya da, korka korka ve kendine güvenmeksizin lâfa karışıyor ve her laftan sonra karısına bakıyordu. Sultan, gülümsüyerek susuyordu. Ve bir şey söylediyse, o da, çok zahmete lüzum olmadığını ve bir kahveden başka bir şey istemediklerini rica etmek oldu.

Marga derhal dışarıya çıktı. Dimço kâhyanın en çok korktuğu sükût, evi sardı. Kollarını göğsünde kavuşturmuş, ayakta duruyor ve ne yapacağını bilmiyordu. Sultan, kılıcının gümüş sapını tutan parmaklarını oynatıyor, gülümsüyordu. Kara İmam, kurnazca kapiya doğru bakıyor, diğerleri gibi o da susuyordu.

Kahveyi getirdiler. Fakat Marga sol elini kalbine koyarak, sağ eliyle kahveyi sultana uzatayım derken, sultan elini kaldırarak onu durdurdu.

— Hayır! dedi. Böyle olmaz. Bu evde kız var, ikram etmek şerefi ona düşer. Çağırın bakalım onu. Kahveyi o ikram etsin.

Dimço kâhya, ayaklarının titrediğini hissetti, kaşlarını çatı ve başını daha fazla eğdi. Marga ise sultanın bu sözlerinden sonra neşeli bir gülüş atı.

— Efendim, affedersiniz, dedi, kusura bakmayın. Aklımdan öyle bir şey geçti ama, kadın değil miyim, unuttum. Derhal Ranka'yı çağıracağım...

Fakat odadan çıkar çıkmaz yüzündeki sahte sevinç kayboldu, onun yerinde endişe ve hiddet belirdi. Bir şey yapılamazdı. Rankayı titriyen eller ve acele acele söylenen binlerce tavsiye ve nasihatle hazırladılar. Mahsustan, daha kapalı ve daha eskice elbiseler giydirdiler. Bundan sonra, Marga, kızını önüne katarak misafirlerin yanına götürdü.

Sultan başını kaldırarak, kıza baktı, Kara İmam gülümsedi. gözleri parıldı. Elbiseler ve alnına kadar inen başörtüsü Rankayı değiştiremezdi. Karşılarında, her cihette anasına benzeyen uzun boylu, yakışıklı bir kız duruyordu. Aynı yuvarlak sima, aynı kara gözler... Sade ki ondan daha genç, daha utangandı ve ancak gençliğin verebildiği bir tazeliğe, bir sıcaklığa malikti. Ranka, kahve fincanını sultana uzatırken sıklıganlıktan döküverdi.

Kara İmam, gülerек:

— Zararı yok, kızım, hayırdır inşallah! dedi.

Ve bir daha gözlerini ondan ayırmadı; kendisine kahve getirdiği zaman kıza dik dik bakıyor, onu mahcubetmeye çalışıyordu. Fakat bu defa Ranka ona öyle bir baktı ki, Kara İmam, bu genç kızın gözlerinde anasının cinsinden olduğunu hatırlatan o yakıcı şimşekleri gördü.

Kahveyi ikram ettikten sonra, Ranka, bir kenara çekildi ve tıpkı babası gibi o da kollarını göğsünde kavuşturarak ayakta kaldı. Marga, lütfkârlıklarını yeniden savurmaya başladı ve aynı zamanda sultanın ta yüzüne bakıyor, onun her hareketini, her bakışını takip ediyordu. Galiba boş yere endişeye kapılmışlardı: fena bir şey olmayacağına benzeyordu. İle şu Kara İmam da olmasaydı. Bu akşam çok farfara olmuştu. Hep Rankadan bahsediyor, iki mânalı şakalar yapıyor ve onu gülmeye, kızarmaya sevk ediyordu. Sultan, kısa ve dört köşe kesilmiş sakalını avucuna almış, hâlâ sessiz duruyordu. İğri,

çerkez kılıcı dizleri arasındaydı. Rankaya bakarak gülümsüyor, oraya yakında bulunan mumların ışıkları gözlerini aydınlıkla dolduruyordu. Beklenmedik bir sırada ayağa kalktı ve gitmek zamanı geldiğini söyledi.

Onları karşıladıkları gibi uğurladılar. Ve at sesleri uzaklara karışırken, Marga, arkalarından beddualar savuruyor, gökyüzüne bakıyor, ve belki de her şeyin bu kadarla sona ereceğini zannediyordu. Fakat iki hafta sonra sultanın seyisleri, Ranka'yı horadan kaparak, konağa sürüklediler. Horadakilere hepsi korkarak kaçıp saklandılar. Sonra, âdeta arı kovanıdakine benzeyen bir gürültü koptu. Evde Marga fena olup bayılmıştı, Dimço kâhya ise ne yapacağını bilmiyerek karısının ayılmasını bekliyordu.

Bir şey yapmadılar. Ne yapabilirlerdi ki, allah yüksekte, çar uzaktaydı. Yalnız, Kosanın balkana kaçıp eşkiya olduğu ve sultanın konağı etrafında dolaştığı işitildi.

Papaz Lukan'ın yazıcısı Dragota ise, „Klepaloto“ manastırında keşiş oldu. Marga lâfını ettirmese de, Kosanın Rankayı sevdiği herkesçe biliniyordu ama, Dragotanın manastıra kapanışı Dimço kâhyanın kızıyla ilgilidir diye kimsenin aklından geçmiyordu.

Bunu yalnız Dragota biliyordu. Ve şimdi höcresine kapandığı zamanlar hep bunu düşünüyordu. Dragota, Kosana benzeriyordu. O, kurnazca hazırlanmış planları, dolambaçlı yolları seviyordu. Eğer Kosanın yaptığı gibi, gidip Rankayı istemiş olsaydı, onu kendisine vermiyeceklerdi. Fakat papaz Lukan ihtiyardı, yarın ölecekti ve yeri ona kalacaktı. O zaman Ranka için en münasip bir şey, papaz karısı olmaktadır diye Margayı kandırarak insanlar bulunacaktı. Ve bu olacaktı, evet, şu dinsiz imansız, şu İsa düşmanı Hacı Emin olmasaydı, bu muhakkak olacaktı.

Fakat Dragota, yine de her şeyin kaybolduğunu zannemiyordu. Zamanın neler göstereceğini kimse bilmiyordu. Belki de sultan Rankayı geri verecekti. O zaman, adı lekelenmiş, herkesin kendisinden kaçtığı bir kız olarak kalacak, tamamiyle onun olacaktı. Kimbilir, belki de başka şeyler de olabilir. Dragota bekliyordu. Sessizlik ve yalnızlık, örümceğe nasıl ağlarını örmeye imkân verirse, ona da düşünmek imkânı sağlıyordu. Ve bütün planları hep Rankayla ilgili olduğu için, yorulan düşüncelerinin âdeta hayale döndüğünü hissetmiyordu. Marganın kızı sık sık gözleri önüne geliyor, onun yakınlığını hissediyor, gözlerinin ateşini görüyor, genç ve beyaz vücudunun sıcaklığını duyuyordu. Ve istekler içinde, şehvetle yanarak,

yattığı yerde, sedirin üzerinde bir bir tarafına, bir diğer tarafına dönüyor, inliyor ve çılgın bir adam gözleri gibi parlıyan gözleri, cazibe ve günah dolu hayaletler görüyordu.

Sonbahar geldi ve yalnız manastıra değil, bütün bu civara ağır günler getirdi. Kırçalıların yaklaştıkları işitildi. İnce ve Kara Kolyo'nun isimleri ağızdan ağıza dolaşmaya başladı. Akşamları, şimdi daha karanlık ve daha korkunç bir şekilde yükselen dağın dışı sırtı ardından tutuşturulan köylerin ışığı gözüküyordu. Gündüzleri güneş, bütün yolların üzerinde kalkan tozu ve karınca gibi kalabalık insanları aydınlatıyordu. Beliçevo, Butovo, Kırtobjeben köylerinden ve diğer küçük köy ve kulübelerden gelen köylüler, hayvanları ve arabalarıyla, beraberlerinde alabildikleri her şeyleriyle, kaçıp, Jeruna köyüne sığınıyorlardı. Bu köy, en büyük olduğu için çeşçevre şarampolla* çevrilmişti ve her mazgalına birer sıahlı erkek konmuştu.

Keşişler de, keçilerini ve ineklerini toplayıp „Klepaloto“ya sığındılar. Ve telâşlanarak, bu gibi anlarda soğukkanlılığını tamamiyle muhafaza edebilen papaz Amfilohiyanın etrafını sardılar. O, keşişlere tatlı tatlı konuşuyor, cesaret veriyor, kaçmamalarını söylüyordu. „Allah bizi düşünecek, koruyacak.“ diyordu. Fakat tam bu sırada bir köylü koşa koşa geldi ve kırçalıların manastıra doğru ilerlediklerini söyledi. Köylü, sözlerini bitirememişti ki, ormanın üzerinden bir bora geçiyormuş gibi, yüksek sesler ve dehşetli bir gürültü geldi. O zaman keşişler, başta Dragota olmakla, kaçtılar ve papaz Amfilohiyayı manastırda yalnızca bıraktılar.

Birkaç gün sonra tehlike tamamiyle kalkıp da, yine döndükleri zaman korkunç bir manzara ile karşılaştılar: manastırdan sadece çıplak duvarlar kalmıştı; her şey kırılıp dökülerek yağma edilmişti. En büyük vahşilik, kilisenin kutsalığına karşı yapılan tecavüzdü. Tahtlar, birer yemlik haline çevrilmiş, taşlı kaldırımın üzerinde nal ve beygir gübresi izleri vardı. Kilisenin arka kısmı yıkılmış, kutsal resimler bıçakla çizilmiş, bütün azizlerin gözleri delinmişti. Dışarda ise eşik dibinde, kesilmiş, papaz Amfilohiy yatıyordu. Orman hiçbir zaman bu kadar sessiz olmamıştı. Manastırın bütün avlusunu ürperdici bir dehşet doldurmuş, ümitsiz bir bağırsık gibi gökyüzüne doğru yükseliyordu.

Insandan ziyade gölgeyi andıran keşişler, ilkönce baş papazın cenaze merasimi ile meşgul oldular. Kilise çanı, ke-

* Şarampol — Kazıklarla yapılmış bölme veya set; kale

derle, seyrek seyrek çalmaya, vuruşları ormanın sessizliği içinde gözyaşı gibi damlamaya, keşişler dua okumaya başladılar. Ve ölüyü ellerinde götürürlerken, onun mermer gibi bembeyaz olmuş, sanki onların kararsızlığı ile düşmanların insafsızlığını affediyormuş gibi, bir mülâyimlik, bir iyilik parhyan cansız yüzüne, yaşlı gözlerle bakıyorlardı. Keşişler, gömdükleri adaman bir aziz olduğuna kaniydiler. Çan, akşama kadar, hattâ cenaze merasimi bittikten sonra bile çaldı. Keşişler bütün gün, gözleri delik deşik olmuş azizlerin resimleri önünde dua ettiler.

Ertesi gün, her şey yine eski halini aldı, yalnız ki, keşişler yüreklerini taş gibi katılaşmış hissediyorlardı. Fikir danışmak için toplandılar ve üç günden beri ağaç köklerinden başka bir şey yememiş olduklarından dolayı, herbirinin kalbinde derin bir keder çöreklenmiş, herbirinin Dragota'ya karşı nefreti kat artmıştı. Sanki herşeyin kabahtatlısı Dragotaydı. Artık papaz Amfilohyanın, onları herşeyin kabahtatlısı sakın sesi yoktu. Keşişler şimdi hiç arsız Dragotaya sövüyorlar, aralarında çekişiyorlar, yalnız bir dövüşmedikleriyle kalıyorlardı. Ve Dragotadan hiç hoşlanmasalar da, onun söylediklerini yine geri koymuyorlardı, çünkü onun dedikleri en akıllıcaydı. Manastırda bir lokma ekmek yoktu, inek ve keçilerden eser kalmamıştı. Şimdi ne yapacaklar? Dünyanın dört bir tarafına dağılarak dilenmekten başka çare kalmıyordu. Onlar da öyle yaptılar. Dragotayla kalmak istemedikleri için her biri başka başka istikamet tuttu.

Dragotaya da zaten bu lâzımdı. O da kendisine istediği gibi bir uğur seçti. Yola ilkten o çıktı ve doğru Jeruna köyüne yollandı. Fakat köye akşam üstü, ortalık kararırken girmek istediği için, ormana varınca durdu ve birkaç saat bekledi. Yakında geçen günler, manastırda vuku bulan korkunç hâdise, kırcalılar, keşişler, bütün bunlar hafızasından hiçbir zaman yokmuş gibi silinmişti. Kaşları, yine her zamanki gibi siyah bir çizgiyle alınını ikiye bölmüş, yüzü asıktı. Fakat içten seviniyordu. Zindandan kaçmış bir mahpus gibi neşeliydi. Dünya, kendisine gayet güzel görünüyordu. Bu dünyada artık tehlike yoktu, ısırap yoktu, endişe yoktu; onda sadece bir tek şey vardı: Ranka.

Bulunduğu yer, yüksekçe bir tepeydi, oradan doğuya doğru uzanan meşeliğin koyu yeşil dalgalarını görüyordu. Bu siyah ve gür ormanın kucagında geniş, gümüşü beyaz bir şerit parlıyordu. Bu şerit, bütün küçük çay ve dereciklerin suyunu toplamış ve buralarda büyük ve suyu bol olan bir nehir ha-

line giren Kamçıya idi. Burahılar ona Smesite diyorlardı. Bu beyaz şeridin ardındaki meşelik, mavi bir sis içinde kayboluyordu. Orada ise Karnobat ovası, Hacı Eminin konakları bulunuyordu.

Dragota o tarafa bakıyordu. Ve güneş batıp da meşelik büsbütün karanlığa büründüğü zaman, gökyüzünde ilk yıldız doğdu. Sanki bu, yıldız değil, bir gözdü ve Dragotaya bakıyor, ona kirpik misali, uzun şualar gönderiyordu. Ranka oradaydı ve onu bekliyordu. Dragota yerinden fırladı. Kalbi şiddetle çarpıyordu. Manastırda o kadar büyük dikkatle incelediği plan, şimdi birdenbire kendisine ayan, en küçük teferruatlara kadar, tamamiyle hazırlanmış göründü. İçinde müthiş bir azim hissetti, daha fazla oyalanmadan sopasını kaptı ve köye doğru yollandı.

Oraya, istediği vakitte, akşam üzeri vardı. Keşiş olalıdan beri, kendini artık ailesine mensup hissetmiyordu, bunun için şimdi doğru evine gideceği yerde, onun gibi yolcuların ekseriyetle konakladığı Dimço kâhyanın evine doğru yürüdü. Bu papaz çüppesi, omuzlarına kadar inen uzun saç ve hemen hemen bütün yüzünü örten gür ve sert sakaliyle köye ilk geliyordu. Marga, onu derhal tanımış da olsa, yüzüne şaşkın şaşkın bakıyordu. Gözlerinde parıldıyan istihzalı alev, Dragotanın dikkatinden kaçmadı. Bu, onu gayet çok sinirlendirdi ve ormanda düşünmüş olduğu gibi, manastırın başına gelen felâketi ve papaz Amfilohyanın ölümüne dair dokunaklı hikâyeyi anlatacağı yerde, doğrudan doğruya Ranka'nın lâfını açtı. Marga, sanki çoktan beri vukubulmuş, unutulmuş bir şeyi hatırlıyor gibi birdenbire titredi, sustu ve düşünceye daldı. Sonra birdenbire parladı:

— Allah belâsını versin onun! Dinsiz imansız! Hayır görmesin! Kızımı lekeledi, ak yüzünü kara etti...

— Halinden haberdar mısınız?

— Nasıl haberdar olalım, Dragota? Ne onu yanımıza gelmesine, ne de bizim onun yanına gitmemize müsaade ediyor.

Marga, bu sözlerden sonra elini, on yaşındaki en küçük oğluna doğru uzatarak:

— İşte, sadece bunu bırakıyor! dedi. Onu gönderirsek, Rankanın haberini alıyoruz. E-eh, çok şükür, sağ salım. Ona karşı iyi davranıyormuş, amma böyle bir iyilik eksik olsun.

Dragota:

— İşin en fena tarafı, biliyor musunuz, nerededir? Bu adamın başka dinden olmasındadır. Papaz Amfilohiy, çok defa Ranka hakkında o, yolunu şaşırılmış bir koyun, çoban onu

yeniden sürüsüne almalıdır, diyordu. O ise, allah rahmet ey-
lesin, mukaddes bir adamdı...

Ve ilk defa olarak gözlerini kaldırıp gökyüzüne baktı, üç
defa sırayla haç çıkardı. Marga bundan bir şey anlıyamadı

Dragota derin bir ah çekerek:

— O iyi yürekli ihtiyar artık aramızda değildir! dedi.

Ve sonra, manastırın başına gelen büyük felâketi, papaz
Amfilohyanın feci ölümünü, kilisenin kutsallığına yapılan
hakareti ve mukaddes resimlerin gözlerinin delik deşik edi-
lişini anlattı. Başını kaldırarak etrafına bakındı: ne evde, ne
de avluda bir şey değişmişti. Duvar ve mazgallar köyü koru-
muştu. Bunun böyle oluşu Dragotayı yeniden sınırlendirdi.
Ve Marganın merakla sorduğu sorulara cevap vereceği yerde,
ciddi bir tavır takınarak:

— Ranka kurtarılmalıdır! dedi, ben bunu biliyorum. Zaten
papaz Amfilohiy de bana bunu ısmarladı. Papaz Amfilohiy
ise, erenlerdendir ve bu anda allahın sağ tarafında oturuyor.
Dragota yeniden üç defa haç çıkardı. „Onun ısmarladığı al-
lahın ısmarladığı demektir“, dedi.

Marganın gözleri fal taşı gibi açıldı, sesi yumuşadı. Dra-
gota, kaşlarını çatmış, dikkatle onun yüzüne bakıyordu.

Devam etti:

— Papaz Amfilohiy, sık sık Ranka'dan bahsediyor, onun
kurtarılacağına inanıyordu. Kim bilir, belki de rüyada gör-
müş, belki de ona allah söylemiştir... Dedim ya, bunu ısmar-
lıyan odur.

— Ne ısmarladı diyorsun, Dragota?

— Rankayı unutmamamızı, onu kurtarmamızı.

— Kurtaralım, Dragota! Yoksa ben evlâdımın kurtarıl-
masını istemiyor muyum? O-oh, hani öyle bir şey olsa!...
Söyle bakalım, öğret beni, nasıl kurtarabiliriz!...

Dragota:

— Yeter ki isteyelim, allah bize yardım edecek! dedi ve
haç çıkardı, sustu.

Bundan fazla konuşmadılar. Fakat Dragota, kendisine gös-
terilen ikramdan, en dōşeli odada yatırmalarından, bir sözle
her şeyden, Marganın ona gösterdiği hürmet ve dikkati
gördü, anladı. Kendinden memnundu; ikonostazın karşısına
geçti ve duasını yapmaya başladı. Tam bu sırada Marga,
onun bir şeye muhtaç olup olmadığını sormak için kapıyı
araladı, fakat dua ettiğini görünce, kapıyı kapadı ve parmak
ucuna basa basa uzaklaştı.

Sabahleyin Dragota Margayı çağırdı. Dikkatli ve bir şey
yapmaya karar almış bir insan hali vardı.

— Sen ne demiştin, o dinsiz, Rankanın yanına yalnız ço-
cuğu mu bırakıyor? diye sordu.

Marga, tasvip edici bir şekilde başını salladı.

Dragota devam etti:

— Daha şimdilik çocuğu Rankaya göndereceksin. Şu
pusulayı al, çocuğun elbiseleri arasına sakla. Onda bir şeyler
yazılı. Fakat öyle sakla ki, çocuk çirıl çıplak soyunmayınca
bulunamasın. Ne de kendisinin bir şeyden haberi olsun.
Rankaya şöyle desin: „Annem, beni yıkamamı ısmarladı.“
Ranka da çocuğu soyunduracak ve pusulayı bulacak. O
kadar! Ötesi, benim işimdir.

Her vakit bildiğinden şaşmıyan Marga, şimdi Dragotanın
fikrini kabul etti, iyice katlanmış olan pusulayı aldı ve Dra-
gotanın istediği her şeyi yaptı. Çocuğu giydirdiler, beygire
bindirdiler ve bir uşakla beraber, derhal, Hacı Eminin kona-
ğına gönderdiler. Ancak o zaman Dragota da ev sahipleriyle
vedalaştı, haç çıkardı ve bu defa başka yoldan geçerek ço-
cukla uşağı takip etti.

* * *

Kosanın sığınacağı, dağ tepesindeki ıssız yerlerden ve yük-
sek çayırardan ibaretti Bütün çobanlar, onun sadık kardeş-
leri ve yardımcılarıydılar. Fakat, dağın ıssızlığından bıkip
usandığından mı, yoksa Hacı Emine karşı beslediği kinin onu
Eserlideki konaklara çekişinden mi, neden, bazı defa dağdan
iner, ova köylerinde belirirdi.

Kosan, çok defadır kendisini tehlikeden kurtaran kısme-
tiyle oynadığı oluyordu. Ve bir gün kendini en emin bir
yerde zannettiği bir anda, polis müfrezesi tarafından takip
edildiğini gördü. Orman yakındaydı ve girip saklanabilirdi.
Fakat bu orman bir düzlükte bulunduğu için kolayca kuşa-
tılabilir, aranıp taranabilirdi. Bundan dolayı, büyük tehlike
anlarında karar almaya alıştığı o süratle ormana girdi, fakat
istikametini değiştirerek, doğru müfrezeye karşı yürüdü. Bir
iki saat kadar yürüdü. Bir ara müfrezedeki türklerin seslerini,
beygirlerin ayak seslerini, insanların konuşmalarını duymağa
başladı. Sonra, gelip geçtiler ve sesleri, onun yalandan izleri
ardında kaybolup gitti. Kosan bu defa da kurtulmuştu.

Ortalık karardı. Kosan, ormandan, ondan başka kimsenin
bilmediği patikalardan geçiyordu. Soğuk rüzgâr esiyor, or-

man hışırdayarak kuru yapraklarını döküyordu. Yakında, ağaçların kara dalları arasında, karanlıkta birdenbire bir ateş parladığını gördü. Kosan, „Klepaloto“ya yakınlaştığını anladı. Fakat manastırın terkedilmiş olduğunu biliyordu; ancak birkaç gün önce oradan geçerken, önünde yaban kedilerinin kaçıştıklarını görmüştü. Şimdi aşağıda, önceden keşiş hücrelerinin bulunduğu yerde bir pencereden ışık saçılıyordu. Keşişlerden biri mi dönmüş, yoksa yolunu şaşırın bir yolcu mu sığınmıştı! Kosan, bu zifiri karanlıkta dalların, çalılıarın arasından geçti, duvara sürünerek yanan pencereye vardı: Parmaklarının ucunda doğrularak içeriye baktı. Orta yerde büyük bir ateş, ateşin başında saçları dağınık ve gözleri ateş gibi yanan bir adam vardı. Tanıdı: Dragotaydı. Fakat bu da kimdi? Onun yanındaki, sırtında kısa bir sırma yelek ve atlas şalvar, omuzlarından önüne sarkan iki kalın belliği ve alnının ortasında parlıyan bir altın dizisi olan bu türk kadını kimdi? Yüzü bembeyaz, gözleri kara, kaşları inceikti. Tüylü yüzü ve çatık kaşlarıyla henüz ormandan çıkmış bir tilsima benzeyen Dragotanın yüzüne korkmadan bakıyor, onunla korkmadan konuşuyordu.

Kosanın aklı başında idi ise de bu manzara karşısında hayrette kaldı ve bir yana çekilerek düş görüyormuş gibi, eliyle alnını ovmaya başladı. Sonra bir kere daha içeriye bakınca, Rankayı tanıdı. Onun buraya nasıl geldiğini bilmiyor, bir şey anlıyamıyordu. Fakat dikkatle Dragotanın yüzüne bakınca, onun gözlerinde parlıyan ateşin ifade ettiği şeyi sezdi. Haykırmadı, hiç haber etmeden, kapıyı kuvvetle açarak ilerledi.

İçeriye girince, yüzü ateşten aydınlanmış, geniş omuzları, aslan kafasını andıran başı bütün heybetiyle meydana çıkmıştı. Kuşağında piştofların dipçikleri parıldıyordu. Ranka bir çığlık kopardı. Şaşakalmış olan Dragota ileriye doğru iki adım atarak:

— Ne istiyorsun? diye mırıldandı. Burada . . . burada olamaz . . . insan var.

Kosan:

— Ya ben neyim, ayı mıyım? dedi.

Ranka:

— Ah, Kosan . . . Sen misin? diye bağırdı. Allah belanı alsın, ne kadar korkuttun beni! . . .

— Benim, Ranka! Ne var, burada ne arıyorsun?

Ve, keşişe asla ehemmiyet vermeden, Rankaya yaklaştı ve gülümsüyerek, ateşin aydınlığı altında onun konuşmasını din-

lemeye başladı. Ranka, geçirdiği korkuları yeniden yaşayarak konuşuyor, Kosana, kısaca konaktan kaçışını anlatıyordu. Onu, Dragota kurtarmıştı. Lâkin şimdi evde olmaları lâzımken, Dragota, buradan geçen yolun daha kısa olduğunu söyleyerek, onu buraya, manastıra sürüklemişti.

Kosan:

— Daha kısa mı imiş? Doğru değil. Yalan söylüyor! diye bağırdı ve Dragotanın yüzüne bile bakmadan, Rankanın yanına oturdu.

— E-eh, Ranka, burada karşılaşacağımız kimin aklına gelirdi. Hem de bu gece . . . beni takip ederlerken mi? . . . Ama yok zararı.

Dragota:

— Ne dedin? diye bağırarak Kosana yaklaştı. Seni takip mi ediyorlar? Git o zaman buradan be adam! Çabuk git! Zira bizi de belâya sokacaksın!

Kosan, Dragotaya, onu küçümsercesine bir bakış atarak:

— Bana bak, papaz! dedi ve eliyle iterek:

— Uslu dur! diye ilâve etti. Bağırma, zira beni takip eden müfreze buraya gelirse, hem benim için hem de senin için fena olacak.

Dragota:

— Bre adam, bizi mahvedeceksin! diye bağıırıyordu. Çabuk git, bir an evvel buradan defol, git . . .

Kosan, sert gözleriyle onun yüzüne baktı ve biraz sustuktan sonra, şöyle dedi:

— Bana bak, papaz mısın, şeytan mısın bilmiyorum, bilmek de istemiyorum. Defol git, gözlerim görmesin seni. İstersen git Dimço kâhyaya, kızımı alıp dağa götüreceğimi söyle. Margaya da söyle. İstersen Hacı Emine de söyle, gelip alsın elimden. Haydi, yürül!

Ve ağır elini Dragotanın omzuna koyarak, kapıya doğru itti. Ranka, korkudan bir çığlık kopardı. Kosan, genç kadının gözlerini yakından gördü ve Dragotayı bırakarak derhal geri döndü.

Ve Dragotaya:

— Sen de allaha hizmet ediyorsun ha? diye bağırdı. Biliyorum ben seni! Ne yapmak istediğini de biliyorum, amma muradına eremeyeceksin! Kosan burada . . .

Bu sözleri işitir işitmez Ranka birdenbire irkildi. Birçok şeyler ona şimdi ayan olmuştu ve başı üzerinde sarkan büyük tehlikeyi ancak şimdi sezebilmışti. Bu ormanda, bu korkunç erkeklerin arasında yapayalnızdı. Ama ne de olsa, Kosandan

ziyade Dragotadan korkuyordu. Yine ateşin yanına oturdu. Kosan da onun yanına geldi. O, artık Dragotanın yüzüne bile bakmıyordu. Neşesi gittikçe artıyor, gittikçe daha konuşkan oluyordu. Rankaya gitgide daha yakın sokuluyor, gözlerinin ta içine bakıyordu. Dragota, onlardan uzakta bir kenara çekilmiş, korkunç kaşları altından dik dik onlara bakıyordu. Duvarda, iri, siyah gölgesi Kosanın gölgesiyle yanyana duruyordu.

Ne kadar zaman geçtiğini kimse bilmiyordu. Kosan, arkasından birinin yaklaştığını hissetti ve başını çevirdi. Dragota idi. Taşkası olsaydı, onun bakışından korkacaktı, fakat Kosan gülmeye başladı ve evvelden olduğu gibi, ihmalkârane bir tavırla onu geriye itti. Dragota, vahşi bir hayvan gibi bağırıp, Kosanın üzerine atıldı ve parmaklarını boğazına geçirdi. Fakat eşkiya kuvvetliydi, hemen dönerek Dragotayı yakaladı. Korkunç ve amansız bir mücadele başladı. Birbirlerine sımsıkı yapışmış olan iki erkek, kalkıp yine düşüyor, yerde yuvarlanıyor, etrafta bulunan her şeyi deviriyor, hırslıyor, ağır ağır nefes alıyorlardı.

Ranka dışarıya fırladı. Avludan geçti, fakat ormanın karanlığı ile karşılaşınca, korkarak gerisin geriye döndü. Çırpınarak ağlamaya başladı. Kapıdan içeriye baktı: keşişin yüzü gözü kan içindeydi, elinde ise bir bıçak parlıyordu. Ateş her tarafa dağılmış, oda alevler içindeydi.

Korkusundan ne yapacağını şaşırılmış olan Ranka yine kaçmak istedi. Avluya yayılan aydınlığın içinde çardakta asılı duran demir çanı gördü. O ona doğru koştu, demir çekici eline alarak çanı vurmaya başladı. Karanlık ormanın sessizliğini acele ve telaşlı çan sesleri çınlatmaya başladı. Etrafı kıvılcıklar ve koyu bir duman sarmıştı. Manastır yanıyor. Ranka, kolunun yorulduğunu hissediyor, fakat çanı durmadan vuruyordu.

Taş kaldırımların üzerinde nal sesleri duyuldu. Ranka, derhal başını çevirdi. Yangının ışıltısı içinde, beyaz at üzerinde Hacı Emin gözüktü. Beygirinden indi ve yaptığı ilk iş, sırtından cüppesini çıkarıp, Rankanın üzerine atmak oldu. Karısının yüzünü kimse görmemeliydi.

Avlu süvarilerle doldu. Bunlar, Kosanı takip eden zaptiyelerdi. Yangından ve bilhassa burada Rankayı gördüklerinden hayret içinde kalmış olan süvariler, birbirinin üstüne yığılmasına arka arkaya diziliyorlardı. Yangının aydınlığı ise, onların gözbebeklerinde parlıyor, yüzlerini ve ürkmüş olan atlarını aydınlatıyordu. Zaptiyelerin uzun mızrakları dik dik

duruyor, eğri kılıçları parıl parıl yanıyordu. Gözleri sultanda, onun ne diyeceğini bekliyorlardı. Sultan, onun sarı atlas cüppesine sarılmış olan Rankanın yanındaydı. Biraz ona doğru eğilmiş, kadının yavaşça konuştuğu şeyleri dinliyordu. Sonra, birdenbire doğrularak emirler verdi. İki kişi attan inerek alevlerin ışıltısından geçti ve dumana karışıp, Kosanla Dragotanın bulunduğu höcreye girdiler. Yarı yanmış, fakat hâlâ birbirine sımsıkı sarılı iki ölü erkek çıkardılar.

Birbirlerinden ayırarak avluda taşlar üzerine yatırdılar. Sultan, ağır adımlarla onlara yaklaştı. İlkönce Dragotanın yanında durdu, fakat yüzü nefretten buruş buruş oldu ve tekmeliyere yürüdü. Kosanın cesedi önünde durdu. Yangının ışıltısı onu aydınlatıyordu. Cüppesiz olduğu için Hacı Emin, çok daha ince ve uzun boylu görünüyordu. Yeşil çalmasını ön tarafında bir tavus tüyü vardı. Âdeti üzere, kırmızımsı sakalını okşayarak Kosanın üzerine eğildi ve dikkatle yüzüne bakmaya başladı. Ölü olsa da, Kosan, hâlâ azametli ve korkunçtu. Sultan, uzun müddet, öylece, düşünceli kaldı.

* * *

Aradan yirmi yıl geçmişti. "Klepaloto" manastırının yerinde ısırgan ve dikenler bitti. Artık Rankayı Hacı Eminin elinden almayı kimse düşünmüyordu. Hacı Emin onu bir yere salmıyor, yüzünü kimseye göstermiyordu. Babası öldü, sultan, merhamet edip de babasının cenazesine göndermedi. Birkaç yıl sonra Marga da öldü. Sanki asırlık bir meşe ağacı yuvarlanıp düşmüştü. Herkes merhumdan bahsediyordu. Onu Hacı Emin de unutmamıştı, kalbi yumuşadı ve anasını son defa olarak görsün diye, Rankayı köyüne saldı. Fakat sultan bu defa da onu yalnız başına göndermemişti. Rankanın doğduğu tosun gibi iki oğlu onunla birlikte gitmişlerdi. Biri, anasının bir tarafından, diğeri ise öbür tarafından yürüyordu. Onlar, onun en sadık, en emin muhafızlarıydılar.

GARİB

Her bayram gününde olduğu gibi, meyhane insanla doluyordu. Açık pencerelerden, geciken köylülerin geldikleri görünüyordu. Yorgunluğu yalnız işsiz kaldıkları zaman hissediyorlarmış gibi, yavaş yavaş yürüyorlardı. Hepsinin sırtında geniş, beyaz yenli birer gömlek; gelirken durup durup etraflarına bakınıyorlardı. Nasıl bakınmasınlar? Bugünler taşlarda bile ot bitmişti. Dışarısını öyle bir yeşillik sarmıştı ki, insanlar, meyhanenin içindeyken bile gözleri önünde yeşil yeşil daireler oynayıyordu.

Bazıları, kapıdan girer girmez: „Sabahlarımız hayır olsun!“ diye bağırıyorlardı. Fakat kimse yerine oturmaya acele etmiyordu, çünkü meyhanenin ortasında ayakta durarak bir şeyler konuşan Yovi'yi dinlemek istiyorlardı. Yovi diyordu:

— Ben her tarafı gezdim. Mimerliğe de uğradım, Durasiy yolundan da geçtim. Kardeşler, tarlalar öyle bir olmuş ki, insanın baktıkça gözü kalıyor. Çavdarlar benim boyum kadar yüksek. Akşamki yağmurdan biraz yanlamışlar ama, güneş çıkınca yine doğrulurlar.

Belediye reisine hitabederek:

— Aleksî amca, hele senin Çatırlıktaki güzlük ekinin! Onu bir görmelisin! Bundan iyisi sağlık . . . diye ilâve etti.

Köylülerden biri sordu:

— Benim de orada güzlük ekinim var, o nasıl, Yove?

— O da iyi, Mihâl amca. Hepsi iyi.

Söze İvan dede de karıştı:

— Yovi doğru söylüyor! dedi. Ekinler iyi, buna diyecek yok. Mahsulü ambara komayınca, önceden kimse sahibim diyemez ama. Allah isterse, bu yıl büyük bereket olacak. Yalnız ki, korumak lâzım. İşte bundan dolayı Aleksî, bak sana ne söyleyeceğim . . .

Bu anda belediye reisiyle başkaları konuştuıkları için, İvan dede azıcık beklemeliydi.

Biraz sonra şöyle devam etti:

— Bana bak, Aleksî! Sen memurlarına, yani kır bekçilerine, gözlerini açıp ekinleri iyi korumalarını söyle. Onların köyde ne işi var, kıra gitsinler.

— Biliyorum, İvan dede, bunu iyi biliyorum. Ben onlara söyledim. Bunu ısrarla köylüler istiyorlar, dedim, ya ekinleri iyi koruyacaksınız, yahutta hepinizi azledeceğim. Gözlerinizi açın, zira birinin hayvanını tarlaların içinde yakalarsak, doğru kapana götüreceğiz. Cezalandıracağız . . .

İvan dede, haykırırcasına:

— Ceza değil, dayak, dayak! Anladın mı, Aleksî? dedi.

— Amma da yaptın ha! İvan dede, çok kötü yürekli bir adam gibi konuşuyorsun. Bunu kendi çobanlarına söyle, hep tarlaların içinde dolaşıyorlar.

— Kim? Ben mi? Benim çobanlarım mı? Bana bak, sen ağzını topla, anladın mı? Benim çobanlarımınmış. Ulan, sen kendine baksana, bunca zamandan beri bana iki napoleon borcun var, hâlâ ödediğin yok. Eşek herif. Benim çobanlarımınmış . . .

Araya belediye reisi girdi:

— Birakın şu çekişmeyi! Stoyan, sen daha gençsin, sabret! İvan dede, sen sinirlenme. Bakın, ben size ne diyeceğim: belediye reisi benim. Başka sözle kanun önünde sorumluluk taşıyan benim ve yaptığımı biliyorum. Hiç kimseden akıl istemiyorum. Bilmiş olun, şimdiden sonra içinizden biri, çoban olsun, sığırtmaç olsun, bizim sizin, hep bir, tarlaların içinde yakalanırsa, cezayı yiyecektir. Bunu iyi belleyin.

Daha içmemişlerdi, bundan dolayı çekişme kolay dindi. Sarhoş yalnız meyhaneye en önce gelmiş olan taşçı Toraşko'ydu. Evi, yakında, bayırdıydı. Vaktiyle avlusunu genişletmek için etrafı kazmaya başlamıştı. Soranlara: „Bayırla mücadele ediyorum“ derdi. Fakat bu yerde iyi taş çıktı, Toraşko da taşçılığa vurdu. Şimdi evinin etrafında daima satılık taş kümeleri vardır. Bunlar, duvara, bir kaleye benziyor. Bunun için Toraşko sık sık: „Ben kimseyi tanımam! Ey, bilin bunu! Ben Port-Artur'da oturuyorum!“ diyor. Ve bunu, umumiyetle sarhoşken söylediği için kelimeler ağzından: „Ben Portarturda oturuyorum“ şeklinde çıkıyor.

Bugün Toraşko daha konuşmaya başlamamıştı. Çekişmenin sürdüğü müddetçe hepsini dikkatle dinledi. Kimsenin fikrini kabul etmiyor, kimseyi haklı bulmuyordu. Fakat sarhoşluğun da bir sırası vardı ki, konuşma zamanı daha ona gelmemişti. Şimdi yalnız başkalarını dinliyor ve: „Ulan, ben her birinizin ağız payımı veririm ama, haydi benden geçsin!“ demek isti-

yormuş gibi kâh birine, kâh ötekine kinli kinli bakıyor, ma-saya yumruklar indiriyor ve yine yine rakı ısmarlıyordu. Meyhanedeki konuşmalar yavaşlıyarak, masalara dağılmıştı. Bir tarafta belediye reisi ile onun yakınları olan bazı kimseler siyasetten bahsediyorlardı.

— Dragan yine şehre gitmiş. Âmire şikâyet edecekmiş, seçimlerin temyiz edilmesini istiyormuş.

— Vay, öyle mi, alacağı olsun!

— Karısı bize gelmiş. Bizim Draganla ne yapacağız, bil-miyorum, demiş, "bu köy işleriyle aklını kaybedecek. Rüya-sında yataktan fırlıyarak „Temyiz!“ diye bağıyor.

Oradakilerin hepsi güldü.

— Durup durup „Temyiz“ diye bağıyormuş. Karıma: „Mariya teyze, temyiz ne demek, söyler misin?“ diye so-ruyormuş.

— O nasıl cevap vermiş?

— Hadi, hadi, sen işine bak! demiş. Dragan biraz daha meyhaneleri dolassın, işine bakmasını da, temyiz değil, o za-man göreceksiniz siz, ne olacak!

Yine bir gülüş koptu. Sonra da belediye reisi etrafına bakındı, eğilerek, yavaşça bir şeyler söylemeğe başladı.

Başka bir masada ise, kavgayı artık unutmuş olan İvan dede, şöyle konuşuyordu:

— Mihal, böyle konuşma, bugünkü bayram büyük bir bayramdır. Bugünkü günde hazreti çar Kostadin ile çariçe Elena hazretleri, İsa peygamberin mihlanmış olduğu haçı bulmuşlar. Hacı Zlati, hacılıktan döndüğü zaman, bu haçtan, bir ekmek kırıntısı kadar küçük bir parça getirdi. O zaman ben daha çocuktum, ama gözümle gördüm: kömür gibi kap-kara bir odun parçası. Her şeye yardım ediyor.

— Yardım edermiş, boş laf!

— Amma da yaptın sen de, Mihal. Ne vakitten beri böyle protestan oldun!

İvan dede gülümsedi ve kamyş çubuğundan bir iki çekti.

Bu sırada meyhaneye kır bekçisi İliya girdi. Uzun boy-luydu; yüzü güneşten kıpkırmızı olmuştu. Omzunda çakmaklı bir tüfek vardı. Üzerinde, sanki yeşil tarlalardan koku saçılı-yordu. İliya, belediye reisinin içeride olduğunu görünce, gerisin geriye döndü ve bir an sonra yine girerek içeriye yabancı bir köylü getirdi.

Sonra kuvvetli sesiyle:

— Reis efendi, dedi. Bu adamı, tarlada beygirini otlatır-ken yakaladım. Bağların yanındaki Tatar Hristonun arpa tar-lasındaydı.

Konuşmalar birdenbire kesildi. Meyhanedekilerin hepsi başını çevirerek, bu yabancı köylüye baktılar. Kısa boylu, elbiseleri yırtık pırtık bir adamdı. Urbasına bakarsan başka köyden olduğu anlaşılıyordu. Bir gözündeki beyaz leke onu şaşı yapıyordu.

İvan dede, herkesin işideceği bir sesle:

— Reis efendi, dedi. Gördün mü şimdi? Ben sana ne de-miştim . . . Gördün mü şimdi?

Tatar Hristo yerinden fırlıyarak:

— Ne diyorsun, İliya? Benim arpa tarlama mı girmiş? diye bağırdı. Benim arpama girmiş, öyle mi?

Ve birdenbire masaların arasından sıyrılarak yabancıyı üzerine yürüdü.

— Siz ne biçim insanlarsınız be! Nereden nereye yabancı tarlaya girip, elâlemin malını, emeğini çiğniyeceksin? Sen kim oluyorsun da, benim tarlama giriyorsun? Hırsız oğlu hırsız! Seni gidi haydut seni!

Yüzü pancar gibi kızarmış, boyun damarlarıyla mavi göz-leri fırlamış olan Tatar Hristo, yumruğunu kaldırarak yaban-cının kafasına indirdi indirecekti.

İvan dede:

— Vur, vur kafasına! diye bağıyordu.

Araya belediye reisi karıştı:

— Durun bakalım! dedi. Burada kanun var. Hristo amca, sen yerine otur.

Sonra yabancıya hitaben:

— Sen niçin girdin tarlaya? diye sordu.

— Hayır, reis efendi, ben tarlaya girmedim. Beygirim hasta da . . . Yolun üzerindeki tarla başında durdum. Dur bakalım, dedim, başını uzatıp da yiyecek mi . . . Hasta hayvan yer mi, yemedi. Bir tek başakçık bile koparmadı . . .

Yabancıyı kartal gibi yüksekten süzen İliya:

— Yalan söylüyor, reis efendi, yalan söylüyor! diye haykırdı. Tarlanın ta ortasındaydı.

Belediye reisi:

— Öyleyse ceza! dedi. Yüz leva ceza. Haydi derhal parayı ver.

— Yüz leva mı? Nereden bulayım bu parayı? Yüz leva az para mıdır? Ben fakir bir insanım, bende o kadar para ne arar . . . Yüz leva! . . .

— İliya, yokla ceplerini şunun! Bakalım kaç parası var. Fakat, İliyaya elini uzatmaya vakit kalmadan, yabancı, kendiliğinden elini kuşağına soktu ve boynunda asılı duran, ağzı kaytanla bağlı, mavi bir eski kese çıkardı ve yavaş yavaş içini yoklamaya başladı. Yıpranmış olan entarisi yama içindeydi. Elleri tir tir titriyordu. En nihayet keseden bir çakmak, dörde bükülmüş yirmi levalık bir banknot, biraz ufaklık para ve birtakım düğmeler çıkardı.

Bu sırada birdenbire, beklenmedik bir şey oldu. Toraşko, yerinden fırladı ve önündeki masayı devirerek:

— Siz ne biçim insanlarsınız, yahu! Bırakın adamı rahata! diye bağırdı.

Epeyce içmişti. Sendeliye, sendeliye, yabancıya yaklaştı, ellerini omuzlarına koydu ve adamın boynuna sarılarak ağlamaya başladı. Hem ağlıyor, hem de:

— Ah, birader, birader! Bulmuşlar para istiyecek adamı! Ah kardeş, kardeş! . . . diyordu.

Sonra yabancı adamı iki yanağından öptü ve masasına dönerek, tek kelime söylemedi.

Meyhane büsbütün sükûte gömülmüştü. Kimse konuşmuyordu. Yalnız İvan dede, kimseye bakmadan, burnunun altından mırıldandı:

— Bak sen, bir de kalkmış onu öpüyor . . . Hain!

Belediye reisi seslendi:

— İliya, bırak adamı, Haydi bu defa bizden geçsin, amma başka defa, bilmiş ol, af maf yok.

Biraz evvel korkusundan titreyen yabancı, şimdi sevinçten ne yapacağını şaşırılmıştı. Tam kesesini yerine yerleştirirken, dışarıdan bir ses geldi:

— Bu beygir kimin be? Burada bir beygir düşmüş ölüyor, kimin acaba?

Yabancı bu sözleri işitir işitmez hemen dışarıya fırladı. Diğerleri de arkasından çıktılar. Meyhanenin önünde bir araba vardı. Arabaya koşulan beygir yerde yatıyordu. Demek ki, adamcağız doğru söylemişti; beygir hakikaten hastaydı. Etraftakiler hemen yardıma koşular. Kimisi beygiri ayağından, kimisi kuyruğundan veya başından tutmuş çekiyordu; en nihayet ayağa kaldırdılar. Mal, sahibine benzemezse, haramdır, derler; bu beygir de zayıf, kuvvetsiz, tüyleri karmakarışık. Doğrudu ama, ayakları üzerinde güç halle durabiliyordu. Gözleri, körmüş gibi karanlık ve dumanlıydı.

Düşen beygirin etrafına yığılan köylüler, bağıriyor, çeşitli nasihatlarla bulunuyorlardı. İvan dede, hayvanın şişmiş

benzediğini ve biraz İngiliz tuzu verilirse, iyi olacağını söyledi. Başka biri, beygirin üşümüş olduğunu ve ovalanması lâzım geldiğini ileri sürdü. Tatar Hristo, derhal yerden bir avuç kuru ot aldı ve hayvanın karnını, sırtını, her tarafını ovalamaya başladı. Bunu yorulup terleyinceye kadar yaptı. Hayvancağız biraz kendine gelmişti.

Belediye reisi:

— Şimdi, sırtına bir şey ört de, hayvanı biraz gezdir! dedi. Geçer, merak etme. Yalnız bir yerde durmasın, gezdir.

Sonra İliya'ya hitaben:

— Koş, eve git! dedi. Biraz ekmekle peynir al da, getir bu adamcağıza ver, hiç olmazsa karnını doyursun.

Belediye reisi meyhaneye girdi. Köylüler onu takip ettiler. Yabancı adam yalnız başına kaldı, beygirini gezdirmeye başladı.

Öğle zamanı geldi. Köylülerden bazıları evlerine gittiler, diğerleri meyhanede kaldılar. Yabancı adama kimse dikkat çevirmiyordu. O ise, hep beygirini gezdiriyor, hayvanın vaziyeti git gide kötüleştiğinden dolayı gittikçe telaşa düşüyordu.

Akşam oldu. Karanlık bastı. Meyva ağaçlarının gür yaprakları kararı, çayır ve tarlalar artık görünmez oldu. Bayır üzerinden birer birer yıldızlar parıldadılar. Hava sıcaktı.

Beygir, artık ayakları üzerinde duramaz olmuş, arabanın yanına yatmıştı. Yabancı adam, karanlıkta beygirinin yanına oturdu. Vermiş oldukları ekmek, arabada, olduğu gibi duruyordu.

Sokaklarda gezintiler kesilmiş, yalnız meyhanede ışık kalmıştı. İçeride gayda çalıyor, riçenitsa oynanıyordu. Bir ara, oradan geçen taşçı Toraşko, yabancıya dik dik baktı, fakat onu ne gördü, ne de tanıdı. İki tarafa yanlıya yanlıya yürürken:

— Ben kimseyi tanımam! Ben Portarturda oturuyorum! diye bağırdı.

Ve lüzumundan fazla ileri gittiği için, biraz geri döndü ve bayıra doğru giden sokağa yürüdü.

Yabancı adam yalnız kaldı. Ona ne yardım edecek bir kimse var, ne de bir kimse yardım edebilirdi. Yerde yatan beygirin başı ucuna çömeldi, sonra yere oturarak beygirin başını dizlerine koydu. Bu anda ona keder dolu büyük bir göz bakıyor, bu gözlerde yıldızların şuaları parıldıyordu.

MAHKEME

Meydanlığın tozu içinde bir kasırga koptu ve yerin dibinden bir anda biten acı bir ağaç gibi yükselerek yukarıya uzandı. Biraz sonra dağılarak çöken bu tozdan sadece, yavaş yavaş yere düşen birkaç saman çöpü ile iki üç kâğıt parçası kaldı; hava yine temizlenmişti.

Umumiyetle Tokmakçı lakabı ile tanınmış olan Mustafa Eşref, bu esnada çardakta salkım ağaçlarının gölgesinde oturuyor ve her türlü işten serbest, âdeti üzere, dalmış, karşıları seyrediyordu. Tokmakçı, en ufak şeyleri bile dikkatle seyretmeyi seviyordu. Kasırgayı görmüştü. Ve başka vakit olsaydı, kim bilir düşünceleri onu nerelere götürecekti, ne akıllı neticelere vardırıracaktı. Fakat şimdi, denizde, dalgaların üzerinde sallanan kayıklar misali havada uçuşan bu kâğıt parçacıkları ona alelade ve aynı zamanda nahoş bir şeyi, bir dâva için şahitliğe çağırarak celpnameyi hatırlattı. Birdenbire titredi, önüne baktı ve parmaklarıyla, sessizce bir şeyler hesaplamaya başladı. Bu işi birkaç defa tekrarladı ve dâva gününün uzak olmadığına kanaat getirmiş olacak ki, rahatladı, derinden nefes aldı ve yeniden sigara yaktı.

Yalnızlık ve rahatlığa alışmış olan Tokmakçı, hayatında zuhur edebilecek her türlü değişiklikten ve bilhassa yolculuktan korkuyordu. Bundan maada, onu üzen bir şey daha vardı: vakanın vukua geldiği merada toplanacak olan mahkemeye gittiğinde, onun bir zamanki zenginliğini bilen, ve şimdiki fakirliğine gülecek bir insan kalabalığıyla karşılaşacaktı. Onun keyfi artık kaçmıştı, fakat mukadderata itaat etmeye alışmış olan her şark adamı gibi Tokmakçı da, can sıkıntısını unutmak, düşüncelerini başka istikamete yöneltmek istedi.

Başının üzerinde acıklı ve âciz civıltılar duyuldu. Tokmakçı, başını kaldırarak, çatının altına boylu boyunca yapıştırılmış kırılabilir yuvalarına baktı. Uzun müddet kuşların gidip gelmesini seyretti ve her yuvada beş altı aç yavrunun civıldaştığını görünce müteessir oldu ve annelerin ne kadar yorul-

duklarını, anne sevgisinin ne kadar büyük olduğunu düşündü.

Gözlerini avluya çevirdi; bakışı bahçedeki çiçeklerin gülümseyen renkleriyle karşılaştı. Gözleri, yere kapanmış birer kalpağa benzeyen arı kovanlarının, onların ve çiçek açmış salkım ağaçlarının etrafında vızıldayan arıların üzerinde durakladı. Havaya nefis bir bal kokusu, hoş bir tatlılık doluyor, güneşin şuaları altında parıl parıl yanan binlerce kanatçıgın çıkarıldığı, sanki sihirli bir sazdan geliyormuş gibi, güzel sesler geliyordu. Tokmakçı: „Allahın her eseri büyüktür ve akıllıcadır.“ diye düşündü ve dindarların dua esnasında yaptıkları o hareketle, istemiyerek sağ elini yüzünün ve beyaz sakalının üzerinden geçirdi.

Fakat böylece müteessir olduğu ve ıstırap karşısında teveccüh gösterdiği bu anda, içinde evvelki acı ve celpnamenin hâtırası yeniden uyandı. Yeniden parmaklarıyla hesap yapmaya başladı ve o mukadder güne daha ne kadar zaman kaldığına iyice kanaat getirebilmek için, celpnameyi bir kere daha görmek istedi. Sırmayla işlenmiş ağızlığını bir kenara bıraktı ve geçmişten kalan bir itiyat üzere, birkaç defa el çırparak:

— Şakire! Şakire! diye haykırdı.

Biraz kısık da olsa, kuvvetini henüz kaybetmemiş kalın sesi avlunun öbür ucuna kadar aksetti, fakat kimse cevap vermedi. Tokmakçı etrafına bakındı, lâkin karısını bir yerde göremedi. Zaten karısı orada bulunmuş olsaydı bile, onu zor görebilecekti; bahçenin ve arı kovanlarının ötesinden, muhtelif istikamete doğru çaprazlanmış olan çitler, ambarlar, ahırlar başlıyordu. Ve bütün bunlar, harap ve yarı yıkık bir halde, muzır otlar, ısırğanlar ve mürver ağaçları arasında kısıp kalyordu. Bunlar, vaktiyle bahçedeki ve kapalı yerlerde, güller arasında ırgatların, seizlerin, avcılarının ve ipek şalvarlı hanımların dolaştığı, aşağıdaki misafir odalarının önünde ise, hâlâ daha yerinde duran o demir halkalara bağlı, herhangi bir misafirin arab atı kişnediği bir zamanki mükemmel konakların hazin kalıntılarıydı...

Tokmakçı ikinci ve üçüncü defa bağırdı, yine cevap veren olmadı. Yeni bir sigara sararak düşünceye daldı.

Mahkemeye çıkmak hoşuna gitmeyen bir şey idiyse de, ister istemez gitmeliydi. Zaten bakılacak dâva onun için büsbütün yabancıydı. İki komşu köy — Zagortsi ve Bistritsa — meralarının sınırları için çekişiyorlardı. Çoktan başlamış olan bu kavga, hakiki bir harb halini almıştı ve her yaz iki köyün çobanı, sigırtmacı ve kır bekçileri birbirlerinin göğüs kemik-

lerini kırıyor, başlarını eziyor, hayvanlarını kapıyor, birbirlerine para cezaları koyuyorlardı ve pek tabii ki, bu cezaları kimse ödemek istemiyordu. En nihayet, iki tarafı sarsan ve bu çekişmelere hiç olmazsa muvakkaten son veren bir hâdise oldu. Harb henüz sona ermişken, az konuşan, fakat boylu boslu ve cesur bir adam olan Zagortsî'li Andrey'a, sözü geçen bu sınır kenarında Bistritsa köyünden Topal Atanası, tam onun tarlasını sürerken tutmuş. Topal, harbe gitmemiştir ve Andrey'a'nın yokluğundan faydalanarak, hattâ onun gibi bir insanın sağ dönmiyeceğine inanarak, her yıl onun tarlasının bir kenarını sürüyor ve böylece, dediğine bakılırsa, güya vaktiyle Andrey'a tarafından çalınmış toprağı geri alıyordu. Andreyanın cepheden gönderdiği mektuplara kulak asmıyor, karşısına çıkan kadınları, çapa ile kovuyordu.

Fakat Andrey'a köye döndü ve Topal Atanası tam çalmış olduğu toprağı sürerken buldu. Buna rağmen Andrey'a yine terbiyeli davrandı. Onu, iyilikle, tarlayı terketmeye ve işaretleri hakikî sınırın bulunduğu yere koymaya davet etti. Topal, onun sözlerine kulak asmadıktan başka, kendisini haklı göstermek maksadiyle coştı, sövmeye başladı, hattâ Andrey'a'ya, vurmaya bile kalktı. O zaman Andrey'a, elindeki çapayı kaptı ve çoktan beri kalbinde birikmiş olan o korkunç hırsla ve harbte insanları öldürmeye alışmış olduğu o insafsız kolaylıkla Topalın üzerine yürüdü ve rastladığı yere vurmaya başladı. En nihayet darbeleri altında bir insan değil de, âdeta bir ceset yattığını hissedince durdu. Topalı yerden sağ kaldırdılar; fakat bundan iki üç gün sonra, tedavi için sarmış oldukları taze kesilmiş koyun derilerinde sarılı bir halde vefat etti. Andrey'a'yı şehre götürüp hapsedtiler.

Şimdi bu dâva şehirde bakılacaktı. Topalın ve Andrey'a'nın tarlaları arasındaki sınır aynı zamanda iki köyün meraları arasındaki sınırdı. Bundan dolayı her iki tarafın arkasında da koskoca birer köy bulunuyordu. Bundan maada, Topalın, Andrey'a tarafından kendi tarlasında dövüldüğü ispat edildiği taktirde, bu durum, onun kabahatini ortadan kaldırmıyorsa da, hiç olmazsa azaltıyordu. Her iki taraf endişe içindeydi. Şahitliğe, etraf köylerin en ihtiyar ve en namuslu adamlarını aradılar. Diğerler arasında Tokmakçıyı da seçtiler. Vaktiyle babası, ondan sonra da kendisi, bu yerlerin sahibiydi ve bundan dolayı hakikî sınırın nereden geçtiğini en doğru gösterebilirdi.

Tokmakçı, bütün bu meseleyi en teferruatlı bir şekilde biliyordu, zira yanına, Bistritsa ve Zagortsî köylerinden kurnaz

ve tatlı dilli murahhaslar gelmişlerdi. Bunlar, Tokmakçının bir zamanki hâkimiyetini ve zayıf taraflarını iyi tanıyor ve konuşmalarına o güzel, eski zamandan kalma ince iltifatlar ve nükteli hikâyeler katarak, taraflarını alsın diye kendisini kandırmaya çalışıyorlardı. Alicenap olduğu kadar da havai ve boş şeylere ehemmiyet veren Tokmakçı, kurnaz ihtiyarların tuzağına kolay kolay giriyor ve hararetle onların bahsettiği geçmişe dair konuşuyordu. Fakat buna rağmen, o, mahkemede hakikatten başka hiçbir şey söyleyemeyeceğini açık olarak hissediyordu. Bunun için, misafirleriyle, ekseriyetle geçmişe dair konuşuyor, kahve kahve arkasından ikram ediyor, fakat onları çok alâkadar eden sınır meselesine en az temas ediyordu. Zaten insanları birbirine karşı koyduran ve onları vahşi hayvanlara çeviren bu düşmanlıktan nefret ediyordu. Ve şimdi: „Bütün bu kavgalar niçin oluyor? Mülk için, toprak için mi?“ diye düşünüyordu. Ve „Toprak!“ kelimesini nefretle, fısıltıyla tekrarlarak ak sakalının kıvrımında acı bir tebessüm doğuyordu.

— İnsanlar toprak için ne kadar aç gözlüdürler. Halbuki bir insana ne kadar az toprak lâzım! diyordu.

Birden bir ses geldi:

— Mustafa, ne istiyorsun? Ne bağıryorsun?

Tokmakçı başını kaldırdı önünde, merdivenin başında, ön-lüğünün eteğine kuru yonga ve dal parçaları doldurmuş karısı duruyordu. Uzun boylu, elmacık kemikleri fırlak, kuru yüzlü, kederli gözleri derin bir çukura çökmüş de, sanki daima yaşlı duran, ihtiyar bir kadındı.

Bu yaşlı gözler her zaman Tokmakçıyı rahatsız etmişti ve şimdi de sanki söylemek istediğini unutmış gibi, susup duruyordu.

İhtiyar kadın:

— Ne istiyorsun? diye tekrarladı.

Tokmakçı:

— Cüzdanımı getir. İşte orada, kaşıkları koyduğumuz kabın içinde. Getiriver bana, lâzım... dedi.

Ve karısının ateşi yakmaya hazırlandığı aklına gelince, arkasından:

— Bir de kahve yap! diye bağırdı.

İhtiyar kadın artık içeriye girmişti ve cevap vermedi. Fakat Tokmakçı onun odada yürüdüğünü ve bir şeyler mırıldadığını işitiyordu. O, Tokmakçının iki şeyini beğenmiyordu: fazla sigara içmesini ve mütemadiyen kahve istemesini. Bunlardan dolayı onu daima azarlıyordu. Ve bunu amansız ve

gururlu bir ciddiyetle yapıyordu; çünkü onun bu masraflarını, her köylü evinde kadın malı olarak telâkki edilen, kendi tavuklarından biriktirdiği para ile ödüyordu. Fakat ihtiyarlayınca Şakire tuhaf bir kadın olmuştu. Tokmakçı onun ne zaman cömert, ne zaman tamahkâr olduğunu anlatıyordu. Kırk yıldan fazla beraber yaşamışlardı ve Tokmakçının, karısı hakkında diyebileceği biricik emin şey şuydu ki, o, kendisi için değil de, sadece çocukları için yaşamış ve yaşamaya devam ediyordu. Rüstem ölüleliden beri diğerlerini unutarak, sadece onu düşünüyordu. Rüstemden başka daha dört sağ kızı ve birbirinden güzel yirmiden fazla kız ve erkek torunu vardı. Onları da sevmiyor muydu acaba? Hay hay, seviyordu. Fakat onları her vakit alâkasızca, sevinçsiz, tebensüz karşılayıp uğurluyordu, çünkü Rüstemin hâtırası gözlerini her vakit yaşlı tutuyordu.

Tokmakçı, sigarasını çekip derin bir nefes aldı ve derin bir göğüs geçirerek, düşüncelerine devam etti.

Hakikaten, Rüstem, acınacak bir çocuktur. Kemale gelmiş, güzel bir tosun, geniş omuzlu ve pehlivan gibi sağlamdı. Bundan maada, gayet cesur ve inatçı idi. Fakat onun, başını yiyen bir kusuru da vardı: kadınlara karşı zayıflığı ve .. (Tokmakçı, endişe ile alnını ovaladı) gizlice rakı içiyordu. Başını yiyen de buydu. Eve, köpek gibi tepelenerek ezilmiş bir vaziyette araba ile getirdiler. O, kendisini ele zor verirdi ama, her halde üzerine yürüyenler kalabalıkmış. Tek bir isim söylemedi, kimseden şikâyet etmedi, ah bile demedi. Sadece dişlerini sıkıp susuyor, gözleri ise yaralı bir yırtıcının gözleri gibi parlıyordu. Böyle de öldü. Taş gibi sert bir tabiatı vardı...

Karısı ansızın belirdi, elindeki cüzdanı Tokmakçıya uzattı ve önüne kahve dolu büyük bir fincan koydu. Sonra da bir kenara çekilerek yaşlı gözleriyle, kocasının ne yapacağını görmek için bekledi. Tokmakçı, yeşil deriden yapılmış eski cüzdanı açtı, birtakım çok bükümlü kâğıtlar çıkardı, birer birer gözden geçirdi ve en nihayet aradığı celpnameyi buldu. Celpnamenin arkasına kendi eliyle dâvanın bakılacağı günü işaret etmişti.

— Bugün çarşamba, dedi. Daha dört gün kalıyor. Pazar-tesi Zagortside olmalıyım.

— Zago... Zagortsi mi dedin? Mustafa, şimdi hangi köye Zagortsi diyorlar?

— Aydınbeye! Bir zamanki isimler kaldırıldı.

İhtiyar kadın birdenbire:

— Allah, allah! dedi ve yaşlı gözlerinde bir kin belirtisi parladı. Bak sen, her şey nasıl altüst olmuş. Pekâlâ, Mustafa, ya orada ne yapacaksın?

Tokmakçı, mümkün olduğu kadar kısaca izah etmeye çalışıyor ve aynı zamanda kâğıtları toplayıp cüzdanına koyuyordu.

— Elâlemin dâvası için şimdi o kadar yol yürüyeceğim.

İhtiyar karısı sinirlendi:

— E, mademki öyle, gitmeyiver!

— Olmaz, gitmeliyim.

— Niçin olmazmış, azıcık gezinmek istiyorum, desene. Olmazmış.

— Dedim ya sana, olmaz! Gitmesem, beni jandarmalarla götürecekler.

— Götürmezler, merak etme. Otur bakalım yerinde?

Tokmakçı, ümitsizce elini salladı ve kahve fincanını aldı. Böylece düşünceye dalarak karısının ne zaman eve girdiğini ve orada ne kadar kaldığını farketmedi. Bir ara merdivenin sadece birkaç basamağına kadar inmiş, sinirli bir tavırla kendisine hitabettiğini gördü:

— Gidecen, öyle mi? Senin niçin gitmek istediğini biliyorum ben! Seni gidi kart teke, seni! Utan biraz! Şu beyaz sakalından utan!

Ve arkasını dönerek, merdivenlerden inmeye başladı. Tokmakçı, şaşkın şaşkın karısının arkasından baktı ve gülümsedi. Derhal her şeyi anladı. Kıskançlık, en kuvvetli aşkı dahi yenebilir, en ihtiyar yaşlarında bile insanları üzebilirdi. Şakire de işte böyle bir şeyi unutmuyordu. Başka defalar da yaptığı gibi, kocasının henüz gençken peşine düşmüş olduğu Aydınbey'deki meşhur Mariya'dan bahsetmek istiyordu. Tokmakçı kendi kendine: „Ne budala kadın“ diyor, gülümsüyordu. „o, benim, mahkemeye değil de, bu karı için gitmek istediğimi zannediyor.“ Hakikatte ise o, bu karıyı, diğer birçoklarını unuttuğu gibi, çoktan unutmuştu. Tokmakçı: „Budalaca, budalacadır benim Şakirem“ diye tekrarlıyor ve başını sallıyarak gülümsüyordu.

Ortalığa bir serinlik çökmüştü. Karşıda, Sarı Yaninin kahvesi yanında bulunan meyva ağaçları ve evler, sokağın üzerine uzun gölgeler serpiyordu. Karşıdan, Sarı Yaninin kendisi de göründü. Başıkabaktı. Gömleğinin beyaz yenleri uzaktan ağarıyordu. Bir huniyle suluyarak kahvenin önünü süpürdü. Bundan sonra hemen karanlık pencerelerden dışarıya müzik sesi

dökülmeye başladı. Sarı Yani her akşamki gibi, yine gramofonunu çaldırmaya başlamıştı.

Tokmakçı kulak verdi, lâkin gramofonun çaldığı şeyi beğenmedi, anlayamadı da. Yeni bir sigara sarmak istedi, fakat ansızın, eski itiyatların muayyen saatlerde faaliyete geçtiği o esrarengiz ve ifade edilmez kuvvete itaat ederek, sarılmamış sigarasını bıraktı, ayağa kalktı ve yaşına göre olmiyan acele adımlarla evine doğru yollandı. İçeriye girmezden evvel, duraklıyarak etrafına bakındı: kocakarı oralarda görünmüyordu. Bundan sonra içeriye girdi, eski bir dolabı açtı ve acele acele karıştırarak, büyük, siyah bir şişe çıkardı. Elleri titriyordu, şişenin tapası patlıyarak fırladı ve havada keskin bir erik rakısının hoş kokusu yayıldı. Tokmakçı bir defa daha etrafına bakındı ve şişeyi kaldırıverdi.

Yerine döndüğü zaman elleri hâlâ titrediği için, sigarasını güçlükle sarıyordu. Keyfi yerindeydi, tatlı ve hafif bir yorgunluk damarlarının her tarafına yayılıyordu. Fakat aynı zamanda Rüstemi de düşünüyordu. Onun karşısında kendini kabahatli ve zavallı hissediyordu; zira onu, kendisinde de olan bir kusurdan ötürü takbih ediyordu. Rakıya, daha delikanlılığında, bostan ve kovanlıklarda tertip ettiği cümbüşlerde kadın oynatırken alışmış ve şimdiye kadar ondan vazgeçememişti. Bundan dolayı kendisini takbih ediyor, kendisinden âdeta nefret ediyordu. Mahcup ve kuvvetsiz olduğunu hissediyordu. Ve her zaman, sanki Rüstemin karşısında kendini haklı çıkarmak istiyormuş gibi: „Ayol ne yapayım, ben ihtiyar ve akılsız bir adamım“ diye söyleniyordu.

Fakat bu samimi pişmanlığına rağmen, birkaç defa daha dolabın yanına giderek, aynı ihtirasla, aynı zevkle ve mukavemet göstermek isteyip karşısında âciz kaldığı günahahtan duyduğu aynı dehşetle, şişeden içti.

Ve çardaktaki yerine son olarak döndüğü zaman iskemlesine rahatça oturdu: artık ne elleri titriyor, ne pişman oluyor, ne de Rüstemi düşünüyordu. Bilâkis, kendini hiçbir zaman böylesine iyi hissetmemişti; keyfi yerindeydi, sanki henüz gençti de etrafında her şey, bütün dünya ona güzel görünüyordu. Aklına neler gelmiyordu, kalbi sebepsiz bir sevinçle doluydu ve, yaşına rağmen, şu anda şarkı söylemek geliyordu içinden. Birdenbire irkilerek kendine geldi ve uzaktan gelen bir sese kulak verdi: yine gramofon çalmaya başlamıştı; lâkin bu defa kulağına gelen sesler sanki Sarı Yani'nin o gülünç makinesinden çıkan teneke sesleri değil de, bambaşka, fevkalâde güzel olan bambaşka bir çalgının sesleriydi. Bu

sesler, bu melodi ona binlerce defa işitmiş olduğu eski, güzel ve gayet tanıdık bir şey hatırlatıyordu.

Tokmakçının kalbini tatlı bir keder sardı ve birkaç saatten beri maziden başka hiçbir şeyi düşünmemiş olduğu için, bu mazi ona, sanki dünmüş gibi aydın ve gayet cazip göründü. Belki de, bu anda muayyen bir şey hatırlamıyordu. Fakat müziğin ihtiraslı akışı, kılârinetin akıcı melodisi, dairelerin dinç ve canlı vuruşları, onun içinde aydın, şehvetli ve kısa hayaller uyandırıyor. Etrafında, atlas şalvarlara bürünmüş ve güzel evvel zaman şarkıları söyleyen genç kadınlardan müteşekkil bir grup, ortalarında ise yarı çıplak bir kadının şehvetli ve insanı coşturan bir oyunla genç vücudunun kıvrışını görüyordu. Bu hayal birdenbire değişiyor, onun yerine çabucak geçen başka bir hayal belirliyordu. Kendini, sadece rüyalarda rastlandığı bir şekilde aydın, rüzgârdan dalgalanan çepkeniyle, bir elinde tuttuğu ehli atmacayla, azgın bir arap atı üzerinde görüyordu. Etrafında, beygirlerini dört nala kaldırmış arkadaşları, arkalarında bir sürü av köpekleri ve tazılar koşuyordu. Önlerinde ise düz ve geniş, geniş bir ova açılıyordu.

Diğer bütün çalgı aletleri susup da sadece kılârinetin yanık sesi işitilmeye başladığı zaman, Tokmakçı, artık olgunlaşmış buğday tarlaları, kırmızı haşhaş çiçekleri ve bir kadın, bir kraliçe gibi kuvvetli ve mütehakkim olan bir kadın, Mariyayı görmeye başlamıştı. Fakat kılârinetin yanık melodisi, dansın neşeli adımları arasında kayboluyor, Tokmakçının seyrettiği sima, çalparaların daha ilk vuruşunda gözden yok oluyor, onun yerine yeniden şarkı söyleyen kadınlar ve ortalarındaki yarıçıplak dansçı kadın belirliyordu...

Avludan bir ses geldi:

— Mustafa, Mustafa!

Tokmakçı başını kaldırdı.

Karısının sesiydi.

— Mustafa! Ayol, sen ne yapıyorsun! Baksana, buzağı yine ineğin bütün südünü emecek. Aşağıya in, çabuk in, in de buzağıyı kapa.

Tokmakçı altuya indi. Güneş batmıştı. Güvercin ve kır-langıçlar çatı altındaki yuvalarına sığınmış, tavuklar meyva ağaçlarında daldan dala atlayıp, dünemek için daha uygun yer arıyorlardı. Gece serinliğinde salkım ağaçlarının kokusu daha kuvvetle duyuluyor; gün batısında gökyüzü kan gibi kıpkırmızıydı.

Tokmakçı, düşüncelerine dalmış, avlunun sokak kapısına doğru gidiyordu. Nereye ve niçin gönderilmiş olduğunu unutmamıştı. Kendisini hâlâ o tatlılık ve hâtıralar dolu, uyuşturucu, hoş dumana bürünmüş hissediyordu.

* * *

Pazartesi sabahı erkenden, Tokmakçı mahkeme yerine gidiyordu. Yakına kadar bu yabancı kavgaya karşı lâkayt kalmış olan Tokmakçı, şimdi endişeye düşmüştü. Bistritsalılardan bazıları, Rüstemin katillerinden biri, belki de başlıcası, bugün dâvası bakılacak olan Andreya olduğunu söylüyorlardı. Acaba bu doğru muydu, yoksa onu Andreyanın aleyhine çevirmek ve kendi tarafına almak için mahsus uydurulmuş bir iftira mıydı? Tokmakçı bütün gece bunun üzerinde düşünmüş, hâlâ da düşünmekte devam ediyordu. Zira vaktiyle — ki o zamandan beri artık yirmi yıl geçmişti — Rüstemin katilleri yakalanmamıştı. Bunu yapmak imkânsız değildi ama, bu cinayet, o zamanlarda gayet kuvvetli olan ırk düşmanlığının arasında kaynamalıydı ve henüz daha unutulmamış olan esareti telâfi etmek için daha kurbanlar verilmeliydi. Tokmakçı bunu gayet iyi biliyordu ve bu sebepten dolayı yarasını kalbinde sakladı ve sustu.

Şimdi bütün bunlar Tokmakçının aklından yeniden geçiyordu. Fakat onun bu düşünceleri, kendisini ikna etmedikten başka, bir de içinde Rüstemin hâtırasını uyandırdı. Gözlerinin önünde ise, torunu Rüstem duruyor, beygirleri sürüyordu. Ve bu on yedi yaşındaki geniş omuzlu, sağlam çocuk, rahmetli Rüstemin adını taşıdıktan başka, her cihetçe ona benziyordu. Bu büyük benzerliğin belki de aynı âkibeti de getireceğini düşünen ihtiyarın kederi gittikçe artıyordu.

Araba, dar bir sokaktan geçermiş gibi, yüksek buğday başakları arasında yilankavi ilerliyordu. Fakat Tokmakçı, bu bol mahsule sevinmek için bir defa olsun, başını kaldırmadı. Bir dönemeçte Rüstem, söylediği yeknesak ve yayık makamlı şarkıyı kesti ve elindeki kamçı ile bir şey gösterdi; bir yerde, alçak bir vadinin ortasında bir köy panayırını andıran, fakat aralarında tek kadın bulunmayan büyük bir insan kalabalığı görüldü. Beygirler salınarak ya arabalara bağlanmış, yahutta etrafta otlamaya salınmıştı. Tokmakçı, bunların mahkeme için gelen Bistritsa ve Zagortsi köylerinin hemen hemen bütün erkekleri olduğunu anladı.

Tokmakçı, Rüsteme, arabayı yolun kenarında durdurmasını emretti ve delikanlı arabadan inip beygirleri salana kadar kımlıdamadan yerinde kaldı. Fakat oradakiler onu gördüler ve yanına derhal, muhtelif yerlerden gelmiş olan birçok köylü, onu evinde ziyaret eden aynı insanlar geldiler. Aynı sahte nezaket ve dalkavuklukla selâmlarını sundular, Tokmakçının hatırlarını sordular ve daha birçok ufak tefek şeylerden bahsettiler ve bütün bunlar, eski zamanın adetlerinden yaratılma o parlak ve törenli şekle bürünmüştü. Pek tabii ki, karşılıklı selâmlardan sonra diğer meselelere de temas edildi; lâkin her iki taraf da, birbirinin ağzından bir şeyler kopartmak istediği için sadece ehemmiyetsiz şeylerden bahsetmeyi tercih ediyordu. Bu ise Tokmakçıya, onların konuşmalarına karışmamak ve susmak imkânını veriyordu.

Fakat, arada sırada etraftaki kalabalığa da bir göz atıyordu. İhtiyarları tanıyor, daha gençleri ise, simalarından hangi soya mensup olduklarını anlıyordu. Hepsini yüzleri güneşten kızarmış, çünkü bayram günü için giydikleri beyaz gömleklerini daha kirletmemiş olan iriyarı ve sağlam insanlardı. Gömleklerin sıvanmış yenlerinden, çıkık damarlı, kıllı kolları gözükiyordu. Toprağı işlemeye yöneltilmiş, daimi ve yorucu emekte çelikleşmiş olan bu bedeni kuvvette sebatlı ve sert bir şey vardı. Ve bu insanlar bu yorucu emeğe alışmışlar, onun içinde yaşıyorlardı. Bunun için bugünkü gibi bir iş gününde aylak durmak, onlar için gayri tabii bir şeydi ve bu raya gelmelerine sebep olan hâdisenin bir meraktan ziyade pek önemli bir iş olmasına rağmen, yine de rahat değillerdi. Gruplar halinde toplanmışlar, bazıları yüksek sesle, heyecanla konuşuyorlar, diğerleri ise yere çömelmiş çakılarıyla birer çubuk yontuyorlar, fakat konuşmaları dikkatle dinliyorlardı. Pek tabii ki, sıra mera ve sınır meselelerine de geliyor, o zaman kimin haklı, kimin haksız olduğundan da bahsetmeye başlıyorlardı. Çok defa bir gürültüdür kopuyor, hattâ grupların bazılarında birbirinin üzerine atılmış iki kişiyi ayırmak da icap ediyordu.

Bu gürültülü çatışmalardan sonra, yine bir uzlaşma ve iyilik havası hüküm sürmeye başlıyor, o zaman uzun boylu, iyi giyinmiş, çizmeli ve çopur yüzlü bir köylünün sesi işitiliyordu. Bu adam, itaatsizleri kimi azarlayan, kimi de uslu durmaları için onlara babaca nasihatlar veren belediye reisi Grozdandı. Fakat o anda galiba başka bir işle de meşguldü. Zira kavga yerinde işini bitirir bitirmez derhal oradaki yakın tepeye dönüyordu. Buradan, şehre doğru giden yol gözüki-

yordu. Birkaç köylü ve sık sık saatine bakan tahsildar da onun yanındaydı. Fakat görünürlerde kimseler yoktu. Anlaşıldığına göre, hâkimler gecikmişlerdi.

Başka bir yönden yavaş yavaş yaklaşan bir araba belirdi. Yanlarına gelince arabada bir adamın yatmakta olduğu anlaşıldı. Yastıklardan ve örtülerden yüzü görünmüyordu. Az zaman sonra bu adamın, ölüm döşeginde olan, fakat dâvanın büyük ehemmiyeti yüzünden büyük gayretlerle şahitliğe getirilen Sırnevoiu Savfet Molla olduğu anlaşıldı. Bu olay, kalabalık arasında bir eğlence havası yarattı ve her vakit böyle hallerde olduğu gibi, neşeli münakaşalara, şakalaşmalara ve gülüşlere sebep oldu. Tokmakçı başını çevirdi, gözleri, zayıflamış ve ölü gibi sararmış olan Savfet Mollanın sıtması ve içeriye doğru çökmüş gözleriyle karşılaştı. Tokmakçının kalbine bir ağrı girdi ve bu anda, kendisini de Savfet Mollayı da tahkir ettiklerini anladı. Tek söz söylemedi, sadece çatık kaşları altından, kakhahalarla gülen bu insanlara sert bir bakış attı. Bu anda kalbinde toprak ihtirasıyla, mülk ve zenginlik peşinde yapılan bu ebedî çarpışmada, ne kendilerine, ne de başkalarına acıyan, hattâ hasta bir insanı bile rahat ölmeye bırakmayan bu fena ve merhametsiz insanlara karşı kuvvetli bir kin besliyordu. Onun, buraya gelmekten korktuğu tesadüfi değilmiş demek. Aklından, mahkeme huzurunda ifade vermekten vazgeçmek, bir şey hatırlamadığını, bir şey bilmediğini söylemek fikri geçiyordu.

Bu sırada kalabalığın dikkati başka tarafa doğru yöneltildi ve herkesin baktığı tarafa doğru Tokmakçı da başını çevirdi. Şehir tarafından, içinde iki polisle aralarında bir köylü bulunan bir araba geliyordu. Yüksek bir sesle: „Andreya! Andreya! getiriyorlar!“ diye bir bağırış koptu. Araba yaklaştığı zaman, arabadakilerden yalnız köylüye bakan Tokmakçı, bu adamın, geniş omuzlu, kısa kollu ve iri çeneli orta yaşta bir adam olduğunu gördü. Bu adam, sanki tanıdıklarını selâmlıyormuş gibi, hafifçe başını sallıyor, fakat yüzünün ifadesi hiç değişmiyor, etrafa kızgın bakışlar atıyordu. Bu gözler Tokmakçının üzerinde de durdu ve hayret ifade eder bir parlaklıkla parladı. Tokmakçının elleri titremeye başladı; bir şey boğazını sıkıyor ve ona bu adamı bir yerde görmüş olduğunu, tanıdığını hatırlatıyordu. Aynı zamanda içinden bir ses: „İşte, budur! Rüstemin katili budur!“ diye bağırıyordu.

Aradan biraz zaman geçince Tokmakçı rahatlamıştı ve bir müddetten beri arka arkaya sıralanmış olan bütün bu hâdiselere, artık şaşmıyor, birer allah yazgısı olarak bakıyordu.

Tokmakçı, asıl sınırın nereden geçtiğini gayet iyi biliyordu ve yapacağı şahitliğin hiç de Andreyanın lehinde olmayacağını anlıyordu. Sınırın geçtiği yer şimdi bile gözlerinin önündeydi. Ve hakikati söylese, Topalın, Andreyanın tarlasını değil de, bilâkis Andreyanın, Topalın tarlasını işlediği meydana çıkacaktı. Tokmakçı kendi kendine: „Allahın adaleti ergeç meydana çıkıyor“ diyordu. Ve işte oğlunu öldürenin hükmünü söylemek bugün ona kısmet olmuştu. Belki de Savfet Mollanın da ölüm döşeginden kalkarak buraya gelmeye razı olması yine allahandı. Bu neticeye varmış olan Tokmakçı, artık hiçbir şeyi düşünmüyor, heyecana kapılmıyor, sadece bildiğini, yani hakikati söylemek için, mahkeme huzuruna çıkmak saatini bekliyordu.

Ağızlarda hâkimlerin geldiği haberi dolaşmaya başladı. Hakikaten, tepenin üzerinde Grozdanla konuşuyorlardı. Dikkatle bakınca Tokmakçı da gördü. Üç kişiydiler. Fakat Tokmakçının dikkati sırf Andreyanın üzerine yöneltmişti ki, bir sıra onun ayağa kalkıp da bir tarafa doğru baktığını görünce, ne aradığını veyahut ne beklediğini anlamak istedi. Bir araba sesi işitildi. İri, siyah beygirler, arabayı durdurmak için kuvvetle, kanterler içinde kalan beygirleri teskin eden bir ihtiyar adamla iki eliyle sandığın kanadına tutunarak arabadan inmeğe çalışan genç bir kadın gördü. Genç kadının ayağı tam yere degeceği sırada beliklerden biri arabadan bir yere takıldı, diğer beligi ise yılan gibi omuzundan arkasına uzanıp, ta beline eriyordu. Birdenbire geriye çekilen kadın, tekerleklerden korumaya çalışırken yay gibi kıvrıldı ve takılan saçını kurtarmak maksadiyle iki elini geriye uzattı. Yüzü kalabalığa çevrilmişti. Vücudunun aldığı bu tesadüfi pozuyla sivri göğüsleri, kuvvetli vücudu ve yenlerinin sıyrılmasıyla açılan beyaz ve kuvvetli dirsekleri görüldü. Mahçubiyetten kıpkırmızı olan yüzü kabarık saçlarının arasından daha güzel görünüyordu. Siyah gözleri, gayet sevimli bir tebessümü ve beyaz dişleri vardı.

Az süren bu sahne oradakilerden kimsenin gözünden kaçmadı ve genç olsun, ihtiyar olsun, hepsinin arasında çok mânalı bakışlara sebep oldu. Bilhassa Tokmakçı şaşırılmış gibi bakıyordu. Kadını görür görmez hayreti o kadar büyüktü ki, dudaklarında istemiyerekten doğan bir ismi az kaldı haykıracağı: „Mariya“ Biraz kendini topluyarak, bu kadının ihtiyar ve çoktan ölmüş Mariya değil olduğunu anladı. Lâkin bu iki kadın arasındaki benzerlik o kadar büyük, o kadar hayret vericiydi ki, Tokmakçı ona, kim olup nereden geldiğini

düşünmeksizin, hayretle bakıyor, gözlerini bir türlü ondan ayıramıyordu.

Hâkimlerin gelmesiyle köylüler bir yere toplanmışlar, Tokmakçının yanında kimse kalmamıştı. Fakat işte, birdenbire, göğsü bağı açık, kuşaksız, yalnız uçkurla bağlı poturlarının paçaları yerde sürüklenen uzun boylu bir köylü, ansızın önünde dikiliverdi. Tokmakçının gözlerinin içine baka baka, sırtışla:

— Aga, ne diyecen ha? Fena değil ya! dedi ve arabadan inen kadını işaret edercesine bir göz kırptı.

Tokmakçı cevap vermedi. Alnına usandırıcı bir sinek konmuş gibi, istemiyerek irkildi. Bu adam Danaildi. Soytarının biriydi. Ruhen asi olan Danail, sırf ortodokslara muhalefet olmak maksadiyle bir zamanlar protestan olmuş, babasından kalma mirasın paylaşılmasında kardeşi tarafından aldatılmış olduğunu göstermek için her işini terkederek perişan bir hale düşmüştü. Sabık ve müstakbel belediye başkanlarına düşmandı, devleti inkâr ediyor, dinle eğleniyordu. Ve bir zamanki protestanlığı esnasında incil ve diğer eski din kitaplarıyla tanışmış olduğundan, şimdi konuşmalarına bu kitaplardan iktibaslar katıyor, âdeta peygamber tavrı takıyordu. Tanıyanlar onu bir tahtası eksik addettikleri için, herkesin yüzüne istediğini doğrudan doğruya söylebiliyordu.

— Fena değil ha, ne diyeceksin? Her şeyi yerinde. Tanıdın mı? Ayol, Mariyanın kızı be, aga, Mariyanın! Sen bari onu iyi tanıyorsun. Ha-ha-ha! Tanıyordun sen onu... „Avram, çadırına girince Sara’sını tanıdı“. Bizim kitaplarda öyle yazıyor.

Danail çok can sıkıcı oluyordu. Tokmakçı, onun dediklerini anlamıya uğraşıyormuş gibi, dalgın dalgın gözlerine baktı. Danail fısıltıyla:

— Tanımadın mı? Mariyanın kızı! dedi.

Tokmakçı, oldukça sakin ve soğukkanlı davranmaya çalışarak:

— Ya, öyle mi? cevabını verdi. Bak sen, bak... Danail çorbacı, gençler çabuk büyüyor, insan onları zor tanıyabiliyor.

Danail devam ediyordu:

— Andrey’a evli, onu görmeye gelmiş. Anası da güzeldi, amma kızı da ondan aşağı değil...

Her ikisi de, başörtüsünü düzelterekten iki polis arasında ayakta duran Andreyaya yaklaşan genç kadının arkasından bakıyordu. Kadın, bunca yabancı bakışın karşısında mahçup kalmıştı, fakat dik endaminin hafif ve nazlı yürüyüşüyle in-

sanın aklını alıyordu. Andrey ile karısının karşılaşması, köylü insanların bilhassa başkaları arasındaki çekingen ve utançanlılığıyla geçen alelade bir karşılaşma oldu. Birbirinin ellerini tuttular, sonra kadın, gözleri yaşararak, dudaklarında güç halle doğan bir tebessümle kaçasından iki adım geriye çekildi.

Danail, derin bir göğüs geçirdi, tavrını birdenbire ciddi-leştirerek:

— Güzel kadın, dedi, diyecek yok. Ama bana bak, aga, bu güzellik dediğin şey tehlikelidir. Böyle bir güzellik lazım değil bana. Ona tutulan hayrını görmemiştir ki. Sana bir şey söyleyeyim mi, bu kadın Rüstemin ölümüne sebep oldu. Allah rahmet eylesin! Hiç yoktan adamcağzın canına kıydılar.

Tokmakçı, keskin bir sancıya uğramış gibi titredi. Oğlunun öldürülmesi hakkındaki sır, şimdiye kadar hiçbir zaman olmadı kadar aydın olmuştu. Fakat bu sadece bir an sürdü. Tokmakçı, kafasından bütün düşünceleri kovdu, hattâ Danaille cevap bile vermedi. Zaten o da, nasıl ansızın geldiyse, yine öyle birdenbire ortadan kayboluvermiş ve bir an için saran o kötümserliği unutarak, bildiklerini anlatmak için başka taraflara gitmişti. Tokmakçı artık bir şey işitmiyor, etrafında olan bitene aldırış etmiyordu. Sadece genç kadına bakıyor, onun herbir hareketi, her hususiyeti, en ehemmiyetsiz tavrı dahi kendisine gayet tanıdık bir şeyi hatırlatıyordu. Kalbine sanki yakıcı ve aynı zamanda hoş duygular uyandıran ateşli damlalar damlıyordu. Ve genç kadın, elleriyle yüzünü kapıyarak, gözyaşlarını gizlemek için olacak, başını öbür tarafa çevirdiği zaman, Tokmakçı derin bir ah çekti ve gözlerinin yaşardığını hissetti.

Bundan sonra vukubulan her şey, ona rüya gibi geldi. Hocanın yanına gidip yemin etti ve hâkimlerin, bir şey anlamadığı konuşmalarını dinledi. En nihayet onun sırası da geldi. Adının haykırılmasını işitmezden önce başını çevirip arkasına baktı. Bir de ne görsün: etrafında kimsenin bulunmadığı siyah beygirli arabanın yanında o kadın duruyor ve ona doğru bakıyordu. Yüzü iyi görünmüyor, kime baktığı anlaşılmıyordu. Fakat, birçok defa görmüş olduğu ve gayet iyi tanıdığı o gözleri Tokmakçı çok iyi görüyordu. Ve kalbinde kılâretin o hazin sesi sızlamaya başladı, gözlerinin önüne olgun buğday tarlaları, kırmızı gelincikler, kara gözlerini ve ona diken güzel ve nüfuzlu bir kadın geldi. Bu gözlerde büyük bir arzu, gözyaşı, içten bir yalvarış okunuyordu...

Bu andan itibaren Tokmakçı artık sakin ve nefsine tamamiyle hâkimdi. İsmi işitti, cevap vererek hâkimlere yaklaştı.

Bu gibi hallerde sorulan sualler ona da soruldu. Hepsine ayan ve inanç dolu cevaplar veriyordu. En nihayet hâkimlerden biri gözlüğünün altından bakarak:

— Söyle bakalım şimdi, hakikî sınır nereden geçiyor? dedi.

Tokmakçı, bunu söyleyebilmek için hepsinin tepeye, dikili bir kayanın bulunduğu yere çıkmaları lâzım geldiğini söyledi. Hâkim razı oldu ve hepsi o tarafa doğru yollandılar.

Yaşı yetmiş geçmesine rağmen, Tokmakçı, — kuşağının ucunu bağliyaraktan — hepsinden ilerde yürüyordu. Geniş omuzları kendisini biraz kambur gösteriyor, gür kaşları yere bakan gözlerini gizlemişti. Tam sünnet üzre tıraş edilmiş ak sakaliyle çevrelenen etli burnu, yüzüne bir çirkinlik veriyordu. Üzerinde, dünkü zenginliğini hatırlatan tek bir âlâmet yoktu. Pamuklu gömleğinin yenlerinde iri iri yamalar var, en ucuz satenden yapılmış poturları yıpranarak yeşermişti; yemenilerini yalınayak giymişti. Fakat bütün bunlara rağmen, bütün vücudu bir asalet ve haysiyet telkin ediyor, üzerinde henüz parlaklığı sönmemiş bir kuvvet ve azamet hissediliyordu. Peşince yürüyen ve ona bakan köylüler, içlerinde ona karşı korkuyla karışık bir saygı hissini titrediğini duyuyorlardı.

Tepeye vardıkları zaman Tokmakçı önceden bahsetmiş olduğu o taşın başında durdu. Bu taş, dışardan geniş ve düz bir plâkı andıran yosuna bürünmüş ve toprakta dikili bir taştı. Tokmakçı, taşın önüne dikilmiş, yürümenin verdiği yoruluktan ağır ağır nefes alıyordu.

Biraz dinlendikten sonra kalktı, konuşmaya başladı. Etrafındakiler, onu, merakla, sessizce dinlediği için, onun kalın sesi etrafa sakin sakin yayılıyordu:

— Bu yerleri avlunun içini tanıdığım gibi bilirim. Vaktiyle bu topraklar babamındı, sonra bir müddet ben de sahibi oldum İyi tanıyorum. Sınırın da nereden geçtiğini biliyorum. Fakat anlaşılın o zamanlar toprak sanki daha genişti, insanlar sınır yüzünden kavga etmiyorlar, tarlalarına işaret koymıyorlardı. Hayır, sözlerimi yanlış anlamayın, büsbütün işaretsiz bırakıyorlar demiyorum, yalnız kütüğe yazdırıyorlardı. Bu kitaplar ise... şimdi burada yok.

Tokmakçı, sözünün burasında durdu, biraz dinlendikten sonra yeniden devam etti:

— O zamanlar kanunlara riayet edilirdi. Ve bana bakın, size şunu söyleyeceğim: biz ava gidiyorduk. Bu tarafa doğru saporak, bu taşın yanına gelince, beygirlerimizi durduruyor, bundan öteye bir adım dahi atmıyorduk. Bazı defa tazılardan

biri kovaladığı tavşanı buradan bir adım ötede yakalardı, fakat girip de onu almaya bile cesaret edemezdik. Çünkü yabancı toprakta yakalanmıştı. O, bizim değil, başkasının malıydı. Kanun böyleydi.

Etrafa yığılmış olan köylülerden biri öksürdü, diğer biri ise yüksek sesle gülmeye başladı. Hâkim başını çevirdi, etrafa bakındı ve Tokmakçıya hitaben:

— Pekâlâ! dedi. Şimdi buradan başla ve sınırın üzerinden yürü bakalım!

Tokmakçı, başını bir tarafa çevirdi ve dikkatle etrafına bakındı. Bundan sonra güneye dönüp bakışını bir noktaya dikti ve ellerini arkaya uzatarak, umumiyetle köylülerin tarlalarını ölçerken attıkları o geniş ve doğru adımlarla ileriye yürüdü.

O zaman ortalığı öyle bir şaşkınlık sardı ki, kimse tek lâf söyleyemedi. Köylüler bakıyor ve gözlerine inanamıyorlardı. Bistritsalı köylüler büsbütün ümitsiz görünüyorlardı. Tokmakçı, hakikî sınırın, yani onların bekledikleri sınırın üzerinden değil, bambaşka bir uğurdan yürüyordu. Topalın tarlasına girmiş, Andreya tarafından çizilen sınırın üzerinden geçiyordu. Eğer onu Andreya öğretmiş olsaydı, kim bilir bu şekilde yapabilecek miydi?

Bistritsalıların hayreti birdenbire gürültü halini aldı. Aralarından biri öfkeyle:

— Bu türk delirmiş! diye bağırdı.

Diğer bir takımları da:

— Şuna bakın, ne tarafa doğru gidiyor! diye haykırıyorlardı.

Yan taraftan ise yüksek ve boğuk bir ses geliyordu:

— Ha şöyle, Mustafa, ha şöyle! Demek daha öteden ha? Ha-ha-ha?

Bu ses Danailin sesiydi. İşler, onun arzu ettiği gibi gidiyordu ve bundan çok memnundu.

Köylüler arasındaki gürültü gitgide büyüyor, Tokmakçı ise kendinden emin, geniş adımlarla yürümeye devam ediyordu. Hâkimler, onun arkasından yürüyorlar, içlerinden biri deftere bir şeyler kaydediyordu. Tokmakçı, arabaların salındığı yere indi. Mariyanın kızı oradaydı ve hiç arsız ona bakıyordu. Yanından geçip de ötelere gittikten sonra bile, gözlerini ondan ayırmadı; başını çevirmiş, hep onu takip ediyordu. Tokmakçı, kadının ve arkasından kitle halinde gelen bütün köylülerin bakışları altında, kurşun yağmuruna tutulmuş akılsız bir yiğit gibi ilerliyordu. Yeter diyene kadar böy-

lece yürüdü. Köylülerin gürültüsü biraz kesildi, fakat sonra yine birdenbire kuvvetlendi.

Ve bu işi bitirdikten sonra serbest kalınca, Tokmakçı, gecikmeden arabasına doğru yollandı. Savfet Mollanın arabası yanından geçti, fakat hasta adamcağız bunun farkına varmadı. Arabada çergeler içinde sarılı yatan. Savfet Mollanın mum gibi sarı yüzünde iki kömür parçası gibi parlıyan hummalı gözleri Tokmakçıya ve köylülere değil, bambaşka bir tarafa, arabalar tarafına baygın baygın bakıyordu.

Tam bu sırada onu çağırılmaya geldiler. Fakat Savfet Molla yürüyemezdi, onun için onu arabasıyla birlikte götürdüler. Hastalıktan bunalmış olduğundan mı, Tokmakçıya olan büyük itimadından mı, yoksa başka sebeplerden mi, neden, kim bilir, Topal, arabasıyla biraz evvel Tokmakçının geçmiş olduğu aynı çizgiden geçti.

* * *

Tokmakçı, artık arabasında yerleşmiş gidiyor, dâvanın bakıldığı yerden uzaklaştıkça sinirli köylülerin gürültüsü arkasından arı vızıldaması gibi yavaş yavaş kayboluyordu. Sıtmaya tutulmuş gibi titriyor, gözleri parıl parıl yanıyordu. Keyfi yerindeydi, rahattı. Fakat aynı zamanda da kalbinin derinliğinde, hafif ve neden ileri geldiği bilinmiyen bir ağrı baş gösteriyor, tuhaf bir şey beynini sıkıyor ve bu halinde muayyen bir düşüncenin üzerinde devamlı duramıyordu. Şuurunda ayan bir şekilde yüzen bir tek şey vardı: elleriyle bütün vücudunun titremesine sebep olan bir susama, cehenemî bir susama hissediyor, evdeki dolap ve orada saklı olan rakı şişesi mütemadiyen gözlerinin önüne gelip kayboluyordu. İçten bir şehvetle, dudaklarını şişenin ağzına nasıl yapıştıracağı ve ne büyük bir zevkle, doyuncaya kadar içeceğini tasavvur ediyordu.

Rüstem, başını ona doğru çevirmiş, biraz önce olup bitenin bizzat şahidi olduğu için, gülümsiyerek, istihzalı bakışlarla dedesine bakıyordu.

Bu küstah ve istihzalı bakış Tokmakçıyı sinirlendirdi. Darğın bir sesle:

— Beygirler bak, beygirler, gidi seni haymana gidi! diye bağırırdı. Hayda arabayı, zere geciktik!

Fakat biraz sonra sebepsiz bir neşeye kapılarak, âdeta haykırırcasına:

— Rüstem, bir şarkı söylesene, oğlum! dedi. Güzel bir şarkı söyle.

Ve, başını bile ona doğru çevirmiyen Rüstemin cevabını beklemeden, gözlerini oraya çevirdi ve uzakta, dâvanın görüldüğü bayırın öbür tarafına geçmiş ve, sanki bir yerde duruyormuş gibi, yavaş yavaş ilerliyen bir araba gördü. Beygirlerden biri beyaz, diğeri ise siyahtı: demek ki Savfet Mollanın arabasıydı. Kendi kendine: „Gidip görsem iyi olur, hem dostumdur, hem de hasta“ dedi. Ve Rüsteme, arabayı o tarafa sürmesini emretti.

Aklından, istemiyerek, çoktan beri görmediği Savfet Mollaya söyleyeceği sözleri geçirdi. Selâmlaşmalar ve hal hatır sormalar, ezberlenmiş bir ders gibi kolayca, samimi geçer. Fakat bir de hasta ona: „Neden böyle hareket ettin? Hakiki sınır bu muydu?“ diye sorarsa? Tokmakçı, Savfet Mollanın ağzına bizzat yerleştirdiği bu sual karşısında endişeye düştü. Cevabını aradı, bulamayınca durumunun ne kadar müşkül olduğunu anladı ve sanki ilk defa olarak kendine geliyormuş gibi: „Ya Rabbim! Ben ne yaptım!“ diye inledi.

Tokmakçı eğilerek ileriye baktı: Savfet Mollanın arabası daha uzaktaydı. İçinde kendine karşı duyduğu nefrete kapılarak şöyle düşünmeye başladı: „Günahkâr adamım ben, rakı içiyor, verdiğim yemini çiğniyor, yalan söylüyorum... En terbiyesiz çingeneleler gibi yalan söylüyorum!“ Fakat kendisi için savurduğu bu ağır ithamları sıraladıktan sonra, birdenbire sinirlendi, kendini müdafaa etmek, haklı göstermek ihtiyacını hissetti. Her şeyden evvel, halihazırda en azılı düşmanı gibi görünen bizzat Savfet Mollaya kızdı ve kendi kendine: „E-e, pekâlâ! Ben fenayım, günahkârım... Ya o? O da aynı sınırı göstermedi mi?“ dedi. Ürkerek, birdenbire kendine geldi, bir an düşündü ve ansızın aklına şu korkunç şüphe girdi: „Acaba o da mı...?“ Ve sınırı gösterirken Savfet Mollanın arabası yanından geçtiği, onun sıtmalı gözlerinin bakışlarını hatırladı. Ve o dalgın, o etrafta olan bitene karşı böylesine bakan o derin bakışların bir istikamete doğru, yani salınmış arabaların yanlarında Mariyanın kızının bulunduğu arabaların tarafına doğru yöneltmiş olduğunu ta şimdi anladı.

Bu kadın şimdi Tokmakçının da gözleri önündeydi. Yüksek boyu, yakışıklı endamiyle yalnızca arabanın yanında duruyor, Tokmakçının sınır boyundan geçişini büyük bir alâkayla seyrediyordu.

Kulaklarında yine kılâretin sesi çınladı ve bu ses Tokmakçının, bütün ruhunu okşarken, diğer Mariya gözleri önünden

gitmiyordu. Acayip bir naziklik kalbini sardı, içine yine evvelki neşe yayıldı ve biraz olsun vicdan azabı çekmedikten, yaptığı işte bir parça günah işlediğini görmedikten başka, bilâkis kendini haklı çıkarıyor, „İyi hareket ettim, zaten böyle hareket etmem lazımdı.“ diyordu.

Savfet Mollanın arabasına yaklaştılar. Tokmakçı, arabanın ilerlemediğinin, bir yerde durduğunun ancak şimdi farkına vardı. Arabayı haydıyan aşağıya inmiş, beygirlerin etrafında bir şeyler kurcalıyordu. Yüzü, korku, ve endişe içindeydi.

Tokmakçı, dinç ve neşeli bir sesle:

— Molla nasıl? diye sordu.

Adam cevap vermedi. Elini uzatıp yorganı çekti: Savfet Molla sırtüstü yatıyordu, yüzü sapsarı kesilmiş, gözleri kapalı, kolları göğsünün üzerine konmuş, hareketsiz bir halde kalmıştı. Adamcağız ölmüştü. Fakat yarı açık kalmış olan mor dudakları üzerinde, şefkat ve saadet ifade eden acayip bir tebessüm kalmıştı. Bu tebessüme hayretle bakan Tokmakçı, onda korkunç ve dehşetli bir hakikat görüyordu.

Arabadan indi, yüzünü kibleye, yarın dirildikleri zaman bütün ölülerin ruhları gideceği tarafa doğru çevirerek, kollarını sıvadı ve duaya hazırlandı.

SERAFİM

Ne köylüye, ne şehirliye benzeyen, üstü başı yırtık pırtık, acayip bir adam, Enü'nün kahvesine doğru geliyordu. Onun kim olduğunu o anda kahve önünde gölgede oturan Enü bile tanıyamadı. Yaz ortasında, bu dehşetli sıcakta, papas çüppesine benzeyen uzun bir kış paltosuna sarınmış; başında ezik bir bombe, ayaklarında çarık vardı. Enü'nün gözleri, her şeyden önce gelenin paltosuna dikilmişti. Vaktiyle güzel bir lácivert kumaştan olduğu anlaşılan bu palto, şimdi hiçbir şeye benzemiyordu: hafı dökülmüş, her tarafı delik deşik, yama yama üzerine dikilmişti. Ve muhtelif renkte birçok yama arasında dikkati çeken çuval veya âdi abadan olup beyaz iplikle, geliş güzel dikilmiş iki üç büyücek yama da vardı.

Adamcağız, kahveye iki üç adım yaklaşıncaya durdu. Kahvecinin onu tanıyamadığını anladı ve gücenerek, kaşları biraz çatık, tebessümle Enü'nün karşısına dikildi. Kendisine iyice bakmasını bekledi. Bir ipek böceğinin kozasında büzülüşü gibi, yamalı paltosunun içinde kaybolmuş, zayıf ve ufak tefek bir adamdı. Kuru yüzü, seyrek, siyah sakallıydı. Gözleri, sarhoş veya geceyi uykusuz geçiren insanlarınki gibi nemli ve bulanıktı. Enü, karşısında ona tebessümle, dik dik bakan bu yabancı adamı tepeden tırnağa kadar süzüyordu.

En nihayet:

— Bire Serafim, sen misin be adam? diye bağırdı. Allah belâni versin... Tanıyamadım seni, bire...

— Benim, Enü amca, benim.

— Bense, seni peri sandım, Todor muallimin bahçesindeki korkuluğun buraya geldiğini zannettim. Allah belâni versin... Kendi kendime: bu sünepe de kim acaba, diye düşünüyordum.

Serafim, başını sallıyarak sessizce gülümsedi, nemli gözleri daha fazla parlamaya başladı. Usullacık değneğini peykeye dayadı, omuzundan çuvalı indirdi. Her yıl, kimi de iki üç yılda bir Hidrellez veya Kasımda, ırgatlar çorbacılarını değiştirenken buralara geliyordu. Kasabalıydı ama, köylerde iş

arıyordu. Aradığı işin de hafif ve ehemmiyetsiz olmasını istiyordu. Meselâ, bir değirmende domuz beslemek, yahut bir handa ahır temizlemek, veyahutta bir iki hayvan otlatmak gibi işler yapabiliirdi.

Enü:

— Bu yaz nerede çalıştın? diye sordu. İşi erken bırakmışın, leylekler bile henüz gitmedi. Neredeydin?

— Bu yaz Belitsa'da, Panayot adında bir kiremitçinin yanında çalıştım. Kiremitlerini bekledim.

Serafim, duyulmaktan korkuyormuş gibi, hayret dolu gözlerini geniş açmış, sessiz sessiz konuşuyor ve söz arasında birdenbire gülmeye başlıyordu; o zaman mor dudakları arasından dişleri parlıyordu.

Devam etti:

— Bu yaz kurak gitti. İnsanlar iyi mal çıkardılar. Ama bereket de fena değildi. Bilirsin ya, Enü amca, bizim bulgurlar para kazandıkları zaman ev yaparlar. Harman biter bitmez birtakım torlaklar akın edip bütün kiremitleri nasıl kaldırdılar, görsen.

— Kaldırdılar ha?

— Bir tek kiremit bırakmadılar. Koca bir çark kiremit vardı, hepsini aldılar... Ve çorbacı Panayot: „Serafim amca, artık bekçiye ihtiyacım yok, serbestsin“ dedi. Hakkımı verip yolumu gösterdi...

Bunu söylerken Serafim gülümsedi, paltosunu çıkarmış olduğu için, vücudu zayıf, küçücük kalıverdi. Paltosunu peykeye koyar koymaz derhal eliyle kuşağını yoklamaya başladı. Enü, orada saklı parası bulunduğunu anladı ve sert bir sesle:

— Kendine bir palto alsana! dedi. Bir palto alacak kadar paran vardır herhalde!

— Olur, olur, bay Enü, bir palto alacağım. Mutlaka alacağım, bu palto artık hiçbir şeye benzemiyor.

Ve üzerine bakarak gülümsedi, sonra:

— Ne diyeyim, bu artık müzeye yarar... diye ilâve etti.

Enü:

— Otur, otur bakalım, dinlen biraz! dedi ve kahveye girdi.

Enünün arkasından kapı açık kalmıştı. Kahvenin içi derin ve serin görünüyordu. Samanlığa benzer bayağı, tavanlı bir binaydı. İki çatısı yukarıda, yüksekte birleşiyor, sık dizilmiş direklerin arasında kiremitlerin altındaki kuru otlar gözüküyordu. Ortada kalın bir direkte bir kırlangıç yuvası vardı.

Başı açık ve ezik, ağarmış saçlı Serafim, peykede oturuyor, kuru ekmeğinden ufak parçacıklar keserek tatlı tatlı çiğniyordu. Şapkasını çıkarmış, karışık kır saçları meydana çıkmıştı. Kahvenin tavanında yuva kuran kırlangıç, Serafimin burnu dibinden geçerek içeriye girdi, bir iki dolandıktan sonra yine çıktı. İki üç serçe seke seke Serafime doğru geliyordu. O ise, hayvancıkların yimesine mâni olmamak için kımıldamadan duruyordu. Önünden eteklerini hışırdatarak bir kadın geçti, kahveye girdi. Serafim buna aldırmış etmedi. Fakat biraz sonra kadının yüksek sesle konuşması onun da kulağına eriyordu.

— ... Enü amca, ne diyeyim, her şey pahalı! diyordu kadın. Sabahtan sabaha tavuklardan aldığım iki üç yumurta ile ne alabilirim? Bir avuç tuzla, çamaşırımı yıkamaya bir kalıp sabun, değil mi? Kibrit, gaz dediğin şeyleri artık unuttuk... Hiç olmazsa sıhhatimiz bari yerinde olsa, hadi neyse diyelim, amma o da...

— İvan ne yapıyor? Nasıldır şimdi?

— Nasıl olacak: yatıyor. Nereden geldi başımıza bu hastalık, nereden geldi bu meret... bilmem. Şimdi, Meryem ana gününde, hastalanalı yedi ay olacak. Bir şey yapamıyor. Göğsünde onu boğan bir şey var... İşte şuracığında. Zayıfladı, üflesen yere düşecek. İyiye gitmiyor, Enü amca. Sarardı, toprak gibi oldu artık. Bindir arabaya da hastaneye götür, diyorlar, amma...

Enü:

— İyi amma hastahane için de para lâzım! dedi.

Kadın, derin bir ah çekerek:

— Lâzım ya, lâzım olmaz mı? diye cevap verdi ve devam etti:

— Geçen gün mandamız da öldü. Sabahleyin sağ salim otlatmaya götürdüm, bir şeyciği yoktu, akşam üstü eve gelince kapının eşiginde yuvarlanıp ölüverdi. İçim yandı, bir insan kaybetmiş gibi ağladım.

Enü:

— Hayvanlarda hastalık var! dedi. Benim de buzağım öldü.

— Ne etinden, ne derisinden faydalanabildik. Baytar geldi, tinden yememelisiniz, derisiyle beraber toprağa gömeceksiniz... dedi. O-oh, bizim ıstırabımızın sonu yok. Ne yapacağımı ben de bilmiyorum...

Kadın sustu, fakat bu anda onu can kulağıyla dinliyen Serafim, kadının bir şeyler fısıldadığını duydu. Bu sırada Enü birdenbire bağırıyordu:

— Benim param yok! Sana para nereden bulayım. Yok diyorum...

Kadın yalvarıyordu:

— Konuşma öyle Enü amca, beni boş çevirme. Bana yardım edecek, para verecek yalnız sensin... Senden başka kimim var zaten, kime baş vururum?... Enü amca, rica ederim, sana allah gibi yalvarıyorum...

Enü:

— Bırak beni allahaşkına, param yok, diyorum sana! dedi.

Kadın, ricalarını keserek ağlamaya başladı. Serafim, dışardan onun hıçkırıklarını ve dövülmüş gibi inlediğini duyuyordu. Kapıda, fena bir halde sinirlenmiş olan Enü göründü. Gözlerini uzakta bir noktaya dikmiş, öylece duruyordu. Serafim, sessizce ekmeğini topluyarak ayağa kalktı. Kadın, kahveden çıkıp gitti. Başını öyle örtmüştü ki, yüzü gözükmüyordu; fakat Serafim, yürüyüşünden onun genç olduğunu anladı ve Enü'ye hitaben:

— Para mı istiyor? diye fısıldadı.

— Para istiyor, amma ben nereden bulayım. Banka mıyım? Kocasını hastahaneye götürmek istiyormuş. Pekâlâ, ben ne yapayım? Para olmayınca ne verebilirim?

— Fakirlik maskaralık... desene...

Serafim, az çalışıyor, cansız cansız hareket ediyordu, lâkin boş durmayı hiç sevmiyordu. Enünün oraya yakın olan evinin önünde kimbilir ne zamandan yığılmış bir taş yığını dağınık duruyordu. Serafim, taşları bir yere topluyarak dizdi. Sonra varıp su getirdi, kahvenin önünü ısıyarak süpürdü.

O akşam Serafim Enüde misafir kaldı, fakat kahvede yatmayı reddetti. Yatağını kahve önündeki küçük meydanlığın ortasına hazırladı.

Enü:

— Bre bulgar kafalı, bari şu çatının altına gelsene. Sırtını şu duvara daya, istersen peykede yat.

— Hayır, benim için burası daha iyi.

— Orası esiyor.

— Varsın essin! Şimdi bari essin de, yarın öldükten sonra bundan da mahrum kalacağım.

Serafim, Enü'nün yüzüne bakıyor ve yaşlı gözleriyle gülümseyordu. Kuşağını yokladığını gördükçe, Enü: „Her halde paralarını çalacaklarından korkuyor“ diye düşündü. Sonra onu kendi başına bırakarak, kahvesini kapadı ve evine gitti.

Ertesi gün işe biraz geç geldi, kahveyi geç açtı. Serafimi, peykeye oturmuş ve dün de yaptığı gibi, ekmeğini kesip

kahvaltı yaparken buldu. Enü, onun karşısına durdu, uzun müddet yüzüne baktı ve:

— Sen ne yapmışsın? diye sordu.

Serafim, sakince:

— Ne yapmışım? Kimseye bir şey yaptığım yok! diye cevap verdi.

— Dün akşam buraya gelen ve benden para isteyen kadına, Pavlinaya para vermişsin. Şimdi gelirken onlara uğradım, o söyledi. Tanımadığın kimseye hiç para verilir mi? Belki seni aldatır, belki geri çevirmez.

— Yok canım sen de, vermez olur mu? Varsın kocasını hastahaneye götürsün. Belki de doktorlar yardım ederler. Benim paraya gelince, geri çevirir o, sen merak etme. Aramızdaki şartı biliyor musun? Allah ona verince, o da bana verecek. Ben acele etmiyorum.

Enü, dudaklarını ıstırak sustu. Biraz sonra:

— Ya palto meselesi ne oldu? dedi. Paltoyu neyle alacaksın?

— Ben paltosuz değilim ki. Baksana!

Serafim, paltosunu açarak, iki tarafını gösterdi:

— Benim paltomun hiçbir şeyi yok, yeter o bana...

Serafim gülümsüyor ve sanki yamaları sayıyormuş veya hut bu anda bir şey hatırlıyormuş gibi, hafifçe başını sallıyordu. Yeni palto almak düşüncesi, on, belki de daha fazla yıldan beri idi. Genç iken, kazandığını yiyip içiyordu. Şimdi sıhhati yerinde olmadığından artık içmeyi bırakmıştı ama, çok defa, bu sabah Pavlinaya verdiği gibi, ödünç para verdiği oluyordu. Paltosunun üzerindeki bu büyük yamalar da işte bunun için belirmeye başlamıştı.

Serafim, sesinde titriyen acayip bir sevinçle konuşmasına devam etti:

— Benim paltomun hiçbir şeyi yok. Birkaç yama daha koydum mu, bu kışı da geçiririm. Hattâ, alınma yazıldıysa, allahın huzuruna da belki onunla giderim. Ne bilirsin, öbür dünyada bu palto bana belki yardım eder. Belki de onun yerine orada yepyeni altından bir palto verirler...

Serafim, bu sözleri söylerken Enüya bakmıyordu. Paltoyu dizlerinin üzerine bırakarak önüne baktı ve hafifçe gülümsedi.

ASIYE

Lütfi, avlularındaki pınardan¹ su çekerken, aklından çok defa onun, güzel suyu ve bulunduğu mükemmel yeriyse insanın övünebileceği ve iftihar edebileceği bir pınar olduğu geçiyordu. Köyün diğer pınarları onun gibi değildi. İşte, şimdi de kendi pınarının başından onları bir bir görüyordu: köy içinde değil de, kimsesiz bir çölde bulunan eğri büğrü, yarı yıkık ve terkedilmiş pınarlardı bunlar. Etraflarında bir tek yeşil ot yoktu, toz toprak içindeydiler, hayvanlar, harman döver gibi çiğneyip duruyordu. Bu pınarların suyu acıydı, sadece hayvanlar içiyordu. Dolaylarında insana seyrek raslanırdı; bütün gün etraflarında serçeler, karatavuklar ve yaban güvercinleri uçuyordu. Kuşlar, yuvalarını, pınarın duvarlarına dizilmiş taşlar arasında yapıyorlardı: serçeler en yukarıya, karatavuklar daha aşağıya, güvercinler ise en derine yerleşiyordu. Dolayındaki çukurlarda çamurda ise kazlar yıkıyordu. Su içmek için ta oavadan buraya kadar sürüklenmiş olan susuz beygirler boş olukların² üzerinde saatlerce bekleyiyordu.

Lütfinin pınarı tatlıydı. Dedesinden babasına, babasından da ona vasiyet edilen eski bir âdet üzere, bu pınardan her isteyene su verilirdi. Bu, ailevi bir faziletti, sevap için yapılırdı. Pınar, tam yol boyunda, yani Çifit kuyusundan geçerek Köstenceye giden büyük yolun kenarında bulunduğu için, her yolcu uğrayıp ondan su içebilir, her arabacı beygirlerini sulayabilirdi. Su, yüz metre kadar derinlikten beygir vasıtasıyla çıkarılsa da, bir çeşmeden akıyormuş gibi, bol bol dökülüyordu. Ve ancak bu sebepten dolayı, etrafında her zaman temiz ve yumuşak otlar yeşeriyor, pınarın yancağzında bulunan körpe bir söğüt ağacının ince dalları, genç bir kızın saçları gibi aşağıya doğru sarkıyordu.

^{1,2} — Müellif, bu kelimeleri türkçe kullanmıştır. Pınar — kuyu oluk — yalak mânalarındadır (N. R.)

Pınar başındaki oluğu doldururken, Lütfi işte bunları düşünüyordu. Bir saatten fazla su çektiği halde ancak iki oluğu doldurabilmişti, çünkü her zaman olduğu gibi, bugün de su almaya gelen birçok kimselerin bakır, kova ve binliğini doldurmuştu. İşte İbrahim Çavuşoğlu da avlusunun yıkılmış çitini atlayıp, bu tarafa doğru yollandı. Lütfi: „Bu sıcakta, buraya uğriyarak su içmeden geçmiyecek herhalde“ diye düşündü. Hakikaten, İbrahim, henüz daha uzaktayken büyük, sarışın bıyıklarını düzeltmeye, Lütfi ise tulumdaki suyu yavaş yavaş dökmeye başladı. İbrahim, tıpkı bir çeşme musluğundan içer gibi su içti, sonra bir kenara çekildi ve memnuniyetle, derin bir nefes alarak, yeniden bıyıklarını okşamağa başladı. Suyun tatlı ve soğuk oluşundan bahsetmeye hacet yoktu, bu hususta konuşmuşlardı. Bundan dolayı Lütfi:

- İbrahim, yeni eski ne var ne yok? diye sordu.
- Yeni eski mi? Muradı yakalamışlar. Yenisi bu.
- Yakalamışlar mı? Ne vakit? Nerede?

İbrahim:

— İşte orada, Harmankuyusunda, dedi ve güneyi göstererek ilâve etti:

— Şimdi oradan iki asker geldi. Onu, hududa poruçğun yanına götürecekler.

Lütfi şaşırıp kalmıştı: Pınara tulumu salıyordu, bu sebepten dolayı İbrahime cevap veremedi. Zaten işittiği haber onu epeyce düşündürmüştü. Başını çevirdiği zaman İbrahimin gittiğini gördü. Muradı gözünün önüne getirerek: „Vay zavallı! Kim bilir başına neler gelecek!“ dedi ve ipi makaraya takarak yeniden düşünmeye daldı.

Murat, Celil'in ırgatı idi. Ağası gibi suskun ve inatçı, geniş omuzlu bir delikanlıydı. Bir araya gelmeleri bir isabet-sizlikti: iki sivri taş un öğütmez derler, fakat belâların en büyüğü şuydu ki, Celilin bir kızı vardı. Delikanlılar, alay olsun diye, onun çok sarışın, karardan fazla sarışın olduğunu söylüyorlardı ama, doğrusu Asiye güzel kızıydı. Delikanlılar için, sadece babasının zengin olduğundan değil, kendisinin olur olmaz bir kimseyi beğenmediğinden dolayı, erişilmesi mümkün olmıyan bir hedef teşkil ediyordu. Boylu boslu ve yakışıklı bir delikanlı olan Murat, onun kalbine hâkim olmuştu ve Asiye, kanunun hükümlerine rağmen, ona yüzünü açmıştı. Celil, işin farkına varmış olduğundan, ona çatık kaşla görünmeye ve hiç sebepsiz, Muradı azarlamaya başladı. Daha sonra, onun avluya girmesini, ötedeki odada oturmasını yasak etti. Geçen gün ise, tesadüfen Muradla Asiye, duvar

boyunda konuşurken görmüş. Öfkesinden kudurmuş olan Celil bir sırık kapmış ve Muradı duvardan atlarken vurmaya muvaffak olmuş. Murat, böyle bir tahkiri affedecek adam değildi. Bütün gün kırdı gezip dolaşmış. Akşamı ise, ortalık kararmaya başlayınca, Celilin yol üzerindeki evinin çatısı tuşmuş ve oradan tesadüfen insanlar geçmeseymiş, ev tamamıyla yanacakmış. Karanlıkta Muradın acele acele kıra doğru uzaklaştığını görmüşlerdi.

Muradın kolay kolay yakalanacağına kimse inanmıyordu. Deliormana dalıp, ebedi olarak kaybolacak zannedilirdi. Celil, şehre şikâyete gitmişti. Ve işte, şimdi Muradı yakalamışlar. Buradan sadece bir saatlik mesafeye uzaklaşmaya muvaffak olmuştu. Lütfi: „Acaba neden daha uzağa kaçmamış? Ne diye saklanmamış? Kim bilir?“ diye düşünüyordu. Belki de Asiyenin mavi gözlerinin büyüünden kurtularak uzağa gitmek kolay bir şey değildi. Şimdi Muradı hududa götürcekler. Halbuki, poruçuk o kadar sert bir adam ki! Onu düşündükçe, Lütfi derin bir ah çekiyor ve kendi kendine:

— Zavallı Murat! Kim bilir başına neler gelecek! diyordu.

Lütfi, tulumdaki suyu dökerek ipi yine saldı. Ve sonra diğer pınarlara baktı. Fakat başka zamanlar olduğu gibi bu defa da onları kendi pınarıyla mukayese etmeden geçemedi ve içini okşayan gurur, ona Murat hakkındaki bütün düşüncelerini unutturdu.

Öğle yaklaşıyordu. Lütfinin işi bitmek üzereydi: iki oluk ağzına kadar berrak su ile dolmuş, taşıyordu. Sadece hayvanların gelmesi kalıyordu. Bu sırada Lütfi arkasına döndü ve birdenbire beyaz gömleklili iki süngülü askerinin meyhane tarafına doğru geldiğini gördü. Aralarında ise: Murat. Lütfi, tam pınardan dolu tulumu alıyordu. Askerlerin ve Muradın pınardan tarafa saptıklarını farketti ve kendi kendine: „Ona nasıl yardım etsem acaba? Hiç olmazsa biraz su için“, dedi ve tulumu dökmeden, oluğun üzerine koyarak, bekledi.

Murat — öyle bir pehlivandı ki o — geniş adımlarla ağır ağır yürüyordu. Ne solmuş, ne de ürkmüş görünüyordu. Güneşten yanmış yüzü yine eskisi gibi esmerdi. İnce ve kara bıyıkları vardı. Yalnız gözleri bir başkalıkla parlıyor, sanki etrafını değil de, başka bir âlem görüyordu. Ve acaba, ne diye, bu sıcakta yağmurluğunu giymiş, önünü iliklemişti? Lütfi, ona baktı ve lâf katmaya cesaret edemediği için, sadece başını salladı.

İlkönce askerler, sonra Murat su içti. Lütfi, Muradın pınarın yanında kaldığını görünce, oturacak, üzerine binecek zan-

netti. Fakat elindeki ipi yerine takmak için başını çevirdiği zaman askerler birdenbire bağırmaya başladılar. Lütfi başını çevirdi: bir de ne görsün! Murat kaybolmuştu. İkisi de genç olan askerler, ne yapacaklarını bilmiyecek derecede şaşır kalmışlardı. Biri, tüfeğini bıraktı ve başındaki kasketini iyice bastırıp pınarın içine baktı. Öbürü alıp başını kaçacak oldu, sonra yeniden geri döndü ve telaşa:

— Kendini pınara attı! diye bağırdı.

Lütfi titremeye başladı. Bakın siz Muradın yaptığı işe! Ne oldu acaba? Düştü mü, yoksa kendi mi atıldı? Yalnız Lütfi değil, askerler bile bu işin nasıl olduğunu anlıyamamışlardı. Meydanda biricik hakikat, Muradın pınarda olmasıydı.

Askerlerden biri, poruçuğu haberdar etmek için karakola koştu. Ve deyiver ki, aynı dakikada — endişeli havadislerin nasıl yayıldığını bir allah bilir — pınar başına her taraftan insanlar koştular. Erkek, kadın, çocuk; bulgar, türk, tatar, bir sözle, köyün bütün ahalisi... Hava güzel, gökyüzü bulutsuzdu. Lütfi borada olduğu gibi, evlerin ve samanlıkların alçaldığını, gökyüzünün ise daha yükseğe çekildiğini zannetti. Acı pınarlardan uçuşan güvercinler, büyük bir sürü halinde uçuşmaya başladılar. Ekseriyeti kara olan bu güvercinler arasında tek tük beyaz da görünüyordu.

Pınar başına artık büyük bir insan kalabalığı toplanmıştı. İnsanlar, ürkün sararmışlar, aralarında konuşup bağırişiyorlar, ileri geri gezinip duruyorlardı. Pınar başına sokulmak hiç mümkün değildi. İnsanların başları üzerinden sadece söğüt ağacının yeşil taçı ve aşağıya doğru sarkan dalları görünüyordu. Gittikçe endişeye kapılan Lütfi, kendisini sual yağmuruna tutan insanlara cevap vermeye çalışıyordu.

Bilhassa erkeklerden birçokları, arka arkaya pınara yaklaşıp içeri bakıyorlardı. Fakat ne görebilirlerdi ki? Bir şey! En yukarıda pınarın sıvalı duvarları, daha aşağıya doğru zifiri karanlık başlıyor, ve en derinde küçük bir para büyüklüğünde parlak bir daire görünüyordu. İşte o kadar. Murattan eser bile yoktu.

Bağırişmalar biraz daha devam etti, insanlar aralarında biraz daha konuştular, sonra rahatlaşarak sustular. Zaten ne yapabilirlerdi ya? Her şeyden evvel poruçuk gelmeliydi. Sonra, bu derin pınarları temizliyen, onlara girmeye cesaret eden biricik insan, Kara Hasanı da çağırarak lâzımdı.

Lütfi, yorgun ve perişan bir halde bir tarafa çekilip oturmuş: „Şimdi ne olacak? Eğer Murat boğulduysa, insanlar

benim pınarımdan bir daha su içmiyecek. Acaba boğuldu mu?" diye düşünüyordu.

Oraya yakın insanlar da tam bunun üzerinde konuşuyorlardı. Lütfi kulak kesildi.

Yıldızsayan lākabıyla tanınmış olan Vasil, şöyle diyordu:

— Sen benim dediğime bak, sağ değilse kafamı keserim!

Viço dede ise:

— Haydi, de, Vasil, sen de ... Olacak şey mi? diye cevap veriyordu.

Yıldızsayan ısrar ediyordu:

— Sen beni dinle, sağ işte!

Yıldızsayan, kısa boylu, kırmızı yanaklı, kır saçlı bir adamdı. Bir gözünde beyaz bir leke vardı. Gözü görmüyordu. Diğer gözüyle bakarken tıpkı kuşlar gibi, gökyüzüne bakıyormuş gibi başını bir yana eğiyordu. Bunun için de ona Yıldızsayan lākabını takmışlardı.

Yıldızsayan yine konuşmaya başladı:

— Sen, Viço dede, kasap Osmanın oğlunun pınara düştüğünü hatırlıyor musun? Ne oldu? Boğuldu mu? Çocuğa bir şey olmadı. Ben oradaydım. Pınardan çıkar çıkmaz babasından dayak yemesin diye alıp başını kaçtı.

Etraftakiler gülmeye başladılar. Viço dede, Vasilin dediğine hâlâ inanmıyordu:

— Vasil, benimle alay mı ediyorsun? Hiç olacak şey mi? İnsan düşünce taş gibi batar. Hiç sağ kalır mı?

— Düşsün. Sağ kalır! ...

— Haydi de, Vasil, bırak öyle şeyi! ... Olur şey mi?

— Olur şey ya! Pınarda hava ağırdır, insanı destekler. Kasap Osmanın oğlu pınara düştüğü zaman ... ayağında çit potur vardı. Potur rüzgârdan şişmiş ve çocuk, sanki elle indiriliyorlarmış gibi, yavaş yavaş suya düşmüş. Şimdi de aynı olmuştur. Zaten Muradın sırtında yağmurluk olduğunu işitince, „mutlaka sağdır“ dedim.

Lütfi, kendi kendine:

— Keşki sağ olsaydı! diye düşündü ve karşıdaki acı pınarlara baktı. Güvercinler, uçuşup üzerlerine konuyordu.

Yıldızsayan yine başladı:

— Karalîy köyünde Penço isminde bir deli vardır. Aklına estiği zaman alıp kendini pınara atar ve orada bir teneke kutu bulur ve onu doldurup boşaltarak suyu ölçmeye başlar. Buğday ölçüyormuş gibi sayar da sayar ...

Etraftakiler yeniden gülmeye başladılar.

Viço dede, hep inanmıyordu:

— Amma da yaptın ha, Vasil!

Etraftakilerden biri:

— Sonra? diye sordu.

— Sonrası bu işte ... Adamı pınardan çıkarırlar ... o kadar!

Lütfi, yeniden: „İnşallah sağdır!“ diye düşündü ve ayağa kalktı. Poruçuk geliyordu. Diğerleri de ayağa kalktılar. Poruçukla birlikte, köy tarafından bir de kadın geliyordu. Kadın ağlıyor ve iki tarafında bulunan diğer iki kadınla pınara yaklaşıyordu. Muradın anasıydı. Kalabalık sustu.

Kadın:

— Murat! Evlâdım! Muratçığım! diye bağıyor ve kadınların ellerinden kurtulmaya çalışıyordu.

— Murat, Muratçığım! Bırakın beni ... Murat! ...

İki üç defa pınara doğru yürüyerek, kendini içeriye atmak istedi. Zorla bir kenara götürdüler. Saçları dağınık, gözleri kupkuruydu; sanki ağlamıyor da şarkı söylüyormuş gibi boğuk bir sesle inlemeye başladı.

Kara Hasan keza gelmiş, pınarın içine girmeye hazırlanıyordu. Belinden ve bacaklarından bir iple bağlanmıştı. Poruçuk gelir gelmez, oradakilerin anlattıklarını dinledi, diğerlerinin yaptığı gibi, pınarın içine o da bir göz attı ve Kara Hasanın indirilmesini emretti. On kadar erkek çembere sarıldı ve yavaş yavaş Kara Hasanı salmaya başladılar. En nihayet ipin ucu göründü: Kara Hasan suyun sathına varmıştı. Herkes sessizce bekledi. Pek uzun görünen epeyce zaman geçti. Kalın iple birlikte salman ve işaret vazifesi gören ince ip, birdenbire kıvıldı. Kara Hasan, kendini çıkarmalarını haber veriyordu. Erkekler yeniden çembere sarıldılar. Beygir, çoktan beri bir kenara götürülmüştü. Biraz sonra Kara Hasan göründü. Fakat ne olmuştu? Kapkara bir insan olan Kara Hasan, şimdi yeşil görünüyordu. Yüzü tırmık ve kan içindeydi.

Poruçuk:

— O hayırsız nerede? Niçin çıkarmadın? diye bağırdı.

Kara Hasan güç halle:

— Beni çıkarın! dedi.

Çıkarıp bir kenara yatırdılar. Kara Hasan ağır ağır soluk alıyordu. Gözlerinin akı genişlemişti.

Poruçuk sinirli bir tavırla:

— Söylesene! Neden çıkarmadın? diye sordu.

— Be efendi ... İstemiyor işte ... Ben onu zorla çıkaracak oldum, beni boğayazdı ... İstemiyorum ... Başıma

belâ almak istemiyorum. İstiyen girsin... ben vazgeçtim bu meraktan.

Pınarın başında yine bir gürültüdür başladı. Murad, sağ olduktan başka, pınardan çıkmak da istemiyordu. Ne biçim insanmış!

Bundan sonra daha birçok teşebbüslere baş vuruldu, fakat her şey nafileydi... Sesi en kuvvetli olanlar, pınarın üzerine eğilip bağırarak Murada, pınardan çıkmasını, kendisini teslim etmesini söylüyorlardı. Bazıları, yine Kara Hasanın indirilmesini, fakat bu defa eline bir sopa verilmesini teklif ettiler. „Şayet Murat yine ısrar ederse, onu iyice tepeliyerek, bağlayıp dışarıya çıkarırsın“ dediler. Bu da yardım etmedi, çünkü Kara Hasan ikinci defa pınara girmek istemiyordu.

Poruçğun emri üzere meynaneden büyük bir ayna getirdiler. Onu güneşe karşı tutarak, pınarı aydınlatmak, Muradı öyle görmek istediler. Fakat sadece pınarın üst kısmı aydınlatılabiliyordu: aşağısı yine karanlık kalıyordu. O zaman ne yapacağını şaşırıp poruçuk, Muradın anasını getirmelerini emretti. İhtiyar kadın poruçğun emrinden bir şey anladı mı, anlamadı mı, bilinmiyordu. Fakat pınarın başına geçti ve ağlıyarak: „Murat! Murat!“ diye bağırdı. Yeniden kendini içeriye atmak teşebbüsünde bulundu. Kadınlar onu bir kenara çektiler.

Bu anda köye doğru giden yolun üzerinde genç bir kadın görüldü. Yürüyüşünden ve tavırlarından genç olduğu anlaşılıyordu. Yüzü feraceyle örtülüydü. Kalabalık kımıldadı. Birçokları:

— Asiye! Asiye! diye fısıldaştılar.

Asiye geldi ve bir kenara durdu.

Poruçuk:

— Ne istiyor? diye sordu.

— O da Muradı çağırmak istiyor.

Yıldızsayar Vasil, poruçğun yanına yaklaşarak, kulağına bir şeyler fısıldadı.

Poruçuk:

— Çağırısın bakalım! dedi.

Kız, hiç kimsenin yüzüne bakmadı. Pınarın üzerine çıktı, bir eliyle direğe tutundu ve pınara baktı. Artık kendini saklamayı düşünmüyordu, feracesini aldı. Onu o zamana kadar görmemiş olanlar, gayet sarışın olmuş olsa bile, şimdi kınalı saçının bakır gibi kıpkırmızı, yüzünün bembeyaz, gözlerinin mavi olduğunu gördüler. Asiye, biraz eğildi, sürmeli kaşlarını çattı ve var kuvvetiyle:

— Murat, çık dışarı! Seni ben çağırıyorum... Ben... Asiye. Asiye! Murat! Benim, ben... Asiye! Asiye! diye bağırdı.

Sesi pınarın içinde cınlıyor ve aşağıya doğru aksediyordu. Bundan sonra Asiye bir kenara çekilmiş ve gözlerini pınara dikmişti. İnce ipe bakıyordu. Oradakilerin hepsi bu ipe bakıyordu. Birkaç saniye böyle geçti. Birdenbire ip kımıldamaya başladı. Erkekler bağırarak çembere sarıldılar. Asiye eve doğru yollandı. Bir hayli böylece yürüdü ve sanki ne kadar yürümesi lâzım geldiğini biliyormuş gibi, ansızın başını çevirdi: Muradın pınardan başı görünmüştü. Kuvvetli erkek elleri ona doğru uzandı. Anası deli gibi bağıırıyordu. Asiye biraz daha durdu, bakındı ve dönerek eve girdi.

BEYAZ SÜVARI BÖLÜĞÜ

Hastanenin bir küçük odasında yapayalnızdık. Genç bir podporuçuk olan arkadaşım, nasıl yaralandığını anlatmıştı. Ölümden âdetâ bir harika eseri olarak kurtulmuştu. Bu olay, zihnin tahmin edemediği ve bekliyemediği, ihtimaller nazariyesinin dışında olan ve mukadderatın bir cilvesi veyahut yazgısı olarak kalan o seyrek raslanan vakalardan biriydi. Ölümün yakın ve kaçınılmaz olduğunu anladıktan başka, onun geldiğini görmek, o kadar ümitsizlik ve aynı zamanda o kadar sükûnet dolu olan bu tevekkülü yaşamak ve birdenbire son saniyede, uçurumun ta dibindeyken kurtuluşun geldiğini, hayatın elden henüz gitmediğini hissetmek, hakikaten seyrek raslanan bir şeydir. Belki de bu, insan şuuru nun en marazi buhranıdır ve onun izleri tedavi edilemez. Bu maziyi her yeni hâtıra uyandırıyor ve birçok defa anlatılmış ve izah edilmiş olmasına rağmen, insana yine esrarengiz görünüyor, her anlatılıştâ şuur yeniden hâkim oluyor, insanı hulyalarla uyutuyor...

Podporuçuk da, hikâyesinin sonuna doğru, tam böyle hulyalar kucagında bulunuyordu. Sırtüstü yatmış, susuyor, gözleri, alnını örten beyaz sargının altından dalgın dalgın, hareketsiz, bakıyordu. Ben de susuyordum. Odada derin bir sessizlik hüküm sürüyordu.

Ortalık çoktan kararıştı. Karanlık bir sonbahar gecesiydi. Pencerenin camında sadece lambanın inkiyası görünüyor, dışarıda şiddetli bir rüzgâr esiyordu... Odamız üst katta bulunduğu için, bahçedeki meyva ağaçlarının hisıldayışını bir bir işitiyorduk.

Ansızın bir borazan sesi işitildi. Yakınlarda bir süvari kışlası vardı; orada kalk-yat emri veriliyordu. İki ses geliyordu: biri yüksek ve keskin, diğeri yumuşak ve boğuk. Boğuk ses birinciyi takip ediyor, ona yetişiyor ve onunla karışıyor. Gece karanlığında akseden bu sesler, kâh yakınlaşarak kuvvetleniyor, kâh uzaklaşıp kayboluyordu.

Rüzgâr, bazı defa yağmur damlalarını dağıttığı gibi, bu sesleri şuraya buraya dağıtıyordu. Fakat bu süvari borazanların alelâde melodisi acaba bizi niçin teşhir ediyordu? Bu titrek ve ayan bir şekilde çınlayan seslerden endişeli ve aynı zamanda törenli ve uyutucu bir şey esiyordu. Acaba kendisinde, tehlikenin yakınlığı ile cesaretin heyecan ve karanlık temayülünü birleştiren o acayip güzellik değil midir?

Borazanlar sustu. Odadaki sessizlik derinleşti, dışarıda ağaçların hisiltısı daha ayan duyulmaya başladı. Podporuçuk vaziyetini hiç değiştirmemişti; gözleri hep öyle dalgın ve hareketsizdi.

Birdenbire:

— Şu borazan sesi ne güzel, değil mi? diye konuşmaya başladı.

Biraz sustu, sonra, kendi kendine konuşuyormuş gibi:

— Gözlerimin önüne beyaz atlı bir süvari bölüğü geliyor!... diye ilâve etti.

Ben gülümsedim ve hayretle yüzüne baktım. Şimdi iyi olduğunu, sayıklamadığını biliyordum. Fakat neden bahsettiğini anlıyamıyordum.

— Beyaz atlar mı? Ne atları?

Podporuçuk doğrularak yatağın bir kenarına oturdu. Heyecanlandığı belliydi.

Konuşmasına devam etti:

— Bu süvari borazanlarını çok defa dinlediğim oldu. Fakat şimdi seslerini duyunca, sadece bir şeyi... yakından gördüğüm o beyaz süvari bölüğünün taarruzunu hatırlıyorum. Bu bölüğün bütün atları beyazdı...

Podporuçuk daha rahat oturdu ve bir cigara yaktı. Ben sabırsızlıkla hikâyesini bekliyordum. O ise, çok şey görmüş, başından çok şey geçmiş insanlara has olan o samimiyet ve kolaylıkla anlatmasını biliyordu. Başladı:

— Takımımınla birlikte bir bataryayı örtbas ediyorduk. Durum artık iyileşti zannediyorduk. Düşmanın birkaç taarruzu geri püskürtülmüştü. Fakat akşam üstü sol cenahımızdan ansızın yeni düşman kıtaları belirdi. En az bir veya iki tabur kadar vardılar. Farkına varmaksızın bize yaklaşmışlardı. Biz de, onları, ancak misir tarlaları önünde külrengi üniformaları gözükmeye başlayınca keşfettik. En uçtaki bölüğümüzün, sıralarını tam onların karşısına geçebilmek için, geriye doğru büktüğünü farkettim. Fakat bu kâfi değildi. Misirlerin önünde kül renkli elbiseliler gittikçe fazlalaşıyordu. Bu büyük kavis

uzanıyor, gittikçe bize yaklaşıyordu. Bataryamız ateşini o tarafa doğru yöneltti. Fakat gökrenge hatlar şarapnellerin ateşi altında ilerliyor, bize yaklaşıyordu.

Yakınımda ıssız ve yüksek bir tepe vardı. Orada, bataryanın tarassut noktası bulunuyordu. İçimden ne geldi bilmem, fakat bir ara başımı arkaya çevirdim: Tepenin yanında bir süvari bölüğü gizlenmiş duruyordu. Demin söylediğim süvari bölüğü. Takımlar, birbirinin arkasında bulunan dört paralel hat halinde açılmıştı. Bütün süvari kolu ise saklı kalmak üzere, kavis şeklinde tepenin eteklerinde yerleşmiş bulunuyordu.

Gayet yakında bulunduğum için her şeyi iyi görebiliyordum. Bütün atlar beyazdı ve üzerlerindeki askerler gibi birbirlerine hiç benzemiyorlardı. Süvari sınıfında beyaz attan umumiyetle kaçınılır, ve belki de biricik olan bu bölük, gayet seyrek raslanan bir manzara arz ediyordu. Etraftaki çayırılık henüz yeşildi. Öyle ki, yan yana dizilmiş olan atların beyazlığı göze çok daha fazla çarpıyordu. Eyerlerin ve onların altındaki çuhaların ve gemlerin sarı rengi, askerlerin kahve rengi üniforması, bütün bunların yumuşak tonu atların beyazlığını gideremiyordu. Beyaz atlarda yalnız ince bir asalet bir güzelliğe sezelebilir: kara ve parlak gözlerin akıllı bakış, damarların yılankavî çizgileri, burun deliklerinin hassas yumuşaklığı, muhtelif organların nazıklığı ve sinirli titreyişi. Biliyorsun ya, ben, çiftçi evladım, beygirden anlarım. Bu anda başka bir şey de seziyordum: bütün atların gözleri parıldıyor, kulaklar ileri doğru dikilmiş, gemler dişler arasında takırıyor, yere beyaz köpük damlıyordu. Aşıkardı ki, ilk görünüşte göze çarpan bu sakinliğin arkasında, bu sinir gerginliği, hayvanların, kendi arzu ve şuuruları ile bütün gayretlerini sarfetmeye hazır oldukları, haydayanın onu anladığı ve ondan ne istediğini bildiği, o kudretli ve canlı kuvvet gizleniyordu. Bu saklı gerginlik askerlerde de seziliyordu. Bölüğün arkasında, biraz kenarda, bölük çavuşu duruyordu. Onun atı kuğu kuşu misali boynunu bükmüş, bütün vücudu, sirk atlarının gibi kabarmıştı.

Ben öyle dalmıştım ki, ancak signalın son sesini işitebildim. Zaten bataryamız da ateşini sıklaştırmıştı. Bölük komutanı, biraz ileri çıkmış, ateşin ve yakışıklı hunterini dörtlüye kaldırıp tepeye yaklaşıyordu. Onun arkasından beygirini borazanı koşturuyordu. Lâkin birdenbire durdu ve borazanını gökyüzüne doğru kaldırarak çalmaya başladı. Acele ve telaşlı sesler işitildi. Taarruza geçme işareti verilmişti. Beygir-

lerle süvariler arasından geçen sinir dalgasını gördüm. Fakat dış telaşsızlık bozulmadı. Sadece süvari çavuşunun kurumlu atı iki defa sırayla, durduğu yerde arka ayaklarına doğruldu. Bölük çavuşunun yüzü olduğu gibi sakin ve ciddi idi.

Yüksek sesle haykırılan şarkı makamında bir kumanda işitildi. Bölük titreyerek gürültüyle hareket etti. Nallar ağır ağır takırdamaya, hamutlar gıcırdamaya, kılıçlar çınlamaya başladı. Atlar, sabırsız, nefes nefeseydiler. Takımlar ilkönce, herbiri kendi başına hareket ediyormuş gibi, karışık bir şekilde ilerliyordu, fakat biraz sonra bütün bölük, uzun, beyaz bir çizgi halinde açığa çıktı. Atları tırısra kaldırdılar. Tam bu sırada subaylar birdenbire başını çevirerek arkalarına baktılar. Ben, o anda yüzlerinde gördüğüm ifadeyi hiçbir zaman unutmuyacağım! Kinlerinden çıkarılan kılıçlar havada parlıyor, bölük büsbütün açılıyor, atlar daha dikkatli koşuyor, ve git gide dörtlüye giriyorlardı. Havaya toz bulutları yükseliyor, ovada şiddetli bir kasırga hüküm sürüyordu. İnsanlarla atlar duman içinde gölgeler gibi görünüyor, kılıçlar gümüşten birer yılan gibi kıvrılıp parlıyordu. Toprağın inlediği bu korkulu ve ritmik gürültüler arasında kinli, tehdit edici ve deşetli hurra sedaları çınlıyordu.

Bölüğün harekete geçtiği çayırılıkta misir tarlalarının arasında bir dere vardı. Bölük o tarafa doğru inip, kayboldu. Toplar sustu, gergin ve sessiz bir sükût bastı. Misirlerin önünde bir canlılık görüldü, kül rengi üniformalar koşuyor, ne yapacaklarını şaşırıyor ve gruplar halinde bir yere toplanıyorlardı. Keskin ve boğuk silâh sesleri işitildi. Bölük öbür tarafa geçmişti. Orası yeşil ve temiz bir çimenlikti, toz yoktu. O tarafa doğru bakan ufukta mavi bir bulut gözüküyordu. Akşam üstü, aydınlık yumuşak, hava ise gayet şeffaftı. Beyaz atların uzun dizisi gayet ayan bir şekilde, görünebiliyordu. Sanki toprağın üzerinde uçuyor, kılıçlar, sağa sola savrulurak parıldıyordu. Ve bu uzun süvari dizisi sanki bu luttan çakan bir şimşekti. Yine o yüksek sesli ve boğuk hurra sadaları işitildi. Silâh sesleri birbirini takip ediyordu. Bir at düştü, fakat üzerindeki asker birdenbire doğrulup, sanki bu kasırganın hızına kapılmış gibi elindeki kılıcı havada savurarak ileri koştu. Süvarisiz kalan birkaç beygir, küçük daireler çizerek koşuyordu.

Bu sırada, bu bölüğün sıraları misirlerin yeşil duvarına vararak, büyük bir deniz dalgasının sırtı gibi, ona çarptı. Bundan sonra ne oldu göremedim. Karmakarışık bir kitle, seyrek silâh sesleri, küme küme olmuş insanlar ve atlar...

Bütün bunlar batıp, mısırların arasında kayboldu... Yine hurra sadaları ve vahşi bir gürültü duyuldu. Taarruz zaferle sonuçlanmıştı. Fakat nedense bu beni alâkadar etmiyordu. Ben, gördüğüm manzaradan hâlâ titriyordum. Ve hiçbir zaman hafızamdan silinmeyecek olan şey de işte buydu.

Birkaç gün sonra sargı ve pansıman noktasında bulunuyordum. Birkaç süvari bölüğü köye giriyordu. Törenli borazan sesleri iştiliyordu. Bir süvari kitle, her zaman muhteşem bir manzara arz etmektedir. Fakat o zamanki gibi bugün de, borazanların heyecanlı sadalarını işittim mi, hâlâ başka bir şey hatırlıyor, görüyorum. Gözlerimin önünde beyaz atlıların taarruzu canlanıyordu.

KALMUK'UN UYUKLAMASI

Antimovo'lu Sarandovitsa'nın hanının bulunduğu yer, yalnız dört yol ağzı değil, burası, birçok yolun kesiştiği bir yerdi. Bunun için sonbahar gelip de Dobrucanın her köşesinden kalkan sıra sıra araba kervanları Balçık iskelesine veyahut Batova'daki değirmenlere doğru yollandılar mı, Antimovo'daki Sarandovitsa'nın hanı önünden mutlaka geçmeliydiler. O zaman burada neşeli günler başlardı. Dışarıda, her zaman, beygirleri salınmış arabalar görülür; ve arabalara bağlı aç beygirler çullarının altında uyuklarken, içerde, handa, gaydalar çalar, neşeli bağırışmalar duyulurdu. Yiğitçe tepilen horaların gümbür-tüsü altında, arada sırada, döşeme çöküyormuş gibi çatırtılar işitilmeye başlardı. İnsan, içeriye girer girmez, tepeden tavana kadar, bütün odayı doldurmuş mavi bir sigara dumanıyla karşılaşır, bu duman içinde koca kalpaklı, gocuklarını ters giymiş, güneşten ve rüzgârdan yüzleri kıpkırmızı, palabıyık insanlar görürdü. Bu insanların hepsi yüksek sesle konuşur ve aralarında oturana varsa da, çoğu gûya gitmeye hazırlanmış gibi, bir elinde şarap kadehi, diğesinde kamçısı, ayakta dururlardı.

Tezgâhın arkasında ise, ızgaradan kalkan sucuk dumanı içinde, yaşının ilerlemiş olmasına rağmen, hâlâ güzel, boyu bosu hâlâ yerinde olan Sarandovitsa otururdu. Kolları sıvalı, saçlarını çemberinin etrafına dolamış, şarap döker, kahvaltılarını hazırlar, uşaklara emirler verir, ve bunca uzaktan atılan şakalara cevap vermeye icabettiği yerde gülümsemeye, misafirleri tatlı sözle karşılayıp uğurlamaya vakit bulurdu.

Tezgâhın yanında köşede gene her vakit, bütün bu gürültüye yabancı, Kalmuk dururdu. Ya masanın üzerinde uzanmış, yahutta ak sakalını diki dikine yukarı uzatırcasına başını arkaya dayamış, vaktini uyumakla geçirirdi.

Antimovo hanını, böyle bellemiştim. Sonbaharın geç vakitlerine kadar, havalar güzel, yollar kuru, oldukça bu han hep insanla dolar, şenlikler durmaksızın devam ederdi. Eski şarap

içilip bitince, Preslav şarapçılarının taze şarap dolu büyük fiçılar getiren arabaları gelmeye başladılar.

İşte o zaman, Geno dedeyle benim için en keyifli günler başladı. Dostluğumuz ve hâtıralarımız en çok bu zamana ve Antimovo hanına aitti.

Geno dede, aşağı yukarı yetmiş yaşlarında bir adamdı ve yaşlarımız arasındaki büyük farka rağmen onunla gayet iyi dosttuk. Ve bunun sebeplerinden biri, onun da, benim de, evdeki durumlarımızın aynı olmasıydı. Diyebilirim ki, o da, ben de hayatta lüzumsuz insanlardık. Bazı defa harmana giderek çalışmak teşebbüsünde bulunduğum oluyorsa da, iş elimden gelmiyor, âdeta dayanamıyarak, güneşin ateş saçışına aldırış bile etmeden çalışan ve yaba ile tırmıkların sapından elleri asla nasırlaşmayan çiftçilerin şaka ve alaylarından kaçarak kitaplarının yanına dönüyordum. Onlardan da bıkip usandığım zamanlarda ise Aleksinin kahvesine giderek salkım ağaçlarının gölgesinde oturuyordum.

Ya burada gelir gelmez Geno dedeyi buluyor, yahutta biraz sonra o gelip beni buluyordu. Oğullarıyla çekişip geldiği için, umumiyetle öfkeli gelir, kendisine itaat etmediklerinden şikâyet ederdi. Hakikatte ise, oğulları artık yaşlı başlı erkekler olmuşlar, geniş omuzlu dev gibi adamlardı ve bir iş ne kadar daha ağır ise, onlar ona o kadar büyük bir azimle girişirler, ve ihtiyarı dinlememeleri, istemediklerinden değil de, bunu lüzumsuz gördüklerinden idi. Geno dede, beğenmediği bir şeyi öyle değil de başka türlü yapılmasını söyler, ısrar ederdi. Ama, eninde sonunda yine herkesin canı istediği gibi hareket ettiğini ve bıyık altından ona gülümsediğini görünce öfkelenir, karşısına her çıkana adamakıllı azarlar ve harmanı terkedip salkım ağaçlarının gölgesine, yanıma gelirdi. Ve bir teneke kutucuktan çıkardığı enfiyesini çekerek: „Bu dünya tuhaf oldu! Sen ona ne diyorsun, o ne anlıyor!“ diye şikâyete başlardı. Ben onu sabırla dinliyor, her sözüne hak veriyordum. Böylece, benim gösterdiğim yakınlık, enfiyenin tesirine karışarak Geno dedeyi yavaş yavaş teskin ediyordu. O zaman biz her günkü meseleleri bir tarafa bırakıp, büyük işlerle, siyasetle, dünya hâdiseleriyle meşgul oluyorduk. Geno dede, sık sık istihraç kitabı okuduğu için, bazı defa Zodyaklardan ve meşhur Kazamiya'nın kehanetlerinden bahsediyorduk.

Fakat artık iskeleğe gitmek zamanı gelmişti. Salkım ağaçlarının gölgesi ve müneccimlik bizi tatmin etmemeye başladı. İlk yüklü arabaların Balçık yoluna koyulduklarını gördükçe, sabırsızlanmaya, göçetmeye geciken turnalar gibi, içimizde

bir üzüntü duymağa başladık. Yolculuk şiddetle celbediyordu; artık durduğumuz gibi duramazdık. Ne de olsa, Geno dedeyle ben, büsbütün lüzumsuz insanlar da değildik ya; bazı işler verilmiyor, yahutta verildiği zaman yapamıyorduk, bizim de elimizden gelen bir iş vardı: Balçık iskelesine gitmek. İşte artık bunun zamanı gelmiş, ve bu zamanın gelmesiyle bizim de sıramız gelmişti. Bunun için de, son iki üç gün salkım ağaçlarının gölgesi altında karşılaştığımız zaman herhangi bir Zodyak hakkında konuşmadık, bir defa olsun Kazamiyanın ismini zikretmedik. Yalnız bizi bekleyen yolculuktan bahsediyor, hareket edeceğimiz günü, saati tayin ediyor, en ufak teferuatları dahi kararlaştırmadan geçmiyorduk. Bununla beraber evvelki yolculuklarımızı hatırlıyor, tekrar tekrar Antimovo hanından bahsediyorduk.

En nihayet kararlaştırılan gün geldi, biz de yola çıkıyorduk. Arabalarımız buğday çuvallarıyla yüklü, altımıza birer çuval saman atılmış, yolculuğa hazırдық. Dizginleri elimize alınca besli beygirler sert sert adımlamaya başladılar. Yük ağır olduğundan araba silkeleniyor, tekerlekler biraz yanlasalar da çingirdamiyordu. Uzun yolu gece geçmemiz, sabahleyin erkenden iskelede olmamız ve aynı gün gerisin geriye dönmemiz lâzım geldiği için, yola gün batarken çıktık. Önümüzde yolun uzun, beyaz şeridi uzuyordu.

Küçük bir bayıra rastlayınca arabalardan inip Geno dedeyle muhabet ede ede biraz yaya yürüyor, sonra yeniden biniyorduk. Biraz sonra ortalık kararmaya, buğday ve mısır tarlaları alaca karanlığa gömülmeye başladı. Ne insana, ne de bir hayvana rasgeliniyordu. Yalnız herhangi bir tepenin üzerinde zaman zaman iri bir kartalın hareketsiz silüeti görünüyordu.

Uzun müddet böyle gidiyor, herkes arabasında hiç konuşmadan duruyordu. Ne birbirimizi, ne de etrafımızda bir şey görebiliyorduk. Ortalık karanlık içinde, ova, etrafımızı siyah bir çember gibi sarmış, üzerimizde yıldızla dolu gökyüzü parıl parıldıyordu. Geceyarısına doğru, yorgunluk, bize de, beygirlerle de tesirini göstermeğe başladığı zaman akşamdan beri dikkatlarımızı celbeden yıldızların altında, birdenbire birer büyük, siyah yumağı andıran birtakım tanıdık ağaçlar ve beyaz evler göründü. Bundan biraz sonra ise, karşıdan birçok yanan pencere ve saçtığı ışıkla meydanlığı aydımlatan açık bir kapı gördük. Antimovo hanına gelmiştik. Durup arabaları saldık, beygirlerin önüne biraz arpa samanı atarak içeriye girdik. Sarandovitsa'nın sesini işidir işitmez, karanlık

ova ve parlak yıldızlar sanki uzaklaşiverdi, istirahatın tatlılığı damarlarımıza birdenbire yayıldı.

Gözlerimiz karanlığa alışmış olduğundan, aydınlığa giriverince, Geno dedeyle birdenbire kapının yanında durakaldık ve meyhanenin içersini gözden geçirdik. Bu defa içeride az insan vardı. Sarandovitsa, bizi görür görmez gözlerini tezgâhtan kaldırdı ve neşeyle Geno dedeyi selâmladı. Sonra yeniden işine daldı, fakat biraz sonra tezgâha yakın bir masaya oturduğumuz zaman, yanımıza geldi ve ellerini kalçalarına dayayarak, her istediği zaman beliriveren tatlı tebessümle:

— E, Geno dede! dedi. Akıllı ve tecrübeli bir adam olduğunu şimdi herkesin önünde söyleyebilirim. Bu senenin bereketli bir sene olacağını söylemişsin, işte dediğin oldu. Böyle berekete çok seyrek raslanır. Ama şöyle bakalım, bunu nasıl anladın?

Bu övmeden azıcık gururlanmış olan Geno dede:

— Alâmetlerden! dedi ve enfiyesini çekerek, devam etti:

— Bunun böyle olacağını gösteren alâmetler vardı. Tabiat, her vakit alâmet gösterir, yeter ki insan onları görüp anlıyabilsin.

— Ben bir şey görmedim. Nasıl alâmetlermiş onlar?

— Spasovdene yakın yağan şiddetli yağmurlar neydi? O günler öyle yağmur yağdı ki, çobanlar, gûya bir gecenin gök yüzünden ateşten bir ejderin düştüğünü kendi gözleriyle görmüşler. Öyle söylüyorlar. Ama haydi bunu bir tarafa bırakalım; ejder miydi gördükleri, yoksa şimşek mi, bilmiyorum ama, ertesi gün beliren o kuşlara ne diyeceksiniz? Ne çoktu onlar gördünüz ya, bulut bulut! Bütün gökyüzünü kaplamışlar, hep güneş doğusuna doğru uçuyorlardı...

Sarandovitsa, bir şeyler hatırlarmış gibi, yavaşça:

— Hakikaten, bu kuşları biz de gördük! dedi. İyi amma, bunda ne var? Bu kuşlar, bildiğimiz kuşlardan hiç de farklı değildi.

Geno dede, teessüfle gülümsedi, enfiyesini aradı ve şöyle dedi:

— Sarandovitsa, bak sana ne diyeceğim: sen, akılsız karı değilsin, ama ne zodyakin ne olduğunu biliyorsun, ne de Kazaniya'nın dediklerini işitmişindir. Bu kuşların, bildiğimiz kuşlardan olduklarını söylüyorsun, amma hiç de öyle değil!

Geno dede, hemen hemen sinirlenmek üzereydi, aksırdı ve devam etti:

— Bu kuşlar ne kadardılar, nereden geliyorlardı? Gökyüzü simsiyah olmuştü. Her gün gördüğümüz kuşlara hiç benze-

miyorlardı onlar. Benden de senden de daha çok bilen biri, onların, deniz aşırı memleketlerden, dünyanın öbür ucundan adalardan geldiklerini söylemişti. Bu kuşlar orada yaşarlar. Kimse göremez onları, yanlarına kimse varamaz, amma yerlerinden kalkarak memleket memleket dolaşmağa başladılar mı, bilmelisin ki, bereket olacak, ama harb de olacak...

Her zamanki gibi yine tezgâhın yanındaki köşede uyuklayan ve kapalı göz kapaklarını güçlkle açan Kalmuk:

— Dostum Geno, dedi, seni gücendirmek istemiyorum ama, konuştukların şeyler, koca karı masallarından başka bir şey değildir. Olmıyacak bir kuşçağız, neler olacağını hiç anlıyabilir mi? Bereket var, bu doğru ama harb nerede? Ben, harb olacağını bir yerde işitmedim.

Geno dede, derhal-enfiyeyi aradı. Bu, onun sinirli olduğuna dair en emin bir alâmetti. Kalmuğa cevap vermeye tenezzül etmiyormuş gibi, biraz sustu ve gayet sakin bir tavırla:

— Kalmuk, Kalmuk! diyerek konuşmaya başladı. Günlerini uyumakla geçirdiğin bu köşeye sade kök salmadığınla kalıyorsun. Dünya ahvalinden ne haberin var? Harb yokmuş. Al gazeteyi de gör. Bakalım harb var mı, yok mu? İki aydan beri Amerika, Meksikalıyı dövüyor. Ama sen bir şey işitmişin. Sen, sadece şu köşede uyuklamak ve Sarandovitsa'nın eteklerinin hışırtısını dinlemek için doğmuşsun...

Bu sözleri duyan Kalmuk, ak sakallı çenesini biraz kaldırdı ve cani yürekte, tembelcesine gülmeye başladı. Sarandovitsa ve geldiğimizden beri tezgâhın önünde ayakta duran, arada sırada Sarandovitsayla konuşan bir erkek keza gülmeye başladılar. Erkeğin sırtında yıpranmış bir şehirli elbisesi vardı. Bıyıkları büyük ve sarı, kuşkulu görünen ve aptalcasına açılıp kapanan gözleri küçüktü. Elinde, durmadan çevirdiği, budaklı bir baston vardı. Boynunda ise, kırvat yerine, beyaz benekli alelade bir kırmızı mendil bağıydı.

Sarandovitsa, tezgâhın çekmecelerini açarak para saymağa başladı. Biz, diğerlerden epeyce uzakta bir kenarda oturuyorduk, öyle ki, yavaşça konuştuğumuz taktirde, bizi kimse işitemezdi. Geno dede, Sarandovitsaya doğru bakarak konuşuyordu:

— Bu karı hiç ihtiyarlamıyacak. Ona bakarken sanki anasını, o koca Sarandovitsa'yı görüyorum. Ah, bilsen, o, bundan çok daha güzel, daha tatlı dilliydi. Paşa olsun isterse, bu yoldan geçerken, onu görmek için mutlaka hana uğrardı.

Sözünün burasında eliyle Kalmuğu göstererek devam etti:

— Şu karşiki sakalı görüyor musun? O zaman bu daha gençti, amma hep o köşede otururdu. Şimdi bunu nasıl bekliyorsan, o zamanki Sarandovitsa'yı da böyle bekliyordu. Çoban kulübesini bekliyen köpekler gibi . . . bütün gün yatıyor . . .

Kalmuk bütün gün ya uyukluyor, yahutta kendini mahsus-tan uyuklar yapıyordu. İriyarı, fakat gevşek ve tembel bir adamdı. Bir iş yapıp yapmadığını, yakınları, evi olup olmadığını bilen yoktu. Onu her vakit hep burada görüyorlardı. Sarandovitsa'ya yardım ediyor, beygirlere bakıyor, büyük şarap fıçılarını arabadan indirmeye yardım ediyordu. Geride kalan serbest vaktini uykuda geçiriyordu. O kadar gevşek bir adamdı ki, Krali Marko kuvvetine sahip olmasına rağmen, çenesi yukarda, her vakit uyukladığını gördükleri zaman, kendisiyle alay eden sarhoşların şaka ve türlü oyunlarına asla ilgi göstermeden tahammül ediyordu. Çok defa Sarandovitsa'nın bakkal dükkânından saklı olarak aldıkları boyayla onun ak sakalını, kimi kırmızıya, kimi yeşile, kimi defa da bayrak gibi birkaç renge boyadıkları olurdu. Kalmuk, uyanır, sakaliyle olan biteni görür ve hiç kızmadan diğerleriyle beraber o da gülerdi.

Vakit gece yarısını geçmişti. Etraf masalarda muhabet eden köylüler ayağa kalkarak hesaplarını ödediler ve çıkıp gittiler. Kalmuk uyukluyordu. Sarı bıyıklı adam hâlâ gitmemişti. Sarandovitsa'ya bir şeyler anlatıyordu. Fakat Sarandovitsa hesaplarına dalmış, sadece yüzünü buruşturuyor, herife, engel ol-mamasını anlatmak istercesine elini sallıyordu.

Bu sırada yan taraftan küçük bir kapı açıldı ve içeriye uzun boylu, yakışıklı bir kız girdi. Bu kızla Sarandovitsa arasındaki büyük benzerlik hemen göze çarpan bir şey idiyse de, genç kız daha zayıfça, daha çevikti ve ihtiyar Sarandovitsa'da artık sönmekte olan o güzelliğin cazibesine malikti. Kız, bize doğru üstünkörü bir göz attı ve Sarandovitsanın kulağına bir şeyler fısıldadı. Sarandovitsa, ona da eliyle aynı sinirli işareti yaptı; fakat kız aldırmadan, daha çok ısrarla, kadının kulağına bir defa daha eğildi. O zaman Sarandovitsa paraları topladı, sinirden dudaklarını ısırarak, acele acele küçük kapıdan çıktı. Kıza şarap ısmarladık, hemen getirdi. Hafif adımlarla yavaş yavaş yürüyor, gülümsüyor, gözleri ışık doluyordu. Kalmuk, onun adımlarını işitince gözlerini biraz araladı, sonra yeniden kapadı. Yabancı erkeğin yüzünde ise, kederli, utangaç bir tebessüm belirdi. Sarı bıyıklarının uçları yukarı dikilmişti ve her defa kız yanından geçerken

bir şeyler fısıldıyordu. Kız, ona bir defa olsun cevap vermedi. Fakat, geldiği andan beri nasılsa, hep öyle güler yüzlüydü.

Sarandovitsa döner dönmez yine çekmecenin başına geçti. Anası gelince kızı hemen gitti ve ardından küçük kapı kapandığı zaman, o yabancı adam bize arkasını çevirmiş, o tarafa doğru bakakaldı. İki yandan bıyıklarının uçları görünüyor, elindeki bastonu hiç arasız eğri büğrü ayakkaplarına vuruluyordu.

Geno dede, tek söz söylemeden yüzüne baktı ve gülümsedi. Kalmuk uyukluyordu.

Bir ara Sarandovitsa:

— E-e, artık uyku zamanı geldi! dedi ve başını sarı bıyıklı adama doğru çevirerek:

— Bataşkı, sen daha ne duruyorsun, seni yol bekliyor. Haydi yürü, zira kurtlar paralar, diye ilâve etti.

Yabancı adam, başını bize doğru çevirerek gülümsedi. Küçük gözleri ateş içindeydi, yüzü kızarmıştı. Biz de ayağa kalktık. Yabancı adama ne oldu kimbilir, bindenbire hızlı hızlı yürüdü. Kapıdan çıkarken hepimize „hayırlı geceler“ dileyerek karanlıkta kayboldu. Sarandovitsa arkasından baktı. Yüzünü buruşturarak nefretle gülümsedi.

Geno dede:

— Bu adam da kim? diye sordu.

Sarandovitsa birdenbire köpürüverdi:

— Bırak şunu, ulan, karşımda mum gibi dikilmiş işime karışıyor. Kimdir diye soruyorsun . . . Burada, Sırnino köyünde muallim . . .

— Galiba sana güveyi olmak istiyor . . . Fena değil, okumuş adam.

Sarandovitsa tezgâhın arkasından ayrıldı, ellerini kalçalarına götürerek, birini azarlıyormuş gibi sert sert konuşmaya başladı:

— İster okumuş olsun, ister altından yapılmış olsun, bana lâzım değil. Benim evecek kızım yok. O, hiç de kızıma göre değil. Bana bak, Geno dede, ben meyhaneci kıziyım, kızım da meyhaneci karısı olacak. Bu mülk bana, annemden kalmış, ben de onu kızıma bırakacağım. Akmazsa da damlıyor bari, her ne de olsa, bir aileyi geçindirebilir. Benim güveyim önlük takmayı ve şu tezgâhta oturmayı bilmelidir. Ve her şeyden evvel insan olmalıdır . . .

— Peki, bu insan değil mi?

— İnsan ama, elâlemin maskarası olmuş. Çok parası varmış diyorlar; sırtında adamakıllı bir gömleği olmadıktan sonra,

eksik olsun parası da, kendisi de... Sonra, şu da var... Galiba akli da pek yerinde değil.

Sarandovitsa parmağıyla başına vurarak:

— Burası boş! diye ilâve etti.

Konuşmamıza Kalmuk da karıştı. Uykudan uyanmış ve yamımıza gelmişti.

— Muallimden mi bahsediyorsunuz? dedi. Gülünç ve pinti bir adamdır. Kılı kırka böler, derler ya, geçen sene, İvanovdende, karşısına birkaç delikanlı çıkarak, âdet gereğince, onu ıslamak istemişler. Bire adam, birkaç kuruş verip de yakarı kurtarsana! Hayır! Elindeki bastonunu sağa sola çevirmeye başlamasın mı? Birkaç kişinin omuzuna veya koluna vurmuş... Delikanlılar da şunu yakalıyarak doğru dereye götürmüşler. Dere don olduğu için, buzun üzerinde bir delik açmışlar ve onu soğuk suya atmışlar. Bıyıkları, sıçan kuyruğu gibi sip-sivri donup kalmış.

Kalmuk esnedi, kocaman kollarını gerdi ve bir dakika öncesine kadar ağzını açmamış olduğu halde:

— Bu akşam tatlı tatlı konuştuk. Haydi, geceleriniz hayırlı olsun! dedi.

Geno dedeyle biz de çıktık... Köyde horozlar ötmeye başlamıştı. Beygirler, uslanmış, başlarını eğmişler uyukuyorlardı. Biz, önlerinde dağılmış samanı bir yere topladık. Hayvanlar yeniden kıtır kıtır yemeğe başladılar. Ben, arabaya bindim, çünkü hep orada yatarım. Fakat Geno dede, Kazamıyanın taraftarı olup, yıldızları müşahede etmeyi sevdiği halde, bunu yerden yapmayı tercih ediyordu... „Ben ihtiyarım, iki tarafıma dönerken yere düşerim.“ diyordu. Tekerleklerin yanına uzandı.

Biraz sonra aşağıdan:

— Sana ne dedim, işittin mi? diye bağırdı. Çoban yıldızı doğduğu zaman beni uyandır. Ama dikkat et, kervancı yıldızı değil, çoban yıldızı diyorum. O, bambaşka bir yıldızdır ve gayet erken doğar...

Ben, bu nasihatları geçen seneden hatırlıyordum ve hangi yıldızın kervancı, hangisinin çoban yıldızı olduğunu hiç yanılmadan farkedebilirdim. Uykum yoktu. Zaten evvelden de, böyle gecelerde uyuyamamıştım. Sarandovitsa, hanı kapamıştı. Kale gibi, yüksek taşlı duvarları olan büyük bina sessiz bir karanlığa gömülmüştü. Yalnız, hancı kadının, kızıyla beraber oturduğu evin iki penceresi hâlâ aydınlıktı. Beyaz perdelerde bir takım gölgeler oynayıyordu. Profilden bir yüz görüyordum. Bu bir kız yüzüydü. Sonra iki kol yukarıya uzanarak başın üzerinde

bir çember meydana getirdi, gergin perde üzerine, dökülen bir top saçın coşkunu dalgaları ayan bir şekilde resmedildi. Ve bu gölge birdenbire irkilerek dağıldı ve ışık sönüverdi.

Bundan sonra epeyce zaman geçti. Karanlıkta, yakından bir çitirtti geldi. Baktım: bir adam, şimdiki kadar saklanmıştı herhalde, karanlıkta, duvara sine sine uzaklaşıyordu. Yıldızların hafif aydınlığında, gözüme bir baston parıltısı, bir bıyığın iki sivri ucu ilişti. Hemen tanıdım. Muallimdi. Artık gidiyordu.

* * *

Bundan sonra daha çok defalar Geno dedeyle beraber Antimovo hanından geçtik. Orada çok çeşitli insanlara rastladık, birçok vakalara şahit olduk. Fakat iki şey handa daimi olarak değişmeden kaldı: güya Sarandovitsa'yla konuşan, hakikatte ise her an küçük kapının açılmasını bekliyen Sır-nevo muallimi ile köşede uyuklayan Kalmuğu, ne zaman gitseydik hep orada gördük.

Fakat bir gün, hiç beklemediğimiz bir anda, burada, yine beklemediğimiz bir değişiklik gördük; Sarandovitsa'nın yerinde yabancı bir delikanlı çalışıyordu. Doğrusu ya, en ağır işlerle başa çıkabilen bu becerikli, sağlam kadının, hem de bunca uşakları varken, başka birinin yardımına muhtaç kalması, tuhafımıza gidiyordu. Sarandovitsa, yine eskisi gibi tezgâh başında oturuyor, fakat bir şeye el sürmeden, ciddi bir tavırla, delikanlının işini takip ediyordu. O ise, becerikli ve çevikti, elinden her şey geliyor, meyhanede işler mükemmel bir surette yürüyordu. Daha Sarandovitsa'nın, ondan memnun olup olmadığı anlaşılmamıştı ki, delikanlı, oraya her gelenin kalbini kazanmaya muvaffak oldu. Sarışın ve yakışıklıydı, herkese karşı aynı derecede lütüfkâr ve terbiyeli davranıyordu. Adı Zahariya idi ama, kim bilir neden, biri ona Zaharço adı takmıştı. Bu okşayıcı ve tatlı isim ona pek çok yakışıyordu. Ve herkesin ona bu isimle hitabettiğini gördükçe, Sarandovitsa'nın da gönlü oluyordu. Böylelikle, öfkelenerek her vakit parlayıvermeye ve aynı zamanda da büyük nazıklığe muktedir olan bu kadın, Zaharço'ya karşı kendi oğlu gibi davranmaya başladı. Ona bir şey söylerken: „Zaharço, şunu alsana! Zaharço, bak bakalım orada ne istiyorlar!“ diyerek hitap ediyordu. Onun sesine, meyhanenin her köşesinden yükselen „Zaharço, Zaharço!“ sesleri de katılıyordu.

Muallim, yerini, daha işler buraya kadar varmazdan evvel terketmişti. Artık, ne tezgâh başına gidiyor, ne de Sarando-

vitsa'yla konuşuyordu. Bir kenara oturup, bastonuyla bıyıklarımı karıştırıyor, başı eğik, önüne bakıyordu.

Zaharço işinde gittikçe daha çok muvaffak oluyordu. Yolcular, aralarında, Sarandovitsa'nın, bu genci kendisine güveyi yapmak istiyor, kızını ona nişanlıyacak yahutta artık nişanlanmış olduğunu konuşmaya başladılar. Muallim içkinin derecesini kaçırmaya başladı. Evvelden kahve ve çaydan başka bir şey ağzına koymayan bu genç erkek, şimdi, her yeni içki meraklısı olan gibi, ihtirasla içmeye başladı. Hem de yalnız rakı içiyordu. Handa ne olursa olsun, bir şeye aldırış etmiyordu. Ne Sarandovitsa'ya, ne de, önceleri kinli ve sahte bir tebessümle takip ettiği Zaharço'ya bakıyordu. Fakat, küçük kapının bulunduğu taraftan o tanıdık tatlı sesin: „Zaharço, gel bak sana ne söyliyeceğim!“ deyişini işittiği zaman, birdenbire sarsılıyor, başını o tarafa çevirmemek için gayretler sarfediyordu. Ve ortalığı saran sükût içinde bütün masalarda oturanların gözlerini kendi üzerinde hissettikçe, yere daha çok azimle bakıyor, kaşlarını daha ziyade çatıyordu. Sonra da kadehini ağzına kadar doldurarak, bir solukta içiyordu.

Meyhanede geç vakte kadar kalıyor ve allahısma marladık yahut hayırlı geceler demeden herkesten sonra çıkıyordu. Bazı defa çıktıktan sonra, yine dönüyor ve biraz daha kalıp gidiyordu. Üzerinde, kaybettiği kıymetli bir şeyini arıyan, ve çok geçmeden ümitsizlikten intihar edecek olan bir insanın hali vardı. Çok zayıflamıştı; üstüne başına hiç bakmıyordu. Bıyıkları, önceki gibi yukarı doğru kıvrık değildi.

Bir gün Geno dede, Sarandovitsa'ya:

— Bu adam pek hoşuma gitmiyor, dedi. Fazla içmeye başladı.

Sarandovitsa da:

— Evet, çok içiyor, hem de hep rakı içiyor! diye cevap verdi ve sinirli bir tavırla Zaharço'ya:

— Zaharço, sana kaç defa dedim, artık bu adama içki verme! diye bağırdı.

Zaharço tatlı tatlı gülümsedi ve bundan bir parça olsun vicdan azabı duymadan:

— Kendisi istedikten sonra ben ne diye vermiyeyim. Hem de, adamcağız, içtiğini ödüyor.

Geno dede yine:

— Korkuyorum, tutup bir şey yapmasın! dedi.

Sarandovitsa, endişesiz bir tavır takınmak istercesine:

— Ne yapacak? diyerek çıkışacak oldu, fakat sesinde bir telâş sezildi.

— Akıllı adam öyle şeyler yapmaz ama, bunun akli yerinde değil galiba...

Sarandovitsa, Geno dedenin bu sözlerine derhal cevap vermedi. Uzun bir sükût bastı. Bu sükût esnasında Kalmuk uyandı. Zaten Sarandovitsa da ona doğru bakıyordu. Bu sırada gözüne, Sarandovitsa'nın gözüyle Kalmuk'a işaret verişini ilaştı. Kalmuk, arı sokmuş gibi yerinden fırladı, biraz evvel muallimin oturduğu masaya bir göz attı ve yağmurluğunun eteklerini toplayarak acele acele dışarıya çıktı. Sarandovitsa, Zaharço'ya doğru bakarak, onun mahzene indiğini görünce:

— Ne yapabilir? diye konuşmaya başladı. Amma senin dediğin de doğru. Akli pek yerinde değil de onun için ben de Kalmuğu onu takip etmeye gönderdim. Benim kabahatim ne? Kızımı istiyormuş. İyi ama, kızım onu istemiyorsa, zorla güzellik olur mu? Bak, Zaharço'ya diyeceğim yok. Onu ben de beğeniyorum, kızım da. Bir bakarsan, insan elma değildir, kesip de içini yoklayamazsın, ama, kısmet neyse o olacak. Ben, bu işi böyle düşündüm, böyle de olacak. Haydi, hayırlı geceler!

Dışarıya çıkarak arabalarımıza doğru yollandık.

Yerlerimize yerleştikten sonra Geno dede, aşağıdan:

— Bana bak! diye bağırdı. Çoban yıldızı doğunca beni uyandır. Ama dikkat et, çoban yıldızı, kervancı yıldızı değil, şaşırmasın!

Ben, onu dinlemiyor, karşılıklı aydınlık pencereye bakıyordum. Beyaz perdelerde cazibeli şekiller oynuyordu. Biraz sonra oranın lâmbaları da söndü. Ben, muallimin gölgesini yine göreceğimi zannederek dik dik karanlığı süzmeğe başladım. Biraz sonra hakikaten de ayak sesleri gelmeye başladı. Karanlık içinde iri bir silüet görüldü. Kalmuk hanın etrafında dolaşıyordu...

* * *

Bir gün yağmur çiseliyor, soğuk soğuk esen dağ rüzgârı yüzümüzü haşlıyordu. Biz, Antimovo hanına bir ayak evvel varıp da ısınmak için acele ediyorduk. En nihayet hana varıp da yağmurluklarımızın kukuletelerini indirdiğimiz bir sırada, buraya her vakitten daha ziyade araba toplandığını,

fakat insanların içerde değil de dışarıda durduklarını ve gruplar halinde toplanmışlar, heyecanla bir şeyler konuştuklarını gördük. Hanın kapıları kapalıydı. Karşımıza ilk çıkana:

— Ne var? diye sorduk.

— Bırak sen... öyle bir şey oldu ki, ne diyelim.

— Ne var? Ne oldu, yahu?

— Ayol, şu Sırnino muallimi, Bataşki miydi neydi, var ya? Tutup da Sarandovitsa'nın kızına tabanca çekmiş, sonra da kendini öldürmüş.

Hayretten şaşırmış bir vaziyette birbirimizin yüzüne bakıyor, kulaklarımıza inanmıyorduk. En nihayet arabalardan indik, beygirleri saldık ve diğerleri gibi biz de, kamçılar elimizde, Sarandovitsanın evi önünde toplanmış olan kalabalığa karıştık. Etrafımızda dehşetli bir gürültü vardı; kâh bu tarafa, kâh öte tarafa kulak veriyorduk. Hâdiseyi gözüyle görmüş olduğunu iddia eden birine rasgeldik ve korkunç vakayı baştan sonuna kadar onun ağzından dinledik.

İskeleyle giderken buradan geçmiştik. İşte aynı gün, muallim, her zamanki gibi buraya gelmiş, fakat bu defa hana değil de, doğrudan doğruya Sarandovitsa'nın evine gitmiş. Evelden birçok defa tekrarlamış olduğu teklifi yine yapmış. Gayet sinirliymiş, bunun için onu üzmemek maksadıyla, biraz düşünelim diyerek teskin etmeye çalışmışlar. Bazıları gene Sarandovitsa doğrudan doğruya, kızının artık nişanlı olduğunu söylemiş diyorlar. Muallim bir kahve istemiş, Sarandovitsa da bunun üzerine hana gitmiş. Kadın çıkar çıkmaz muallim arkasından kapıyı kilitlemiş ve tabancayı kızına çevirmiş. Kim bilir pencere açık mıymış, yoksa korkusundan mı onu açmış, bilinmiyor, fakat muallim ateş ederken kız artık pencereden atlıyormuş ve böylece dışarıya yere düşmüş. Katil başını pencereden çıkarmış (bu anda onu görmüş olduğunu iddia edenler vardı) ve kızın ölü olduğunu inanarak gerisin geriye dönmüş ve şakaklarına kurşun sıkarak intihar etmiş. Şimdi içeride bu odada yatıyordu. Pencere açıktı, rüzgâr beyaz perdeyi dalgalandırıyor, içeride soğuk ve korkunç bir karanlık hüküm sürüyordu. Kapı önünde ve evin etrafında, omuzlarında çakmaklı tüfeklerle köylüler, nöbet bekliyorlardı. Pencerenin altındaki kaldırımın taşları üzerinde kırmızı kan lekeleri vardı.

Sarandovitsa meydanda yoktu. Herkesin acıdığı kızı, yalnız yaralanmış ve derhal şehre götürülmüştü. Şimdilik handa

yalnız Kalmuk kalmış, o da şaşkın şaşkın dolaşıyordu. Bütün değişmişti. Bu korkunç hâdisenin önceden görülmiyen bütün kuvvetlerini uyandırmıştı, avlu içinde şunu bunu topluyor, yalnız başına akla sığmayacak ağır yükler kaldırıyor, hiç kimseyle konuşmuyordu. Diyorlar ki, Sarandovitsa, muallimin kahvesini yapmaya giderken, onu derhal eve göndermiş. Fakat Kalmuk gelinceye kadar her şey bitmiş. O, yetişir yetişmez kapıyı kırmış, pencereden atlamış, yaralıyı bir çocuk gibi kucığına alarak hana götürmüş.

Yağmur hâlâ çiseliyordu. Köylüler birer birer arabalarına binip, korkunç havadisi her tarafa yaymağa gidiyorlardı.

Geno dedeyle biz de yola koyulduk.

Birkaç gün sonra buraya yine geldiğimiz zaman Sarandovitsa'yı handa bulduk. İki üç hafta sonra da kızı döndü. Pek tabii ki, geçirmiş olduğu tehlikeli vakanın izleri, solmuş ve biraz da üzülmüş görünen yüzünden henüz silinmemişti. Fakat yürüyüşü yine öyle hafif, hep öyle neşeli neşeli gülümseyordu. Küçük kapıyı açarak hep aynı tatlılıkla: „Zahari, gel bak sana ne söyleyeceğim!“ diye haykırıyordu.

Muallim artık meydanlarda yoktu. Onu, yalnız gülmek ve alay etmek maksadıyla anıyorlardı. O ise, ölümünden sonra bile, insanı güldürecek bir şey bırakmıştı: Yalnız onun yapabileceği bir tarzda epeyce para biriktirmişti. Ve kimsesi olmadığı için, bu paranın bir kısmını kiliseye, diğer bir kısmını mektebe, kalan bütün parasını ise, öldürmek istediği kızın anasına, teselli olsun diye, bırakmıştı. Bu husustaki vasiyetnamesini cebinde bulmuşlardı. Şimdilik yapılan bütün şakalar hep bunun etrafındaydı.

Köylüler gülüşerek şöyle diyorlardı:

— Kızı alamadı ama, hiç olmazsa, ona çeyiz bıraktı.

Bir defa Geno dede, Sarandovitsa'ya, bunun doğru olup olmadığını sordu. Birçok defalardaki gibi yine yalnızdık; o, bizden hakikati saklamadı.

— Sen de bu parayı aldın, öyle mi? dedik.

— Ne diye almiyayım, Geno dede! Vasiyetname dürüst ve kanuniydi. Zaten bu işin bana kaç mal olduğunu biliyor musun? Geçirdiğim korkuyu ve üzüntüyü bir tarafa bırak, ama hanım üç gün kapalı kaldı. Ya doktorlara ve ilaçlara verdiğim para!... Ne diye almiyayım? En nihayet adamcağız öyle istemiş, öyle yapmış, canı öyle istemiş...

Sonbahar sonuydu. Hava yağmurlu, yollar çamur içindeydi. Geno dedeyle benim yolculuklarımıza son gelmişti. Ve bundan bir iki ay sonra Sarandovitsa'nın, umumiyetle sağlam ve kuvvetli insanlarla olduğu gibi, ansızın öldüğünü öğrendik. Ve ertesi sene sonbaharda yine Antimovo hanından geçerken, tezgâh başında Zaharçonun karısı olan genç Sarandovitsa'yı gördük. Anası gibi boylu boslu, biraz şişmanlamış ve galiba ondan daha güzeldi. Sanki bu işe çoktan alışmış gibi, elçabukluğuyla ve mahirane bir şekilde çalışıyordu. Han, yine ve belki de evvelden çok daha fazla insanla doluyor, yine şenlikler yapılıyordu.

Tezgâhın yanındaki köşede ise, Kalmuk, yağmurluğuna sarılmış uyukluyordu.

İKİ DÜŞMAN

Köyün en büyük çobanı olan Rahni, evden çıkarak, karın üzerindeki izlere dikkatle baka baka ağılın çiti boyunca yavaş yavaş yürüdü. Karın üstünde çeşitli izler vardı: tavşan, keklik, tilki izleri... Bilhassa tilki izleri derhal tanılıyordu; kimi yerde karın sathı süpürge geçmiş gibi görünüyordu: gezdiği yerde kuyruğunu oynatmak bu hayvanın adeti idi ya... Fakat kurt izi hiçbir yerde yoktu. Rahni buna çok şaşıyordu. Durakladı, ellerini gocuğunun yenlerine sokarak, uzun uzun kuzeye baktı. Gözleri, soğuk rüzgârdan yaşarmış, kaşlariyle uzun sarı bıyıkları buz tutmuştu. Ova ıssız, kar, yağdığı gibi öylece kalmıştı. Yollar daha açılmamış, insanlar kalkmamış, meydanlarda tek canlı varlık görünmüyordu. Fakat kurt mutlaka buralardaydı. Eski bir çoban olan Rahni, buna emindi. Böyle bir havada, böyle bir kürtünde yırtıcılar kendilerini bey gibi hissedeler.

Bunun için, tek bir kurt izi olmadığı ve her gece kurtun ulumaları duyulduğu için, dikkatli olması lâzım geldiğini anladi. Geri döndü, durdu ve ağılının yüksek çitine baktı. Kendini methetmek için birisini arıyormuş gibi, istemiyerek etrafına bakındı. Çit değil, âdeta bir kaleydi bu! Çit, ilkönce bir insan boyu yüksekliğine kadar, insan parmağı bile giremeyecek bir şekilde Deliorman sığıyla sapaşağlam örülmüş, bundan sonra bir sıra kuru, siyah diken dizilmişti. En sonra da mızrak gibi uçları sivri birer sırk dikilmişti. Sırıktan sığıya ise, ilk üç sıra yaban asmasından ip girilmişti. Her sığın üzerine de beyaz beyaz birer manda kafa taşı geçirilmişti ki, bunlar, çiti atlamak isteyen kurtlarla alay ediyormuş gibi, yüksekten gülümsüyordu.

Bundan maada Rahninin, ayı gibi kocaman köpekleri ve bir tüfeği vardı. Fakat bütün bunlara rağmen, tetbirli davranmayı, her şeyden evvel ırgatı Kalini biraz sıkımayı kararlaştırdı.

Kalin, biraz aptalcaydı. Kimin olduğunu, nereden geldiğini, hiç kimse bilmiyordu. Bir sabah sahibini kaybetmiş bir köpek

gibi Rahninin kapısı önünde durmuştu. Nereli olduğunu, nereye gittiğini sordukları zaman, bir cevap vermeden gülümseyordu. Fakat sağlam kolları vardı, bu sebepten dolayı da Rahni onu yanına aldı. Yazın yalnız başına koyunları otlatıyor, kışın gübre götürüyor, kuru ot taşıyor, en ağır ve en pis işleri yapıyordu. Şiddetli rüzgârdan, yağmurdan ona bir şey olmuyordu. Bazı defa dışarıda yattığı oluyor, ve sabahleyin kalkınca, geceleyin etleri üzerine yağın karı silkiveriyordu. Rahniye göre, onun bir kusuru vardı: çok yiyordu. Ağzını doldurarak, boyun damarlarını şişirerek, hayvanlara has olan bir zevkle doymaksızın yiyordu. Üstüne de bir su içip ıhlıyor, pufluyor, vakit gündüz ise, derhal işe başlıyor, gece ise koyunların arasına sokularak ısınıp uykuya dahiyordu.

Rahni, evine döndüğü zaman, Kalin koyunların arasında dolaşıyordu. Her zamanki gibi sakin görünüyordu.

Rahni, sert bir tavırla:

— Kalin, bu gece kurdu işittin mi? diye çıkıştı. Gözlerini aç, sonra derini soyarım ha!

Kalin, Rahninin dediklerini işitmiyormuş gibi, alık alık bakıyordu.

— Sakın kurt gelmesin, anladın mı?

— A-a... kurt mu dedin. Ya köpekler? Bu çitten kurt girebilir mi?

Kalin, kalın sesle abuk sabuk şeyler konuşuyordu. Ve tam bu anda yanından geçen Rahninin küçük kızı Mita, onların konuşuklarını işitince gülmeye başladı. Gülünç bir şey söylemiş olduğunu zannederek, Kalin de gülmeye başladı.

Rahni, buna sinirlendi:

— Gülme! diye bağırdı. Gülme ve söylediklerimi iyi belle, zira elindeki sopayı alırsam...

Kalin yüzünü buruşturarak sustu. Buraya kurt gireceği, onun aklından bile geçmiyordu. Zaten şimdiye kadar bir defa bile kurt uluması işitmemişti, çünkü tam o sıralarda o, derin uykularda bulunuyordu. Bu gece de yine öyle erkenden ve yine bir şey düşünmeden yatıp uyudu.

Yine bu gece meyhaneden dönen Rahni, belli belirsiz boğuk bir ses işitti. Durup kulak verdi. Gökyüzünün simsiyah olduğu, yıldızların yanyana parıldadığı ve ışıklarının soğuktanmış gibi titreştiği bu anda, beyaz karlı kır tarafından gaddar ve korkunç bir kurt uluması geliyordu. Bütün köyün köpekleri havlamaya başladılar. Rahni, hızlı hızlı, doğru Kalinin yanına gitti, onu tekmeyle uyandırdı ve ağıla değil, dışarda kapının yanına yatmaya gönderdi. Kalin homurdandı,

söylendi ama, biraz sonra yeni yerinde de alışıp uyuyakaldı.

Aradan iki üç gün daha geçti. Havalarda değişmiş, bir gece eski karın üzerine yeni kar yağmıştı. Rahni, sabahleyin erkenden dışarı fırlamış, kara bakıyor, üzerindeki izlere dikkat ediyordu. Ve bu defa, çit boyunda değil de, çitten epeyce uzakta, köyün hemen bemen dış tarafında bir yerde kurt izleri gördü. Yüreği, karşısında kurt varmış gibi, hızlı hızlı çarpmaya başladı. Ne iri parmak, ne büyük izdi bunlar!... Rahni: „Her halde buzağı kadar büyük olacak“ diye düşündü ve başını kaşdı. Kurdun izleri, hiç sağa sola sapmadan, doğru gidiyordu. Bu, Rahniyi hayrette bıraktı. Sanki bu fena hayvan, buradan köpeklerden asla korkmadan ve av düşünmeden, tembelcesine, yavaş yavaş geçmişti. Aç değil miydi, yoksa bazı insanların dediği gibi, çeneleri kilitlenmiş miydi? İnsanı, çeneleri kapalı olan kurttan allah saklasın. Böylesi, bir tek koyunu yiyemez, fakat bütün bir sürüyü boğup geçermiş.

Birdenbire katı bir karara varmış gibi, endişeyle acele acele eve döndü. Giderken: „Ah, bu Kalin, ah bu ahmak, malımı ziyan edecek!“ diye düşünüyordu. Zaten insan Kalini, yiyip yiyip uyumayı bilen bir insandan başka türlü tasavvur edemez ki. Öfkeden acele acele yürüyor, tir tir titriyordu. Kalini, ağıl önünde kar temizlerken buldu. Koyunlar henüz çıkarılmamıştı.

Tek söz söylemeden, ırgatın elindeki sopayı kaptı ve kapıldığı gibi de var kuvvetiyle vurmağa başladı. Kalin, iki büküm olmuş, kendini korumak için kollarını uzatıyordu. Anısının başına gelen bu belâ karşısında ne yapacağını bilmiyordu, gücenerik duvar boyuna çekildi ve oturup ağlamaya başladı.

Rahni, deli gibi bağıyordu:

— Seni gidi hıncır, seni. Ben seni bunun için mi besliyorum? Ejder gibi yiyip içiyor ve uykudan başka bir şey bilmiyorsun. Sana demedim mi, içeride değil, burada yatacaksın diye! Kır kurt dolu, bizi diri yiyecekler!..

Rahni, bağırdı, çağırdı ve en nihayet çıkıp gitti. Mita, koyunların gamsızca geviş getirdiği ağıldan gizlice geçerek, Kalinin yanına geldi. Ona korku ve merhamet dolu gözlerle bakarak:

— Kalin, bir yerin ağrıyor mu? diye sordu.

Kalin, başını kaldırıp:

— Elbette ağrıyor! cevabını verdi ve yeniden ağlamaya başladı. Ağlarken, yüzü çirkin ve korkunç bir hal alıyordu. Gözyaşlarını silmiyor, yanaklarını ıslatıyordu. Onun zayıf aklından fena bir düşünce geçmiyordu. Kendisini besleyen

Rahniye, baba gözüyle bakıyordu. Ona, köpek gibi sadıktı. Bütün öfkesini kurda, bu görünmeyen ve asla korkmadığı hayvana döktü. Hem öfke, hem de nefretle:

— Kurt gelcemiş... şeytanlar gelecek dedi.

Mita gülmeye başladı. Kalın de gülümsedi ve sanki bir şey tutmuş gibi avuçlarını sıkıyor ve kalın bir sesle:

— Onu şöyle bir tuttum mu kulaklarından, göstereceğim ona ben!... diyordu.

Fakat o günden sonra Kalinin rahatı büsbütün kaçtı. Rahni, her gece olur olmaz saatte onu uyandırıp: „Kalin, köpekler havlıyor. Git bak ne oluyor!“ diye haykırıyor veyahut daha fenası, karnını adamakıllı doyurmasına meydan vermiyordu. Mütemadiyen: „Kalin, yeter yediğin, git. Etrafı bir dolaş bakalım.“ diyerek onu rahat bırakmıyordu. Havalara bozuldu bozulalı kurdun uluması işitilmez olmuştu ki, Rahni, her karanlık yerde kurt dolaşıyor zannediyordu. Mitayı bile azarlamaya başladı:

— Şu Kaline çok yemek veriyorsun. Hem çok yiyor, hem de uykuyu fazlaca kaçırıyor, diyordu.

Kalin, buna çok üzölmeye başladı.

Yüzü her vakit buruşuk, hep yere bakıyor, hiç gülmüyordu. Kalbinde, başkalarına değil de, sırf kurda karşı müthiş bir garaz bağlamıştı. Bu kurt, onu uykusunda bile rahat bırakmıyor, ağzından lokmasını bile kapıyordu.

Kalin, önceden korku nedir bilmiyordu. Bunun için son zamanlarda çok başkalaştı. Geceleri kalkarak yalnız başına ağılı bekliyor, dışarıdan köpek havlamaları gelmeğe başladığı zaman, hemen o tarafa, hattâ daha uzaklara koşuyor, gidip ovayı dolaşıyordu. Rahni: „Şunu akıllandırdım!“ deyip seviniyordu. Fakat Kalin, ne Rahniyi, ne de koyunları düşünüyor, yalnız kurdu arıyordu. Bir defa şuna rasgelip, de yakalayabilseydi!

Ay doğarken dışarıyı aydınlanıveriyor, kar parıldamaya başlıyordu. O zaman Rahni, tüfek elinde kurdu bekliyordu. Bekliyor, bekliyor, biraz sonra canı sıkılarak eve dönüyordu. Fakat bir gece şiddetli bir silâh sesi işitildi. Bundan biraz sonra ise Rahni eve dönerek karısına:

— Kartı, dedi, artık kurt kürkünden palton olacak. Kurdu öldürdüm. Öldürmedimse de yaraladım bari.

Karısı, onun biraz içmiş olduğunu bildiği için hiddetlenerek:

— Kime anlattırıyorsun bunu! diye bağırıldı. Sen, kurt öldürecek adam mısın? Neden boş yere köpekleri havlatırıyorsun!

Fakat Kalin, bir şeyler sezmişti galiba. Sık sık dışarıya çıkıyor, etrafı dolaşıyor, bir şey arıyordu. Ertesi sabah erkenden, eline bir kanca ile bir ip aldı ve samanlıktan saman

getirmeye gitti. Ağzına daha bir şey koymamıştı; öfkeliydi. Fakat karın üzerindeki taze kurt izleri gözünden kaçmadı; birdenbire irkildi. Biraz ötede kan izleri de vardı. Kalin, bu izlerin peşine düştü. Bu kurt kanı onu karla örtölmüş olan taş ocağına kadar götürdü. Burada izler kayboluyordu. Kalin, etrafına bakınarak, ne olduğunu anlıyana kadar, kurt hemen hemen onun önünden fırladı, kaçacak oldu, lâkin kara saplanıp kaldı. Kalin, hemen kurdun üzerine atıldı, ve çok defalar tahayyül ettiği gibi, onu kulaklarından yakaladı ve kara bastırdı. Bastırıyor, eziyor, boğmaya çalışıyor. Kurt, kendini kurtarmak için ümitsiz gayretler sarfetse de, Kalin, onun korkunç kıvrınmalarını hissediyor, kuvvetlerini artırıyor. Olanca kuvvetiyle onu bastırarak boğmaya çalışıyor. En nihayet, zaten akşamdan beri kan kaybetmiş, son derece zayıf düşmüş olan kurt, kuvvetsiz kalarak teslim oldu. O zaman Kalin, bir eline yakına düşmüş olan kancayı aldı, çaprazlama olarak kurdun ağzına soktu, sonra ipi kancanın iki tarafından ve kurdun boynu etrafında geçirmeye başladı. Böylece, kurdu adamakıllı sarıp bağladı...

Biraz sonra bütün köy Rahninin avlusuna toplanmıştı. Herkes, avlunun ortasında serilmiş yatan kurda bakıyordu. Kanca, hâlâ ağzında saplıydı. Bütün vücudu bohça gibi iple sarılmıştı. O, etrafında bağırıp gürültü yapan, kendisini tekmeliyen ve üzerine tüküren bu insanların önünde ne kımıldıyor, ne de titriyordu. Bütün canı gözlerine toplanmıştı; bu gözler yanyor, kımıldamıyordu. Bakışı, sanki insanların, evlerin ve tahta avluların üzerinden geçiyor ve ta uzaklara kadar varıyordu. Rahni, düğün yapıyormuş gibi neşeliydi. Kalpağını arkaya doğru çekmiş, bıyıklarından biri biraz sarkmıştı. Diğer bıyığını, arada sırada burarak, şöyle söyleliyordu:

— Ben yaraladım, Kalin gene tamamladı. Aşkolsun, aslan Kalin!

— Bire, ne büyük şey... Baksana, ayı kadar var.

— Dişlerine de bakın!

— İliya, İliya, çekil geriye, bir atlayayım derse...

— Aşkolsun Kalin, nasıl yakaladın onu?

Bir müddet susuyor, sonra yeniden heyecanlanarak, tekrar:

— Aşkolsun be aslan Kalin! diye bağırıyordu.

Bu esnada, Kalin, ağılın duvarı boyuna oturmuş, yemeğini yiyordu. Sevinmiyor, kurdu düşünmüyordu. Sanki bir şeycik görmüyordu. Yalnız yemeğiyle meşguldü. Lokmasını yutarken yanakları şişiyor, boyun damarları geriliyordu. Mita, ona ikinci defa yemek getirdi. Yanında oturarak yüzüne bakıyordu. En nihayet ekmek ve yemek bitti. Eliyle ağzını sildi ve Mitaya bakarak kalın sesiyle vahşicesine bir gülüş attı.

İNCE

Kırcalılar, bulanık bir sel gibi, Bakıcı'lerden ovaya doğru akın ettiler. En önde, çetesiyle birlikte İnce gidiyor, onun arkasından azgın atlarıyla Sivri bölükbaşının, Ederhanoğlunun, Deli Kadirin ve diğer elebaşların kırcalıları geliyordu. Vahşi sesler ve kudurmuş kurtları gibi uluyuşlarıyla, karmakarışık, her taraftan yağmaya başladılar.

Böyle müthiş bir topluluğa seyrek raslanabilirdi: anadolular, türkler, zeybekler, kürtler, dağlılar ve kapısızlar... hepsi buradaydı. Bunlar, ordan burdan toplanmış, çirkin, korkunç insanlardı. Bazıları, yırtıklarından etleri görünen eski püskü, diğerleri ise sırma ve kaytanlarla süslenmiş pahalı elbiseler giyinmişlerdi. Herbirinin kuşağında bıçak ve piştof vardı. Fakat silâhlar arasında, sanki harb için değil de, sırf asıp, kesmek için taşınan silâhlar da vardı. Meselâ, eski zamanlardan kalma ve uçları satır gibi geniş ve keskin olan mızraklar, demir çengeller, topuzlar, kısa ve uzun baltalar.

Bu çapulcu kitlesi ovaya inince öyle bir toz bulutu kalktı ki, uzaktan sanki büyük bir bora yaklaştığı zannediliyordu. Halbuki hava ne kadar güzeldi. İlbahar henüz başlamış, Kuzeyde, güneşin şuaları altında rahat ve sakinçe yükselen Balkanın mavi silsilesi gözüküyordu. Ve durup da o tarafa doğru bakınca, insan, ormanların ötesinde berisinde ateşlerin yanıp söndüğünü farketmesin olamazdı. Bu ateşler vasıtasıyla derenciler ve harbalılar, kırcalıların geldiğini köylere bildiriyorlardı.

Fakat İnce, herhangi bir köye hücum emrini daha vermiyordu. Beyaz atı üzerinde, çetesini biraz geride bırakmış, konuşmadan ilerliyordu. Sanki gözleri şimdi açılmıştı; üzerinde yürüdüğü toprağın ne kadar bedbaht olduğunu şimdi görüyordu. Kimsesiz, sessiz kırdan ne koyun sürülerine rasgelineyor, ne de çingirak sesleri duyuluyordu. Kim bilir ne vakitten beri saban yüzü görmemiş tarlalar, böğürtlen ve yabani otlara bürünmüş, yolları çimen kaplamıştı. Bir yerden tek kuş sesi işitiliyordu.

İnce, besli beygiri üzerinde, başını eğmiş düşünüyordu. Akşam üzeri arkadan gelen yüksek sesler dikkatini çekti. Arkasına dönünce, kırcalıların hemen gitmek için ısrar ettiklerini, onların ateş saçan gözleriyle vahşileşmiş yüzlerini gördü. İleriye bakarak her şeyi anladı: karşıda, büyük bir köy görünüyordu. İnce, bu köyü derhal tanıdı, Urum Yeniköyüydü. Onların şimdiye kadar yağma ettikleri köyler gibi değildi; orada güzel, beyaz evler, bahçeler, yüksek kubbeli, haçı işe yanıyor gibi parlayan bir kilise vardı. Ve köy iki üç kurşun atımlık bir yerde idi ise de, orada kırcalıların geldiğini kimsenin farketmediği besbelliydi.

İnce, dur işareti verdi. Bütün kırcalıların önüne geçerek uzun uzun köye baktı. Alnındaki çizgi derinleşiyor, kırcalılar ise, onun köyü vurmak için planlar hazırladığını zannediyorlar ve kuşulanmış atlarını zaptetmeye çalışıyorlardı. Fakat bu sırada İnce gerisin geriye dönerek geceyi burada geçireceklerini söyledi, hayvanların salınmasını, çadır kurmalarını emretti. Kırcalılar sustular, hattâ atlardan inerek hayvanları salarken kayışlarını gevşetmeyi bile unuttular. Ve, kenarda bir tepeye çadırı kurulup da İnce içeriye girip kapanıncaya kadar bekletiler. Sonra, gurup gurup toplaşıp konuşmaya başladılar. Çok defa grupların ortasında bulunan biri konuşuyor, diğerleri ise, dinliyor ve arada sırada yan yan İncenin çadırına bakıyorlardı. Hep ondan bahsediyorlardı. İnce, eski İnce değildi, onu artık beğenmiyorlardı. Kimseyle konuşmuyor, sade susuyor ve en ufak şeylere sinirleniyordu...

Bu ilkbahardaydı. İnce, yataktan kalkıp da göğsündeki ağır yara kapanınca tellâlar Bakıcı'ların iki tarafında bulunan köyleri dolaşarak, atına ve yatağanına güvenen, İncenin yanına gelsin haberini verdiler. Bunu işiten kırcalılar, her taraftan Bakıcı'lara akın ettiler ve, sadece birkaç gün içinde, İncenin, çadırını kurmuş olduğu Yedipınar yanındaki çayırılıkta koskoca bir kamp meydana getirildi. Her yeni gelen ilkönce İnceyi soruyor, onu görmek istiyordu. Fakat çadırı Kara Kolyanın balkancıları sarmışlar, içeri kimseyi bırakmıyorlardı. İşte şimdi de çadırın etrafında duran, İnceyi koruyan yine onlardı. İncenin ne düşündüğünü, neler kurduğunu kimse bilmiyordu.

Bu akşam üzerinde kırcalılar daha birçok şeyden bahsettiler. Yavaş yavaş çöken karanlık, biraz sonra onları öylece, gruplar halinde, gözden uzaklaştırıvermişti. Biraz sonra karşıda büyük ateşler belirdi. Kırcalılar, kampta gezinirken köy-

lüler duymasın diye, ses çıkarmamağa bakıyorlar, parmak uçlarına basarak yürüyorlardı.

Etraftaki orman onları saklıyor, karanlığı daha da artırıyor. Ateşlerin ışıltısında büyüyüp uzayan gölgeleri kâh beliriyor, kâh kayboluyordu. Arada sırada bir silâh çıkırtısı, bir at kişnemesi iştiliyordu. Karanlık gökyüzü kampın üzerine ağır ağır çöküyor, ve yıldızlar, bir şeyden ürküyorlarmış gibi, korka korka parıldayıp titreşiyorlardı.

* * *

İnce ise, çadıra kapanınca koyun derileriyle döşenmiş sedirin üzerine yan gelip düşünceye dalmıştı. Son günlerde hep böyle yapıyordu.

Düşünceleri onaltı yıl geriye dönüyordu. Jeruna'nın önünde Kara Feiz'e rasladığı günleri hatırlıyordu. O zaman kırcalılar köyü siperlerle çevrili bulmuşlar, şışanelerden yağın kurşunlar, onları ovaya doğru geri çekilmeye mecbur etmişti. Öfkesinden kap kara kesilmiş olan Kara Feiz, zengin çorbacı evlerini karşıdan seyrediyor, ne yapacağını bilemiyordu. Ne köye girebiliyor, ne de onu bırakıp gidebiliyordu.

Bu sırada İnce yetişti. Beraberinde üçyüz kadar yiğit getiriyordu. Hepsinin coşkun, kuvvetli atları vardı. İnce gençti. İlk önce Kara-Feize, sonra da köye bir bakış attı, gülümsedi ve fazla fazla düşünmeden çetesiyle birlikte siperlere doğru ilerledi. Ağır şışanelerden ateş püskürmeye, mazgallardan duman saçılmaya başladı. Kırcalılar, atları dörtnala kaldırıyorlar, piştöfleriyle ateş ediyorlar, bağırişiyorlardı. İnce üç defa şarampolun öte yanına geçip geldi; atların nalları altında inliyor, yerden toz bulutları kalkıyordu. En nihayet yorgun argın, fakat ışıklı gözlerle Kara Feizin yanına döndü. Yine, gülümsüyerek, arkaya baktı. Bu delice taarruzdan bir fayda yoktu. Sis gibi yükselen tozun altında ölen kırcalıların cesetleri yatıyor, insansız kalan atlar, kudurmuşçasına, oldukları yerde dönüp duruyorlardı. Fakat bütün şışaneler birdenbire susmuş, bütün köy donakalmış gibi süküta dalmıştı.

İnce:

— Öyledir o! dedi. Elmanın düşmesini istersen, dalı silken lâzım!

Akşamleyin yanına bir değirmenci getirdiler. Postolun değirmenlerinde yakalamışlardı. Korkudan ne yapacağını şaşırılmış olan bu adamın, dizlerine kapandığını ve sürüklenip, etek öpmeye başladığını gören İnce, kendisine lâzım olan adamı

bulmuş olduğunu anladı. Daha o gece eli kadar seçkin kırcalı, değirmencinin rehberliği altında, atsız, gizlice, kaleden içeri girdiler, muhafızları aldatıp öldürdüler ve açılan bu geldikten İnce ile çetesi, arkalarından da Kara Feiz girdi. Doguda, koruların karanlığı üzerinde şafak söküyordu. Kırcalıların atları sokakların taş kaldırımları üzerinde takırdamaya başladı. Ve, at üstünde olduğu, elinde de yatağan bulunduğu zaman, kırcalının karşısına kim çıkabilirdi?

Kaleyi müdafaa eden erkekler şaşakalmış bir vaziyette, şışaneleriyle birer ikişer daha ateş ettikten sonra, artık ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Kaçsınlar mı, yoksa karı ve çocuklarının yanına, evlerine mi gitsinlerdi? Kırcalılar, onların üzerine bir sürünün üzerine atılan kurtlar gibi hücum ettiler. Karşlarına çıkan kılıçtan geçirdiler. Ve bayırlarda kendilerini kurtarmaya muvaffak olanların son silâh sesleri dahi dindiği zaman, ortalık aydınlanmaya başlamıştı. O zaman büyük kapılı yüksek duvarlarla çevrilmiş, güzel evler gözüktü. Bunlar galiplerin eline düşen zengin bir yağmaydı. Kırcalılar atlarını bir tarafa bırakarak soyguna başladılar. Kadınlar bağıriyor, çocuklar ağlıyorlardı. Kıyamet kopuyordu. Çok geçmedi, evlerden alevler çıkmaya başladı, doğmakta olan güneşi, yanan evlerden yükselen siyah duman bürüdü.

İnce, yağmayı başkalarına bıraktı; onun böyle şeylere ihtiyacı yoktu. Köyün ortasında bulunan Bonço'nun hanına gitti. Bütün fıçılar açıldı, şaraplar nehir gibi akmaya başladı. Bütün gün yiyip içti. Sapsarı kesilmiş gelinler ona hizmet ediyor, genç kızlar titrek ellerle şarap döküyorlardı. Etrafta ise yangınlar git gide artıyor, kadın ve çocuklar bağırişiyor, yüksek duvarlar ve ağır kapılar al kanlara boyanıyordu. İncenin neşesi de gittikçe artıyordu. Onun gönlünü yapmak kolay şey değildi. Bir ara elbiselerine baktı, onların kanlı ve yırtık olduğunu gördü.

Ve bir kat yeni elbise diktirmek için bir terzi bulunmasını istedi. İncenin sözü kanundu. Terzi bulundu, derhal yanına getirildi. Terzi, titriyen ellerle İncenin önünde kırmızı renkli bir çuha açarak, ölçü alıp kumaşı biçti.

İnce, terziye:

— Söyle bakalım, usta Goço, sen hangi mahallede yaşıyorsun, dedi. Evin nerede? Hiç olmazsa, onu koruyayım.

— Köyün yukarı mahallesinde oturuyorum, efendim. Evim, tepededir.

İnce, başını sağa sola çevirdikten sonra kahkahalarla gülmeye başladı. Hangi evi ve hangi mahalleyi koruyabilirdi? Bütün köy alevler içindeydi artık.

Ve bu sırada, yangının dumanının korkunç bir gölge gibi dolaştığı sokakta genç bir kız gözüktü. Köyde pek az insan kalmıştı. Bu kadın acaba nereden çıkmıştı? Kırcalılar, iki taraftan üzerine atıldılar. Kız bağırdı, İnceyi gördü ve ellerini uzatarak ona doğru koştu. İnce, ayağa kalktı, kaşlarını çattı ve kıza elini uzattı. Kırcalılar, mihlanmış gibi, oldukları yerde kaldılar. İncenin, bu anda bulunduğu yerden inmek niyeti yoktu, fakat yukarıdan kızın yüzünü görünce hemen indi. Hakikaten kız, güzeldi; uzun boylu, narindi. Fakat İnce, güzel kadın çok görmüştü. Ölümünden nasılsa kurtulmuş olan bu kız, nasıl oluyor da onun karşısında bu kadar korkusuz duruyor ve kahverengi gözleriyle böylesine sevinçli ve baygın bakıyordu? Belki de onun anası da, babası da, bütün akrabaları da öldürülmüştü; onun gözlerinde ise ne korku, ne de nefret ifadesi vardı. İnceyi hayrette bırakan işte buydu. Terziyi ve elbiseleri unuttu, kıızı elinden tutarak beygirine bindirdi ve çetesinin bulunduğu tarafa doğru yürüdü.

İnce, Pauna ile işte böyle tanışmıştı. Hayatında onun kılıcından birçok insaftı geçmiş, birçok kadın onun değişken ihtirasını hissetmişti. İnce, onların ne simalarını, ne de isimlerini hatırlıyordu ve Pauna ile de aynı şey olacağını zannediyordu. Fakat bu kadının tebessümü ve gözlerinin bakışı onun kalbinde derin bir iz bıraktı. Böylece, Pauna, onun hem kanun, hem de âdet üzere karısı oldu. Onunla birlikte ata biniyor, her gittiği yere onunla gidiyor, her yerde onu takip ediyordu. Pauna onun yanında iken İnce, kendine daha çok güveniyor, kolunu daha kuvvetli hissediyordu.

İnce o zaman gençti. Hayatını esirgemiyor, ölümünden asla korkmuyordu. Hiçbir zaman iyiliği fenalaktan ayırmıyor, ve neyin günah olup, neyin olmadığı onu alâkadar etmiyordu. Atının bastığı yerlerde mezarlık ve harabeler kalıyor, ismi korku ve ürperişle anılıyordu. Kuvvetinin sonsuz, dediğinin herkes için bir kanun olduğunu zannediyordu. Artık kimseye, ne yabancılara, ne de kendi adamlarına merhamet göstermiyordu. Altına müptelâ oldu ve her yağmanın en büyük payına el koyuyordu. Fena ve hırçın bir adam oldu; itiraz asla kabul etmiyordu. Onun dediğine itaat etmeyen, ya kurşunlarından, veyahut yatağanından ölümünü buluyordu. O dereceye vardı ki, en yakın insanları bile ondan nefret etmeye başladılar. Hattâ bir gün, Barutçu Syaro'ya karşı bile

el kaldırdı. Kendisini ölümden kurtarmış ve en yakın yardımcı olan bu adama bile vurarak kamçıyle yüzünü kanattı. İşin en fenası da o zaman geldi.

Tıpkı bugünkü gibi, bir ilkbahar günüydü. Yine bu Urum Yeni-Köyünde bulunuyor, sefere hazırlanıyorlardı. O gün, hiç de iyi bir gün değil. Ovalar solmuş görünüyor, uzaktaki dağın eteklerinde karanlık sisler sürükleniyordu. Siyah kuzgun sürüleri, çirkin ve meşum bir gaklamayla dolaşıyor, gökyüzünü büsbütün kaplıyorlardı. İnce, ata binmişti. Çetesi de hazır bir vaziyette bekliyordu. Borazan ve dümbelekler artık birkaç defa çalıp susmuştu. İnce, Paunanın çıkmasını bekliyordu; o ise gecikiyordu. Epeyce de rakı içmişti ve onun tesiriyle atını Paunanın bulunduğu eve doğru çevirdi. Yavaş yavaş gidiyordu. Fakat sinirden gözleri büsbütün kararmıştı. Pauna ata binmiş, ona tam bu anda kundakta olan bebeğini uzatıyordu. İnce, bebeği yakaladı ve kudurmuş gibi:

— Haydut, çocuk bakamaz! diye bağırdı, bir eliyle çocuğu yukarıya attı ve diğer elindeki yatağanıyla bir yatağan vurdu.

Bundan sonra ne oldu, kimse görmedi. İnce, karısının beygirini geminden yakalayarak arkaşından çekti. Bütün bu çapulcu kitlesi, azgın bir yürüyüşle onu takip etti. Borazanlar ve dümbelekler işitildi. Pauna, hüngür hüngür ağlıyordu, söylediği sözler işitilmiyordu. Sadece beyaz yüzü üzerinde akan göz yaşları görünüyordu.

Bir müddet daha, sessizce, hiç konuşmadan onunla beraber gitti, sonra kayboldu. İnce, onu ne kadar aradıysa da bulamadı. Sadece çoktan beri kendisini terketmiş olan ve dağda dolaşan Barutçu Syaro'nun Paunanın akrabası olduğunu biliyordu. Bunu iyi biliyordu ve öfkesinden beyni bulanıyordu. İnce, çok fena oldu. Evvelden de insafın ne olduğunu bilmiyordu ama, gözlerinden Paunanın ateşli bakışı sönüverince, kalbi taş kesildi. Onun öldürdüğü insanların kemikleri bir yere toplamış olsaydı, dağlar meydana getirilir, kanları koskoca bir nehir olabilirdi. Bu korkunç ve kanlı katliam esnasında İnce, sanki şuurunu büsbütün kaybetmişti.

Böylece, onaltı yıl geçti. İnsan öldürmekten İncenin kolu yorulmadı.

Başından çok şeyler geçti. İnce, bunları ne hatırlıyor, ne de hatırlamak istiyordu. Fakat biraz önce vukubulan bir hâdise, hafızasına derin bir surette yerleşmişti. Bütün bir köy, diğer birçok köyler gibi ateşten ve kılıçtan geçmişti. Sokaklar ceset ve taze kan izleri içindeydi. Kadın, erkek ve çocuk cesetlerinin yığınları arasından ihtiyar bir papaz doğ-

ruldu. Yüzü kan içindeydi, göğsünde bir yara vardı. Gözleri ateş gibi yanıyor, mezardan kalkmış gibi, etrafına bakıyor ve elini kaldırıp İnceye doğru uzatarak:

— Kahr olasin! diye bağıyordu Alahtan bulasin...! Öldükten sonra cesedini kurtlar köpekler yesin! Kain gibi ah çekerek titreyesin, Geeziva'nın cüzam hastalığı, Yuda'nın darağacı nasibin olsun. Lânet! Lânet! Lânet!

Boğazına saplanan bıçak onu ebedi olarak susturdu. Fakat onun kana bulanmış yüzü İncenin gözlerinden hiç ayrılmadı. Gözleri, İncenin içini yakıyor, sözleri, bıçak gibi kalbine saplanıyordu. Onun bedduaları hâlâ kulağında çınlıyordu.

Aynı gün, bu hâdiseden sonra, İnce, çetesiyle birlikte sarp bir dağ patikasından iniyordu. İlk olarak, başını eğmiş, düşünüyordu. Karşiki bayırdan birdenbire bir silâh sesi geldi. İnce sallanarak attan düştü. Kırçalılar derhal o tarafa atıldılar. Fakat onların buldukları yerle, silâhın patladığı yer arasında derin bir uçurum vardı. Karşıda küçük bir çete görüldü; Barutçu Syaro'nun çetesi olduğunu anladılar, fakat yakalamanın imkânı yoktu.

İnce, yataktayken hep bunları düşünmüştü. Göğsündeki yara iyileşince bu düşüncelerden kurtulacağını, artık Paunayı, çocuğunu, hiçbir şeyi düşünmeyeceğini zannetmiş, kalbinin yeniden rahatlayıp kolunun sağlamlaşacağını ummuştu. Fakat bu düşünceler onu ta şimdi bile rahatsız ediyordu. Halbuki kırçalılar dışarıda bekliyorlardı. Onları yeni yağmalara doğru yönetmeliydi.

* * *

Sabahleyin İncenin gönderdiği tellâlar kampa şu haberi verdiler: „İnce emrediyor ki, onunla yola çıkan, sadece onun sözünü dinlemelidir. İnce, kendisine itaat etmeyenlere karşı merhamet göstermeyecektir. Canının kıymetini her bilen, var-sın bunu unutmasın!“

Kırçalılar bakıştılar, uzun bıyıklarını burarak düşünmeye başladılar. Bu da ne demektir ya? Fakat aralarından biri elini havada sallayarak: „İnce, yaptığını bilir. Varsın, istediğini yapsın!“ diye bağırdı. Ve onun ne demek istediğini oradakilerin hepsi anladı: Mademki İnce, kendisine itaat etmelerini istiyor, demek ki bunun sebebi var, demek ki, vurmaya düşündüğü darbe pek korkunç olacaktır. Onlar da bunu beklemiyorlar mıydı? Onlar için katliâm lâzım, yağma lâzımdı. Ve daha önceden yeni bir ayaklanmaya hazırlanan kırçalılar, ye-

niden İncenin sözlerine inandılar, sevindiler ve kampı hemen coşkun bir eğlence havası sardı.

Tam bu sırada çadırının önünde İnce belirdi. Kırçalılar, deniz dalgalarının sahile doğru akın etmesi gibi, her taraftan akın edip, İncenin etrafını sardılar. O, artık onların arasındaydı. Hafif ve ölçülü adımlarla ilerliyor ve arasına duraklayıp etrafa acele bir karta bakışı atıyordu. Onlar, onun bu yirtici hayvan yürüyüşünü iyi biliyorlardı. İnce, hakikaten güzel ve yakışıklı bir adamdı. Sirtına, sırmalı, parlak, mavi yeniçeri cübbesini almış, kırmızı bir şalvar giymişti. Fakat başında, hafif kıvrımlı beyaz çalma değil, dibi bir yana bakan, samur derisinden uzun bir kalpak vardı. Ve ucunun tam iliklendiği yerine bir top tavuskuşu tüyü sokulmuştu.

Eli iğri kılıcının üzerinde duran İnce, kırçalıların meydana getirdiği iki duvarın arasından geçiyordu. Onun yiğit görünüşü ve endamlı vücudu, kırçalıları coşturuyordu. Herkes: „Şimdi atına binerek, bizi hücumla sevkedecek“ diye düşünüyordu. Ve en öndekiler çalmalı başlarını eğip temennalar yapıyor, arkadaşiler ise yatağanlarının saplarını sıkarak: „Yaşa!“ diye bağıyorlardı. Tek tük silâh atan bile bulundu.

İncenin atını getirdiler. Bindi. Kırçalılar, kumanda beklemeden, çünkü onlarda kumanda filân yoktu, derhal atlarına bindiler. İncenin beyaz aygırı irkilerek kuyruğunu yere kadar saldıktan, İnce ise kolunu kaldırdıktan sonra, hepsi susmuş, onun Urum Yeni köyüne doğru istikamet göstermesini bekliyorlardı. İnce ise, tam aksi istikameti gösterdi ve kendisini takip etmelerini emretti. Kırçalıların üzerine sanki yıldırım düşmüştü. İnceye bakıyorlar, gözlerine inanamıyorlardı. İncenin yüzü ise dehşet içindeydi: iki kaşının ortasındaki dik çizgi daha derin olmuştu.

Kendisine güvenen İnce, hiç oyalanmadan yürüdü. Arkasından, çetesinin mızraklarından müteşekkil orman da, dalgalandı. Kırçalılar yalnız kaldılar. Bir dakika susarak birbirinin yüzüne baktılar. Sonra, çakalların vahşi ulumasını andıran korkunç bir gürültü koptu. Kırçalılar Sivri Bölükbaşının etrafına yığılıyor, bağıyor, onları Urum Yeni-köyüne doğru götürmesini yalvarıyorlardı. Sivri Bölükbaşı iriyarı bir Anadolu lu ydu ve kırçalıların arasında meşe ağacı gibi yükseliyordu. İncenin halini o da bilmiyordu ama, onunla olan irtibatını kolay kolay kesmek istemiyordu. Ve kati olarak, İnceyi takip edecekleri söyledi. Onun işareti üzerine borazanlar ve dümbelekler çalmaya başladı. Bu vahşi müzik kırçalıların memnuniyetsizliğini boğmuş; bütün kafiye sallana sallana yola çıkmıştı, ve

biraz sonra atların nal sesleri kayboldu, uzaktan yalnız tımbeleklerin sadası geliyordu. Kalkan toz bulutu, kırcalıların yine geldikleri yoldan gerisin geriye gittiklerini gösteriyordu.

* * *

Ormanın ortasındaki alan boş kalmıştı. Birdenbire, orada küçük bir adam belirdi: ne çocuk, ne de yaşlı olup, kısa boyluydu. Kamburdu, başı vücudunun içine girmişti, elleri ise maymunda olduğu gibi, uzundu. Korkak ve çekingen adımlarla alanın ortasına vardı, durdu ve etrafa kulak verdi: kırcalıların artık uzakta olduklarına inanınca, rahatlıyarak eğile eğile bir şeyler araştırmaya başladı. Eğiliyor, yerden bir şey alıyor, onu dikkatle gözden geçiriyor, sonra ya bırakıyor, yahutta torbasına koyuyordu. Birdenbire bakışı mihlanır gibi bir yerde durdu: tüfeği. Bir an hayretten donakaldı, sonra tüfeği kaptı, koltuğunun altına alarak ormana daldı.

* * *

Urum Yeni-köylüler kırcalıların geldiklerini görmemiş idilerse de, geceleyn farkına vararak ormana kaçmışlardı. Daha sonra, dervencilerin kırcalıların geri döndükleri haberini verdikleri zaman, buna kimse inanmak istemiyordu.

İlkönce sakına sakına erkekler döndüler. Arkalarından meydanlıklarda katırlar üstünde çorbacılar belirdi. Silâhlı kır bekçileri yanlarına gelip gidiyorlardı. Biraz sonra dervenci ve mızraklı bekçilerden müteşekkil küçük bir çete de geçti. Bunların bazıları şişane, daha fazlası ise uzun demir şişlerle silâhlanmıştı. Onlara önderlik edenin başında, üzerinden uzun bir tilki kuyruğu sarkan büyük bir kalpak vardı. Adamlar, kırcalıları görür görmez, hemen kaçmaya hazırlanmış da olsalar, şimdi kaşlarını çatarak yiğitlik satıyorlardı. Kır bekçilerinin atları iki arayı gezmekten yorulduktan sonra, en nihayet çorbacılar, kırcalıların hakikaten gittiklerine inandılar ve karılıyla çocuklarına köye girmelerine müsaade ettiler. Sokaklar, insan, araba ve hayvanlarla dolmuş, geçmeğe yer yoktu.

Bu sırada dere tarafından birdenbire bir silâh sesi geldi. Ortalık gayet sakin olduğu için cam gibi duruk ve temiz olan havada bu ses korkunç bir şekilde uzun uzun aksetti. Ve silâhın nerede ve kimin tarafından patladığı anlaşılana kadar aynı yerden ikinci bir silâh sesi işitildi. Kadınlar çığlık koparak kaçışmaya başladılar. Daha cesurca erkekler, onları

güç halle teskin etmeye çalışıyor, gerisin geriye çeviriyorlardı. Mütemediyen:

— Korkmayın be insanlar! Bir şey yok! Ateş edenler kırcalı değil, avcılardır! diye bağıryorlardı.

Kadınlar gerisin geriye döndüler, fakat hiç kimse evine girmeye cesaret edemiyordu. Arabalar olduğu gibi yüklü duruyordu, hayvanlar dağılmışlardı. Böylece kadınlar kapıların önüne yığılıp, konuşurlarken, erkekler dış tarafında köyün bir yerde müdafaaya toplandılar.

Akşam üzeri köye doğru bir domuz sürüsü yaklaşıyordu. Köylüler neşelendiler. Domuz çobanı, her zaman olduğu gibi, şimdi de domuzları otlatmaya çıkarmıştı. Sanki köyün boşaltıldığından haberi yoktu.

Köylülerden biri:

— Durun! diye bağırdı. Kambur şimdi bize olup biteni söyleyecek. O, kırcalıları görmüştür.

Köylüler, domuzcuyu karşıladılar ve etrafını sardılar. Bu sabah ormandaki alanda tüfeği bulan işte bu kambur çocuktü. O da, herkesin bildiğini, yani kırcalıların gittiklerini biliyordu.

— İyi amma, niçin gittiler?

— Ben ne bileyim, onlardan çok uzaktım. Aralarında epeyce çekiştiler, bağırdılar...

Köylülerden biri:

— Ya dereden gelen silâh sesi neydi, ateş eden kimdi? diye sordu.

Kambur cevap vermedi, fakat gözleri birdenbire parıladı. Köylülere gururla baktı ve nasıl şaşacaklarını görmek istercesine gözetliyerek, abasının altından tüfeği çıkardı ve onlara gösterdi.

— Ateş eden kimmiş, diyorsunuz, öyle mi? Bendim, nah bakın. Tüfek benim...

Bazıları, kamburun tüfeğini almaya çalışıyor; kadınlar, deminki telâşları onun yüzünden olduğunu anlayınca, ona lânetler savuruyorlardı. Çocuklar, büyüklerin arasından sokularak, domuzcunun kamburunu tutuyorlardı. Kambur sinirlendi ve kötü olmaya başladı. En büyük derdi tüfek olduğu için, onu koltuğunun altında sımsıkı tutuyordu. Yakasını kurtarmaya muvaffak olunca, kimse kovalamadığı halde, kaçarak gitti.

Köylüler gülüşüyorlardı:

— Hem sakat, hem kötü!

— Allahın nışanlı kulundan kork derler ya!...

— Anadan doğma mı böyle acaba?

— Allah belâsını versin! Öyle doğmamış, küçükken yüksekte düşmüş. Ölmemiş, düzelmiş ama, kamburu kalmış.

— Stanka be, bu çocuk Kalmuk Yananın oğlu mudur yoksa torunu mu?

— Bırak şu yalancıyı ya. Bir defa oğlum, diyor, bir defa torunum. Başkalarına ise, onu on beş yıl evvel yine kırçalardan kaçarken bulduğunu söylüyormuş! Bulduğu için adına Nayden demiş, yani bulunmuş demek.

Kambur evine vardı. Kalmuk Yana nine kapının eşliğinde oturuyordu. Köylülerin kaçtıklarını ne görmüş, ne de anlamıştı.

Kambur, ninenin kulağına eğilerek, bir sağıra konuşuyormuş gibi yüksek sesle:

— Bana ekmek ver! dedi.

İhtiyar kadın, sakın ve yavaş bir sesle:

— Ekmek mi? diye cevap verdi. Benim ekmeğim yok. Hani olsa, ben de yerdim! Çorbacıardan istesene, onların hayvanlarını otlatıyorsun, ya...

Kambur, kaşlarını çatarak eve girdi. Fakat bir an sonra birdenbire yine dışarıya fırladı ve gülümsüyerek, tüfeğini çıkardı ve namlusunu nineye doğru çevirip:

— Şimdi seni öldüreceğim! diye bağırdı.

İhtiyar kadın korkusundan donakaldı. Kamburun şakalaştığını biliyordu ama, ne de olsa onu sinirlendirmemek ve ateş etmesine sebep olmamak için yerinden kımıldamamaya çalışıyordu.

Kambur ise, hep öyle gülüyor ve:

— Seni öldüreceğim! Şöyle dur, kımıldama! diye bağırdı.

Böylece, ihtiyar kadını istediği kadar korkuttuktan sonra, bir kenara çekilip duvarın yanına çömeldi ve evde bulmuş olduğu birkaç kuru ekmek parçasını kemirmeye başladı. Yana nine ayağa kalktı, ve sanki kamburun yaptıklarını unutmış gibi, esneyip gerildi. Fakat onun yanından geçerken birdenbire üzerine atıldı, ve omuzlarından yakalayıp sarstı.

— Beni korkutacaksın, öyle mi? Seni gidi keleş seni! Şimdi seni boğacağım! dedi.

Ve birdenbire inliyerek onu bıraktı. Kambur, elini ısırmıştı. Yana nine, buruşmuş ve kanlı eline bakarak:

— Defol git buradan! diye bağırdı. Artık evime ayak basmayasın!

Kambur ise, karşısına geçmiş, onunla alay ediyordu. İhtiyar kadın ümitsiz ve yavaş bir sesle:

— Haydut oğlu haydut! Babasından aşağı kalmıyacak... dedi.

Bu sözler, kadıncağıza sanki çoktan vukubulan bir şeyi hatırlattı... Yine, şimdiye kadarki oturduğu yere oturdu ve kollarını göğsünde kavuşturarak düşünceye daldı.

* * *

İnce, Bakıcı'ları ikinci defa olarak aşmış, Romanyaya geçmişti. Yola çıktığı zaman onunla beraber olan o büyük kafilenin şimdi eseri bile kalmamıştı.

Kırçalılar, kendilerini yağmalara götürmeyen, istediklerini yapmaya izin vermiyen ve onları sadece yollarda, bugün bu uğura, yarın öbürüne doğru sürükliyen bir önderin arkasından yürümekten bıkmış usanmışlardı. Beygirleri, aklıktan zayıfladı, kuşaklarındaki yatağanlar paslandı. Bir gece Sivri Bölükbaşı, bütün çetesiyle beraber kaçtı. Onun arkasından Ederhan oğlu da, Deli-Kadir de, diğer elebaşları da kaçtılar. İncenin yanında yalnız Kara-Kolyo ile siyah atlı üçyüz süvarilik bir çete kaldı. Bu çetenin başında, beyaz arab atına binmiş İnce bulunuyordu.

Köyler ise, yine eskisi gibi ölü, etraf ıssızdı. Tek canlı varlık görünmüyordu. Sadece fakir ve yarı yakılmış köylerde, aklıktan kurumuş, ıstıraptan kararmış, ötede beride kökü kemiren ve insana bir alık alık bakan yırtık pırtık köylülere veyahut bayır üstlerindeki mezarlıklarda ağlayan kadınlara raslanabilirdi. İnce, yüreğinin yumuşaklığı ve içinde duyduğu merhamete kızmaya başlamıştı. Ona öyle geliyordu ki, şu siyah haç ormanının korkunç kucığında Pauna, onun yanında ise kendi eliyle kestiği küçük oğlu da yatıyor. Çok defa, gözlerinden fena bir rüyayı defetmek istercesine başını sarıyor ve hülyaya dalarak, çocuğunu ellerine alıyor, kanlı eliyle okşuyor, okşuyor, Pauna ise, yüzü sapsarı, tatlı tebessümüyle ona bakıyordu.

Bir gün İnce, çapa kazan kadınlara rasgeldi. Yüzlerini siyah örtüler altına saklamışlar, sanki kazmıyorlar da, gözyaşı ve ıstıraplarını gömmek için, eşeliyerek küçük küçük çukurlar yapıyorlardı. İnce, iyi bir şey söylemek meyliliyle atını onlara doğru çevirdi. Fakat kadınlar İnceyi ve arkasındaki mızrak ormanını görünce, ellerindeki çapaları atarak kaçtılar. Çiçek açmış bir erik ağacının altında yalnız bir ihtiyar adam kaldı. O, doğruldu, değneğine dayandı ve beklemeye başladı.

İnce, sinirli bir tavırla:

— Dede, kadınlar neden kaçtılar? diye sordu.

— Ne bileyim ben ... her halde korkmuşlardın, kadın kısmı öyle işte ...

— Ya sen, korkmadın mı?

— Neden korkayım, efendi, hiç de korkmadım. Ben artık ihtiyarım, neden korkayım? Ben bir allahın korkuyorum, ölümümü de ondan bekliyorum.

İhtiyar, korkmadığını söylese de, tir tir titriyor ve vadiye doğru akın eden silahlı süvarilere korka korka bakıyordu. Kırıcılardan bazıları, atlardan inerek onları dereye doğru sulamaya götürdüler, diğerleri içmek için su aramaya gittiler.

İhtiyar, değneğiyle bir uğur göstererek, türkçe:

— Çocuklar, işte orada, kavakların yanındaki bayırda çeşme var! diye bağırırdı. Doğru patikadan yürüyün!

Ve daha sakın bir tavır takınarak, İnceye hitaben devam etti:

— Kadınlar korktular, fakat sen kusura bakma, efendi. Kapısızlar geliyor, deyip kaçtılar. Ben ise, onları teskin etmeye çalıştım. „Ne kapısızları be canım, görmüyor musunuz, hepsi seçkin insanlar, atlarına baksanız a, ne siyah, ne güzel. Aralarında da bir beyaz at var; paşanın olacak ...“ Biz, paşaları hep böyle, beyaz atlı biliyoruz, oğlum.

İnce, ihtiyarı hemen hemen dinlemiyor, kadınların kaçtığı bayıra doğru bakıyordu.

İhtiyar devam etti:

— Köyümüz o tarafta bulunuyor. Çukurovo köyündeniz. Ben, Çukurovolu Gudi dedeyim. Daha ne diyeyim, be efendi. Halimiz pek iyi değildir, yoksulluk, açlık ... Havanın güzel olduğunu gördük de toprağı kazarak bir şeyler ... biraz soğan, fasulye ekelim dedik. Kadınlar, beni de tuttular, gel, bizi korursun, dediler. Nasıl koruyabilirim ben onları ama? Ne yapalım, erkeksiz kaldık. Kara Fevzi ile İnce basalıdan beri köyümüz erkeksizdir ...

İnce, göz altından ihtiyara baktı ve farkına varmaksızın gülümsedi.

— İnce mi dedin? Sen İnceyi görmüş müsün?

— Nerede göreceğim, a oğlum! Onu gören sağ kalmıyorsa ki.

— Ya ben kimim? Beni tanıyor musun?

— Nereden tanıyayım, efendi. Sen de bizim gibi konuşuyorsun, ağaların arasında bizim gibi konuşan çok ... Sliven ağası, Tahir ağa da böyle temiz konuşuyordu. Onu iyi biliyorum, fakat seni tanımıyorum.

İhtiyar sustu ve kederli gözlerini İncenin üzerine dikti.

— Seni tanımıyorum, fakat bak sana ne söyleyeceğim: genişsin, güzelsin, yiğitsin. Hani ya bizim, senin gibi bir ağamız olsa! Sana hizmet eder, haracını öderiz. Yeter ki sen ol! ... Bizimkisi bir şeye benzemiyor ...

— Neden?

— Kim gelirse, nereden gelirse gelsin, kesip yakıyor. Bizse, kuzu gibi, cahil insanlarız. Bize kaygı gösterecek, yünümüzü kesip südümüzü sağacak, fakat aynı zamanda bizi kurtlardan da koruyacak bir insan lazım.

İnce gülmeye başladı. Bu ilkbaharda onun ilk tebessümüydü. Kesesini çıkardı, bir avuç altın aldı ve her çapanın üzerine birer altının bırakılmasını söyleyerek:

— Kadınlar dönünce altınları alsınlar ve İnceyi unutmasınlar! diye ilâve etti. Sen ise, dede, kusura bakma! Senden özür diler ve bana söylediğin sözler için sana teşekkür ederim! dedi.

İncenin sık örgülü kamçısı yılan gibi vızladı, altındaki at kuş gibi kanatlanarak uçtu. Kırıcılılar yerlerinden fırladılar, başlarında İncenin bulunduğunu hissettiler ve atlarını onun arkasından dötrnala sürdüler. Atlarından inmiş olanlar da binerek, acele acele onu takip ettiler. Toprak, atların nallarında çınlamaya başladı. İhtiyar ise, çiçek açmış erik ağacının altında onların arkasından bakakaldı.

* * *

İncenin şöhreti yeniden etrafa yayıldı. Herkes ondan bahsediyordu. Fakat bu defa onun şöhreti, eskisinden çok daha büyüktü: çünkü İnce artık köy ve kasabaları basmıyor, insanların kesip öldürmüyordu. Bilâkis, kırıcılıları kovalıyor, yol kesen haydutları ve soyguncuları temizliyordu. Onun öfkesine ilk olarak Sivri Bölükbaşı kurban oldu. İnce, onu dost zannediyordu ve bunun için de ona haber gönderip, elâlemi soymaktan vazgeçmesini istedi. Sivri Bölükbaşı, İncenin bu isteğine güldü ve haberi getirenleri kovdu. O zaman İnce, atmaca gibi onun üzerine atıldı. Atlarını, yağma ettikleri eşyalarla fazlasiyle yükletmiş olan ve kaplumbağalar gibi güç halle ağır ağır hareket eden adamları tamamiyle tepelenmişti. Sivri Bölükbaşını, koltukları altına yanan meşaleler tutarak, diri diri yaktılar.

Her tarafta yol boylarındaki ağaçların dallarına asılmış haydutlar görünüyor, İncenin çadırı önünde her sabah haydut

elebaşlarının kafaları yuvarlanıyordu. Fakat İnce sade haydutların değil, soyguncuların da yüreklerine korku sindirmişti. Ağalar, sipahiler, beyler, iktidar ve toprak sahiplerinin dizleri gevşedi; râyayı eskisi gibi ezmiyorlardı. Divanlardaki kadınlar, dâva görürlerken lüceyi hatırlayınca, kaz tüylerini mürekkep hokkalarına bir iki batırıyorlar ve doğru hükümler veriyorlardı. İnce, bütün zayıf insanların koruyucusu olmuştu.

Aradan iki yıl geçti. Bütün meşelik ve ormanlar temizlenmiş, bütün yollar tehlikesiz olmuştu. İnce, evlenmişti. Balkan tepesinde bulunan Jeruna köyünden bir ağanın kızını almıştı. Bir gün karısını iki yeni destiyle yalnız başına Bakıcılar köyüne Yedipınara suya gönderdi. Kız, genç, güzel, bir içimlik suydu. Atlas ve sırmalar giyinmiş, boynunda yedi dizi mahmudiyesi vardı. Yalnızca ormandan, yeşil tarlalar arasından geçti. Yedipınara yedi günde gitti, yedi günde geldi. Ve ona tek dokunan olmadı, başından bir kıl bile düşmedi, gerdanlığından bir tek mahmudiye kaybolmadı. Köylüler onu köy kenarına kadar uğurlamaya geldiler. Ayrılırken: „Mademki İnce öyle demiş, öyle olsun!“ dediler. Kız, gülererek gitti, gülererek döndü. Yollarda artık haydutlar yoktu, fena adamlar yoktu

O zaman İnce, Bakıcı'lara gitmek üzere yola çıktı. Gelirken, toprak verimsiz ve kapkaraydı. Şimdi bütün Rumanya, olgunlaşan buğday tarlalarından sapsarı idi. Allah, bu yıl büyük bereket vermiş, insanlar da gayretle çalışıyorlardı. Bu altın sarısı buğday denizi dalgalanıyor, hava sıcak, orakçı kadınların baş örtülerin uzaktan birer beyaz kuş gibi ağarıyordu. Tam bu sırada güzel ve ahenkli bir orakçı şarkısı duyuldu. İnce atını durdurdu. Orakçı kadınlar yakında bir yerdeydiler, fakat arada bulunan birkaç ağaç onları İncenin gözlerinden saklıyordu. Şarkı ayan ayan geliyordu. İnce, can kulağıyla dinlemeye başladı. Birdenbire irkildi. Şarkıda genç bir voyvodadan bahsolunuyordu. Üç yüz yiğidin başı, haydutlardan kurtarması için dağ ve ormanların sevgiyle beklediği, fakirlerin merhamet ve yardım buldukları genç bir voyvodadan İnceden bahsolunuyordu... Şarkı, masmavi gök kubbesinin altında ahenkle çınlıyor, sözleri, ağır başak taneleri gibi dökülüyor; İnce dinliyordu. Göğsünde tatlı bir şey kabarak sıcak sıcak bütün vücuduna yayıldı. Gözlerinden bir damla gözyaşı yuvarlanıp, atın beyaz yelesi üzerine damladı. Bu gözyaşı, İncenin, hayatında döktüğü ilk gözyaşıydı.

İncenin kampı, Bakıcılar tepesinde, Yedipınar yanındaydı. Bu ilkbahardaki durumuna bakılırsa, onun kampı şimdi çok

daha büyüktü. Hem de onda şimdi Sivribölükbaşı gibilerine, dağlı ve kapısızlara yer yoktu. Yiğit delikanlılar, etraf çayır-larda dolaşarak, kollarının kuvvetini denemek için uzağa taş atıyorlar, yahutta çadırlarının önlerinde uzun namlulu tüfeklerini temizliyorlardı. Bir kenarda, gür dallı ağaçların gölgesinde ise, Uzun Nikola, Dobri voyvoda, Binbelâ Vilko, Vilçan voyvoda gibi daha birçok aksakallı voyvoda oturuyordu. Yüzlerinde eski yaraların izleri, saçları bembeyaz, akıllı sözleri ise, önlerindeki pınarda berrak suyun akışı gibi düz ve sakin sakin akıyordu.

Dobri voyvoda, uzun çubuktan tütünü çeke çeke konuşuyordu:

— Yanino'da Tepedelen Ali paşa, Vidinde Pazvantoğlu, Tristenikteyse Bayraktar Mustafadır idarede. Herbiri, bir yer kapmış istediği gibi idare ediyor, istediği gibi cezalandırıyor. Niçin biz de kendi yerimizi, kendi hakkımızı bilmiyelim? Ne olur, bize kim mâni olabilir? Kim olmaz diyebilir?

Dobri voyvoda biraz sustu ve ona cevap vermede kimse-nin acele etmediğini görünce, devam etti:

— İncenin ne düşündüğünü biliyorum, ve, diyebilirim ki, o, haklıdır. İnce, herşeyden evvel şu köpeklerden, şu Kara Feyizle Eminden kopmak istiyor. Bir defa ayrılrsa onlardan...

Dobri Voyvodanın sözünü Uzun Nikola kesti:

— İyi ama, bu nasıl olacak ya? dedi ve adeti üzere, hiç lüzumsuz elini bıçağına götürdü.

— Acele etme, söyleyeceğim. İnce, Kara Kolya'ya, iki Eserli sultanın, iki genç kardeşin yakalanmasını ve Şeytan Penço usulünce öldürülmesini ismarladı. Bu iki küçük sultan, Kara Feyizin akrabalarıdır ve onların öldürüldüğünü işitince, bunu, Ömer Draz'dan şüphelenecek. Böylelikle iki kırcalı, köpekler gibi, boğaz boğaza gelecek.

Uzun Nikola:

— Şimdi anlıyorum, dedi ve kalpağını geriye doğru çeke-rek, kahkahayla gülmeye başladı:

— Bunun iyi olduğunu anladım, anladım.

Vilçan voyvoda kaşlarını çatarak, Uzun'a susmasını işaret etti ve Dobriye hitaben:

— Ya sonra? diye sordu.

— Sonra burada, Bakıcılarda, her taraftan yiğitler toplanacak ve böylece kuvvetimiz artacaktır. Ve Moskofun Tunnayı geçtiğini işittiğimiz zaman, biz de „bismillâh“ deyin başlıyacağız...

Voyvodalar, ak sakallarını okşyarak düşüncelere dalıyorlar ve berrak pınar suyunun, bir sır taşıyormuş gibi parlaya parlaya aşağılara koşmasını seyrediyorlardı. Eski kayın ağaçlarının tepesinden rüzgâr geçiyor, yapraklar hafifçe hışırdıyordu.

İnce, çadırının önünde dolaşıyordu, Bakıcılar tepesinin tam sırtındaydı. Gökyüzü kararıyor, güneyde büyük bir yıldız, elmas gibi parlıyordu. Hem yürüyor, hem düşünüyordu. Bir ara durdu ve batıya, Rumanyaya doğru baktı. Orakçı kadınların şarkısını, kendisini padişah gibi karşılayan ve sevinçten ağlıyan insanları hatırladı. Yüzü aydınlanıverdi. Fakat bakışımı doğuya, dağın öte yanına doğru çevirdiği zaman, kalbi yeniden kederle doldu. Oralarda hâlâ onun baskınlarının izleri duruyor, anneler hâlâ İnceyi lânetle anıyorlardı.

Paunayla çocuğunu hatırlayınca „En büyük günahım oradadır“ dedi. „O tarafa da gitmeliyim,“ diye düşündü.

İnce, çadırına dönerken, voyvodaların altında hâlâ oturmakta olduğu eski kayın ağaçlarının yanından geçti. Karanlıkta voyvodaların yüzleri görünmüyor, sadece, yanan çubukları, ateş böcekleri gibi parıldıyordu. İnce, Uzun Nikolanın sesini işitti. Uzun Nikola: „E-eh, memleketimizin her vakit çarları da olmuştur, çorbacıları da. Yine de olacak. İnce sağ olsun!“

İnce, bunu işitti. Ve sanki onu tasvip ediyormuş gibi, başını salladı ve kendi kendine: „Ne de olsa, o tarafa gitmeliyim“ dedi.

* * *

İnce, çetesiyle birlikte Bakıcıların öbür tarafına, denize doğru iniyordu. Her adımını gururla atan beyaz atının yelesi dalga dalgaydı. Büyük bayram günü, Sveta Troyitsa günüydü. Urum Yeniköyünde panayır vardı. İncenin kalbi neşeli, düşünceleri temizdi, çünkü nereye gittiğini biliyordu. Arkasından, sıra sıra güzel atlar üzerinde ak sakallı voyvodalar, onların arkasından ise bayraktar Kara Kolyo ile bütün çetesi geliyordu.

Köye yaklaşıtları zaman, onları ahenkli çan sesleri karışladı. Silâh sesi ve korkudan bağırmalar işitilmedi, insanlar başka vakitki gibi kaçmadılar. İnce gülümsüyor, yüzü parlıyordu. Hiçbir zaman bu kadar güzel ve yakışıklı olmamıştı. İhtiyar voyvodalar, ona bakıyor, ak sakallarını okşıyor, kalbleri sevinç ve gururdan eriyordu.

Urum Yeni-köylülerin kaçmaya gerçekten niyetleri yoktu. Aralarında, kurt postunu değiştirir ama, tabiatını değiştirmez.

deyip, silâhlarını İnceye karşı çevirmeyi veyahut alıp başını kaçmayı isteyenler olduysa da, Zagore ve Rumanya taraflarına gidip gelmiş olanlar ortaya atılarak İnceyi, Sveta Troyitsanın resmiyle, tuz ve ekmekle karşılamak lâzım geldiğini söylediler. Köylülerden bazıları kiliseye toplanmışlardı. Onlar da böyle anlaştılar. Kilise bayrakları çıkarıldı, papaz titriyen ellerle haçı ve Sveta Troyitsanın resmini aldı ve böylece, bu alacalı ve kalabalık insan kitlesi, tören ve dinî bir sükûtle, yavaş yavaş kilisenin avlusundan çıkarak, İncenin geleceği tarafa doğru yollandı.

Biri erkek, diğeri kadın, katır üstünde iki kişi kilise yanında durmuş, bakıyorlardı. Kadının sırtında tilki derisinden kısa bir çepken, başında ise, ince yeşil bir mahrama vardı. Gençliğin ilk yıllarında değilse de, güzeldi: yüzü tombul, düzgün, dış görünüşünde bir kraliçe ağırlığı vardı. Erkek eski bir hayduttu; saçları ağarmış da olsa, kırmızı yüzlü ve sağlam, kaşları gür, bıyıkları sümek gibiydi. Sırtındaki elbisesi kırmızı bir çuhadan olup sırmayla işlenmiş, arkasından çepkeninin etekleri sarkıyordu. Meşin silâhlığı, piştovla dolu olduğundan ağır ağırdı.

İkisi birden, kiliseden çıkanları seyrediyorlardı. Yanlarından her geçen, İnceyi karşılamaya gittiğini söylüyordu. Kadın ile erkek göz göze geldiler. İkisinin de gözleri yaş doldu. Ve katırlardan inerek, hayvanları yede yede, kalabalığa karıştılar. Adam, gür kaşlarını çatmış, hem yürüyor, hem de heyecanla, kadına fısıldıyordu:

— Ona: Ben Barutçu Syaro'yum, beni tanımadın mı, diyeceğim. İşte, kendim geldim. Paunayı da getirdim. Bir zamanlar, sen insanları kesip öldürürken, sana ateş etmiş, seni öldürmek istemiştin. Şimdi sen bizim koruyucumuz, bizim babamızsın, ver ellerini ayaklarını öpeyim. Ver öpeyim de, sonra beni ne istersen yap... diyeceğim.

Bu sırada İnce artık köye giriyordu. Yavaş yavaş geliyor ve nedense bir hayli sabırsız ve coşkun olmuş atının gemini çekerek adımlarını yavaştıtmaya çalışıyordu.

Birdenbire sokağın ortasına küçücük bir adamcağız fırlayıp İncenin yolu üstünde durdu. Kamburdu. Durup, etrafına baktı. İnceye, atına, sırmadan parlıyan elbiselerine, kalpağının üzerinde titriyen tavus tüyüne şaştığı görülüyordu. İnce, bu kambur ve sakat çocuğun koltuğunun altında kısa bir tüfek taşıdığını görmeseydi, yanından geçip yoluna devam edecekti. Çünkü bugün İncenin içi iyilikle dolup taşıyordu

ve böyle bir günde tüfekli adam görmek istemiyordu. Sonra keyfi de yerinde olduğu için biraz şakalaşmak istiyordu.

Kambura hitaben:

— Hey çocuk! diye bağırdı. Ver o tüfeği bana!

Kambur yüzünü buruşturarak bir şeyler mırıldandı ve kaçtı gitti. Bu defa İnce, kamburun gözlerini yakından görebildi. Bu gözler, onun içinde kendisinin de neligini tayin edemediği tuhaf bir şey uyandırdı. Beygirinin gemini gevşeterek kamburun peşine düştü.

— Ver tüfeği! diye bağırarak gülüyordu.

Kambur bir avluya girdi. İnce, onu takip etti. Voyvodalar, İncenin arkasından gülüşerek bakıyorlardı; çünkü şakalaştığını görüyorlardı. İnce, geri döndü. Fakat tam bu anda Kambur tüfeğini kaldırdı, nişan aldı ve ateş etti. Beyaz at yerinden sıçradı. İnce, eyerin üzerine yanlıyarak yere yuvarlandı.

Yakında olanlar, beygirlerinden atlayıp İncenin yardımına koştu. Diğerleri kamburu kovalamaya başladılar. İnceyi, ilkönce avlusunda düşmüş olduğu evin sundurmasına götürdüler. Gömleğinin düğmelerini çözerek, yarayı bulup acele acele sarmaya başladılar. Dışarıda ise büyük bir gürültü kopmuştu. Siyah atlar koşuyor, yatağanlar parıldıyor, ümitsizlik ve ağrı dolu korkunç sesler, „Voyvodayı öldürdüler, İnceyi öldürdüler!“ sesleri duyuluyordu. Kilise tarafından gelen kalabalık, geri dönerek çabucak dağıldı. Kadınlar bağırılmaya başladı, bütün köyde bir feryat, bir ağlama koptu.

Bu zaman esnasında Kalmuk Yana nine, evinin duvarına yapışmış duruyor ve etrafta kopan büyük yaygaraya rağmen, yaşından ve sağırlığından ileri gelen o soğukkanlılığı muhafaza ediyordu. Fakat her taraftan gelen: „İnceyi öldürdüler“ seslerini en nihayet o da işittiği zaman birdenbire irkilerek sundurmaya koştu. Tir tir titriyor, ateş dolu gözleri telâşla birini arıyordu. İncenin etrafında dolaşan voyvodalar, korkudan bu ihtiyar kadının aklını şaşırmış olduğunu zannettiler ve dışarı ittiler.

Fakat Kalmuk Yana nine İnceyi görebilmişti. Sundurmada, duvara dayanmış yatıyordu. Başıkabaktı, tavuskuşu tüylü kalpağı yanına düşmüştü. Esmer yüzünde ağrı izi yoktu, fakat ağır ağır, güç halle soluyordu, altında bir kan birikintisi meydana gelmişti.

Avluya çok insan girdi, Kamburu getiriyorlardı. Voyvodalardan Dobri ile Vılçan sakatın kollarını arkaya kıvrımışlar, sağlamca tutuyorlardı.

Etraftan kırcalılar, yatağanlarını sallıyarak

— Bu mu öldürdü, bu mu? diye bağırdılar.

Voyvodalardan biri:

— Durun, dedi, acele etmeyin! İncenin yanına götürelim. Bakalım o ne diyecek!

İncenin yanında bulunanların hepsi dışarı çıktı.

O zaman Yana nine İnceye yaklaşarak:

— Oğlum, İnce, sen misin? diye sordu.

İnce:

— Bu oğlan kimindir? Senin mi? dedi.

— İnce, sen misin? Oh, allahım, ne oldu...

Kadın, güç halle konuşuyor, alt çenesi titriyordu. Ve az zaman kaldığını, acele etmesi lâzım geldiğini anlayınca, İnceye doğru eğilerek, fısıltıyla:

— Bu çocuk, senin oğlundur! dedi. Ah, ne diye o zaman onu yanıma aldım, keşki ölseydi...

İnceyi sanki ikinci bir kurşun vurmıştı; geriye doğru çekildi. Kamburu yanına getirdiler. İnce, onun yüzüne baktı: karşısında, çirkin, kambur, kısa boylu, pis ve taranmamış saçları alınına düşen bir çocuk duruyordu. Ona, deliğinden taze çıkarılmış vahşi bir hayvan gibi bakıyordu. Fakat bütün çirkinliğinden ayrılan güzel, kahverengi gözleri vardı. İnce bu gözlerle dikkatle baktı ve onlarda Paunanın gözlerini tanıdı.

Voyvodalar ona:

— İşte, getirdik, getirdik! diye bağıriyorlardı. Ne yapalım? Diri diri mi yüzelim, yoksa kazığa mı vuralım?

İnce, sanki derinden bir sancı geçiriyormuş gibi gözlerini kapadı ve birkaç saniye birşey söylemedi. Ölüm, yüzünü aydınlatıyordu. Biraz sonra gözlerini yine açtı ve şöyle dedi:

— Ben çok analar ağlatan bir adamım. Ama işte benim sıram da geldi. Bu çocuğa bir şey yapmayacaksınız! Başından bir kıl dahi düşmemelidir. Ben, böyle istiyorum, dedi.

Ve kesesini uzatarak:

— Bunu ona verin ve derhal serbest bırakın... diye ilâve etti.

Bu sırada avludan üst üste yığılmış olan kırcalıların arasında Barutçu Syaronun sesi geldi.

— Ne, ölüyor mu? Olamaz! Çekilin, geçeyim. Ona karısını getirdiğimi, Paunanın geldiğini söyleyin!

İnce, geriye doğru bir iki sallandı ve arka üstü düştü. Avluda ümitsiz bir kadın bağırişi duyuldu. Voyvodalar, İnceye doğru koştu. Kaldırdılar, ismini haykırdılar, bir tek söz söylemesini yalvardılar. İnce ölmüştü...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
1. Tekerleklerin şarkısı	5
2. Şibil	17
3. En emin muhafızlar	25
4. Garip	40
5. Mahkeme	46
6. Serafim	65
7. Asiyе	70
8. Beyaz süvari bölüğü	78
9. Kalmuk'un uyuklaması	83
10. İki düşman	97
11. İnce	102

„Песента на колелетата“, „Шибил“, „Най-вярната стража“, „Друго-селец“, „Съд“, „Серафим“, „Асие“, „Белият ескадрон“, „Дрямката на калмука“, „Два врага“, „Индже“ . . . това са разказите, които влизат в сборника. Преводът е направен на чист, неподправен език, както е в оригинала; и на турски разказите се четат с увлечение, запазена е силата на изразните средства на авторската реч.

Сборникът „Избрани съчинения“ от Йордан Йовков, ще представи достойно великият наш писател-реалист на читателите турци.

ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА

„ИЗБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ“

от **Йордан Йовков**

Превел на турски *Страхил Николов*

Редактор *Сабхаттин Байрамов*

Техн. редактор *Гавр. Петков*

Худ. редактор *Олга Вълнарова*

Корица *Е. Бояджиева*

Коректор *Е. Йоцова*

Дадена за печат на 9. III. 1960

Излязла от печат на 25. V. 1960 г.

Тираж 2300   Формат 84x108/32

Печатни коли 7 и 12 стр. Авторски коли 11:70

Цена 4-75 лв. — 1955 г.

София

№ 498

1960

ДПК „Д. Благоев“ — София пор. № 49

Издаелството моли читателите да из-
пращат отзивите и препоръките за кни-
гата на адрес:

Издаелство „Народна просвета“
ул. „В. Друмев“ 37, тел. 4-22-11, 12, 13.

София 5

YORDAN YOVKOF

Seçilmiş
hikâyeler

Fiyatı 475 lv. — 1955

NARODNA PROSVETA

Цена 048 лв.
I, I, 1955 г.